

VI. Leo'nun *Taktika* İsimli Eserindeki *Deniz Harbine Dair* Bölümünün Tercümesi,
Notlandırılması ve DeğerlendirilmesiTranslation, Annotation and Evaluation of the Chapter *About Naval Warfare* in *The Taktika* of Leo VI

Murat Öztürk*

Öz

Büyük olasılıkla muharebe meydanına hiç ayak basmamış olsa da Bizans İmparatoru VI. Leo (Bilge, ó Σοφός) (886-912) antik çağdan kalan ve savaşa dair pek çok teknik bilgi içeren ciltlerce ilmî eseri inceleyip hülâsa ederek subaylarına askerleri savaşa ne şekilde hazırlayacaklarını ve onları seferlerde ve harp meydanında nasıl konuşlandıracaklarını anlatan bir çalışma hazırlamıştı. Ortaya çıkan bu yapıt yaygın bilinen adıyla *Taktika* (τακτικά) idi. Bir mukaddimeyle başlayan ve hâtimeyle sonlanan 20 nizamnameden (bölümden) meydana gelen eser, *Sarazenlere/Sarasinlere* (Σαρακηνοί) ve deniz savaşına ayrılan bölüm haricinde daha önceki devirlerin ehemmiyet arz eden yazarlarına ait çalışmaların uyarlamaları ile farklı sözcükler kullanılmak suretiyle yapılan tefsirlerinden müteşekkildir. Bilge olarak da isimlendirilen mezkûr imparatorun hüküm sürdüğü yıllar *Sarazenlerle* yapılan mücadeleler bağlamında su coğrafyasında birçok hareketliliğin yaşandığı bir devir olmuştur. *Taktika* isimli eserin *Deniz Savaşlarına Dair* (περὶ ναυμαχίας) [Nizamname XIX] bölümü her ne kadar savaş taktiği üzerine yazılmışsa dahi basit bir şekilde, olması veya olmaması gerekenleri belirtmek yerine bir şey yapılsa ya da yapılmazsa nasıl sonuçlanabileceğine değindiğinden hem bir rehber hem de bir siyasetname/nasihatname özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada *Taktika* isimli eserin *Deniz Savaşlarına Dair* bölümünün Türkçeye tercümesi yapılarak ilgili kısmın izaha muhtaç hususları notlarla açıklanmış ve VI. Leo'nun sunduğu malumat Ortaçağ'daki diğer kaynak eserlerin sunduğu bilgilerle mukayese edilip modern dokümanlardan da istifade edilerek denizcilik tarihine ilgi duyanlar için değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Taktika, Deniz, Gemiler, Bizans İmparatorluğu, Araplar, Deniz Savaşları.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Assoc. Prof., İstanbul University, Faculty of Letters, Department of History, İstanbul/TÜRKİYE <https://ror.org/03a5qrr21> ozturkmk@istanbul.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5633-9578>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Abstract

Although he had probably never set foot on the battlefield, the Byzantine Emperor Leon VI (the Wise, *ὁ Σοφός*) (886-912) analysed and summarised volumes of scholarly works from antiquity, which contained much technical information on warfare, and prepared a work that instructed his officers on how to prepare soldiers for battle and how to deploy them in campaigns and on the battlefield. This resulted in a work commonly referred to as *Taktika* (*τακτικά*). The work which consists of 20 regulations (chapters) starting with an introduction and ending with a conclusion, consists of adaptations and paraphrases of the works of previous periods, except for the chapter devoted to *Saracens* (*Σαρακηνοί*) and naval warfare. The years of the reign of the aforementioned emperor, who was also called the Wise, were a period in which many movements took place in the water geography in the context of the struggles with the *Saracens*. Even though the chapter *About Naval Warfare* (*περὶ ναυμαχίας*) [XIX] of the *Taktika* is about war tactics, it is actually both a guideline and a political/consultative treatise in that it does not simply state what should or should not be done, but rather what consequences there might be if something is done or not done. This study offers a Turkish translation of the chapter *About Naval Warfare* of the *Taktika*, annotates the relevant parts requiring further explanation, and evaluates the information provided by Leon VI for those interested in naval history, comparing it with the information provided by other Medieval sources and making use of modern documents.

Keywords: Taktika, Sea, Ships, Byzantine Empire, Arabs, Naval Warfare.

Giriş

Kendisi muhtemelen harp meydanında hiç bulunmamış olsa da Bizans İmparatoru VI. Leo (886-912) görüldüğü kadarıyla askerî meseleler ile muharebenin sevk ve idaresine büyük bir ilgi duyuyordu. Neticede o, Bizans -ya da kendisinin tercih edeceği adla Roma- silâhlı kuvvetlerinin yüce kumandanıydı. Augustus Sezar (MÖ 27-MS 14), Traianus (98-117), I. Konstantinos (324-337) ve I. Iustinianos'un (527-565) halefi olarak kendisinden, savaşlarda muzaffer olması ve barbar halkları Roma'nın boyunduruğuna alması bekleniyordu. O, çok geçmeden, askerî teçhizat ve uygulamalarla ilgili sağlam bir bilgi birikimi olmadan bunu yapamayacağını idrak etmişti. Nitekim harp düzeni taslakları ve okçuluk becerisinin gelişiminden, şehir ablukası ve müdafaasına kadar savaşa dair pek çok teknik bilgi içeren ciltlerce ilmî eser Antik Çağ'dan Bizanslılara miras kalmıştı. VI. Leo tüm bu çalışmaları inceleyip hülâsa ederek subaylarına askerleri muharebeye nasıl hazırlayacaklarını ve onları seferlerde ve harp meydanında nasıl konuşlandıracaklarını anlatan bir eser hazırlamıştı. Ortaya çıkan bu eser *Taktiksel Nizamnameler*, diğer bir adıyla *Taktika*'ydı. Bir mukaddimeyle başlayıp hâtimeyle sonlanan 20 nizamnamenin¹ (bölümün [*διάταξις*])** çok az kısmı orijinaldir. Bununla

¹ Yapıt, mukaddimenin akabinde taktiklere ve generale (1), generalde aranan vasıflara (2), planlamanın gerekliliğine (3), ordunun taksimine ve subayların tayinine (4), silâhlara (5), süvari ve piyade bölüklerinin silahlandırılmasına (6), süvari ve piyade bölüklerinin talimine (7), askerî cezalara (8), marşlara (9), yük katarına (10), ordugâhlara (11), muharebenin ön hazırlığına (12), savaştan önceki güne (13), muharebe gününe (14), şehir kuşatmasına (15), harp sonrası meselelere (16), baskınlara (17), muhtelif halkların ve Romalıların muharebe düzeni teamüllerine (18), deniz harbine (19) ve muhtelif vecizelere (20) dair toplamda yirmi nizamnameden oluşmaktadır. Eser bir hâtimeyle son bulmaktadır.

** Çalışmanın bazı yerlerinde telif edilmesi elzem görünen Grekçe tümce ve kelimeleri tabetme zahmetinde bulunan Doktora öğrencimiz İsmail Koçuk'a teşekkür ederim.

birlikte Bizanslılar orijinal eserlerle ilgilenmek yerine eskilerin otoritesine saygı duyuyorlardı. *Sarazenlere*² ve deniz savaşına³ ayrılan bölümler haricinde, *Taktika* isimli yapıt Bizans askerî tarih yazınına⁴ önemli derecede tesir eden Onasander⁵ (MS birinci yüzyıl), Aelian⁶ (MS ikinci yüzyıl), Aeneas Tacticus⁷ (MS dördüncü yüzyıl) ve Mauricius⁸ (MS 600 civarı) gibi daha önceki devirlerin önem arz eden müelliflerine ait çalışmaların uyarlamaları ve farklı sözcükler kullanılarak yapılan tefsirlerinden oluşmaktadır. Bilge Leo *Taktika*'yı imparator iken derlemiş olmalıdır; zira babası I. Basileios'tan (867-886) müteveffa olarak bahsetmektedir. Bir hükümdara atfedilen diğer tüm eserlerde olduğu gibi bu çalışmanın da ne kadarının bizzat VI. Leo tarafından ne kadarının kâtipleri ya da araştırmacıları tarafından kaleme alındığı net değildir. Her hâlükârda, eserin nüshaları çıkarılmış ve oğlu VII. Konstantinos'un 959 senesinde ölümünden bir süre önce, bir nevi askerî ansiklopedi olan büyük bir Yunan askerlik sanatı ve mesleğiyle alakalı ilmî eserler cildine eklenerek imparatorluk kütüphanesine tevdi edilmiştir. Grekçeden İngilizceye tercüme esnasında kullanılan çalışma -ya da onun bir nüshası- X. yüzyıl ortalarına ait olan Mediceo-Laurentianus graecus, 55, 4 (M) adlı el yazması eserdir (kodeks).⁹

Eserin çevirisinin mukaddimesinde belirtildiği üzere deniz harbine ayrılan bölüm Sarazenlerle yapılan mücadeleler bağlamında su coğrafyasında birçok hareketliliğin yaşandığı bir devri ele almaktadır. Bu noktada yapıtın telif edildiği dönemde Akdeniz'de meydana gelen savaş ve hadiselerle ana hatlarıyla temas etmek faydalı olacaktır.

I. Basileios'un elde ettiği bütün başarılarla rağmen, halefi VI. Leo devrinde, imparatorluk yeniden ciddi tehditler ile karşılaştı. Kuzeyde, Bulgar Çarı I. Simeon'a (893-927) karşı bir muharebe başladı ve imparatorluk filosunun bir bölümü 895 senesinde Bulgaristan'a akınlar düzenlemek amacıyla Macarları Tuna'nın karşısına geçirmek için kullanıldı.¹⁰ Bulgar harbi maliyeti yüksek hezimetlerle sonuçlanırken, bu dönemde Arapların denizlerdeki hâkimiyeti ve tehdidi Bizans bahrî gücünün kalbi olan Ege Denizi'nin kıyılarına yapılan hücumlarla zirveye ulaştı.

2 İslâmiyet'in ilk dönemlerinde Süryânice kaynaklarda, Hz. İsmail'in annesi Hâcer'e atıfla, İslâm'ı ve Müslümanları tanımlamak için kullanılan bu kelime hakkında bk. J. V. Tolan, *Saracens: Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, New York 2002, s. 10-11.

3 Denizcilik bağlamında ilgili nizamnamenin ehemmiyetine bir işaret olarak görülebilir.

4 Bizans askerî tarih literatürü hakkında geniş bilgi için bk. J. Haldon, *Warfare, State and Society in the Byzantine World (656-1204)*, Routledge, London 1999.

5 *Onasander*, İngilizce trc. Illinois Greek Club-Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1928.

6 *Tactics of Aelian*, İngilizce trc. V. Dillon, Cox and Bayles, London 1814.

7 *Aeneas Tacticus*, İngilizce trc. Illionois Greek Club-Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1928.

8 *Maurice's Strategikon: Handbook of Byzantine Military Strategy*, İngilizce trc. George T. Dennis, University of Philadelphia, Philadelphia 1984.

9 *The Taktika of Leo VI*, İngilizce trc. George Dennis, Dumbarton Oaks, Washington, D.C. 2010, s. V-VI, IX-X. El yazması ve İngilizce tercüme hakkında ayrıca bk. X-XIV. *Taktika*'nın telifi sırasında Bizans askerî literatüründeki hangi kaynaklardan istifade edilmiş olabileceği hakkındaki tespitler hususunda bk. J. Haldon, *A Critical Commentary of the Taktika of Leo VI*, Dumbarton Oaks Studies, Washington 2014, s. 40-43, 390-392.

10 W. Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford University Press, Stanford, California 1997, s. 463-464.

Bu süreçte Ege'yi denetlemek için Bizanslılar mobil hâldeki deniz kuvvetlerini kullandılar. Zira bu tür hızlı devriye binitleri (gemileri) ada sakinlerinin güvenliğini sağlamaya yetiyordu. Ancak ara sıra yapılan bu müdahaleler, Ege'de düzenli deniz seferlerini güvence altına almak için yetersiz kalıyordu.¹¹ 891 ya da 893 yılında, Arap donanması Sisam Adası'nı muhasara edip adanın *strategosu* (στρατηγός)¹² ve aynı zamanda *patrikiosunu* (πατρίκιος)¹³ rehin aldı. Nitekim Sisam'da bir *strategos* bulunması, Girit'te konuşlanan Arap korsanların Ege ve Akdeniz kıyılarındaki tehditleri sebebiyle burada bir Bizans *themasının* (θέμα)¹⁴ oluşturulduğunun göstergesiydi. Müslüman Araplar 898 senesinde muhtemelen *Kibyrrhaiote* (Κιβύρραιῶται) *Theması*'ndan bir Bizans filosuna denk geldiler ve Amiral Râgıb kumandasındaki İslâm filosu sayısız gemi ele geçirip 3.000 denizciyi öldürerek muzaffer oldu. Bu hezimetler, Bizans müdahale gücünü zayıflattı ve Ege'yi Suriye filolarının hücumlarına açık hâle getirdi.¹⁵

Tiren Denizi'ndeki hadiseler de Bizans aleyhine gelişmekteydi. 888 yılında Sicilya'da, Milazzo kentinde Bizans donanması Arap filosuyla karşı karşıya geldiğinde imparatorluk güçleri ağır bir mağlubiyet alarak yaklaşık 12.000 askerini kaybetti. Arapların İtalya kıyılarındaki ilerleyişi sonraki senelerde de devam etti. 900 senesinde Konstantinopolis'ten Messina'ya gönderilen bir imparatorluk filosu Araplara karşı koyamadı. Neticede Araplar 901'de Reggio Calabria'yı¹⁶ yıktılar.¹⁷ Ancak ilk büyük kayıp 902 yılında geldi; mühtedi Amiral Dimnâna,¹⁸ Demetrias'ı¹⁹ yağmaladı; akabinde imparatorluğun Sicilya'da son kalan yeri Taormina, Müslümanların eline geçti.²⁰ Ardından 902 senesinin sonlarında ya da 903'ün başlarında Limni Adası, Araplar tarafından muhasara edildi ve ada sakinleri tutsak edildi. Fakat en büyük felaket 904 yılında vuku buldu; bir başka mühtedi olan Trabluslu Leo (ö. 921-922'den sonra), Ege'ye akınlar

11 V. Christides, "The Raids of the Moslems of Crete in the Aegean Sea: Piracy and Conquest" *Byzantion*, 51, 1981, s. 86-87.

12 Bizans'ta "general, kumandan" manasında bir terim olmasının yanı sıra askerî bir valiyi tanımlamak için de kullanılmıştır, bk. A. P. Kazhdan, "Strategos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1964.

13 Roma'da bir statü ibaresi olan *patricius*la etimolojik olarak ilintili yüksek rütbe payesidir, bk. A. P. Kazhdan, "Patrikios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1600.

14 Yalnızca askerî birlik olabileceği gibi hem sivil hem de askerî gücü birleştiren bir *strategos* tarafından yönetilen bölgesel birim için de kullanılan başlıca terimdir. Bk. A. P. Kazhdan, "Theme", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 2034-2035.

15 J. H. Pryor-E. M. Jeffreys, *The Age of APOMQON, The Byzantine Navy ca 500-1204*, Brill, Leiden-Boston 2006, s. 62.

16 Reggio Calabria (Rhegium), İtalya'nın Calabria bölgesinin güneyinde, Messina'nın karşı kıyısında bulunan tarihi bir kenttir.

17 I. E. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία βυζαντινού κράτους*, C 2, *Ιστορία Μέσης βυζαντινής Περιόδου (565-1081)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, s. 323-324.

18 Dimyâna, Damianos, Damiane, Damiyane.

19 Demetrias, Yunanistan'ın doğu kıyısının ortalarında Magnesia'da Volos kentinin yakınındaki antik şehir. Bk. A. P. Kazhdan, "Demetrias", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 603-604.

20 S. Tougher, *The Reign of Leo VI (886-912) Politics & People*, Brill, Leiden-New York-Köln 1997, s. 185-186; Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 65.

düzenledi. Müslüman Arapların donanması, Çanakkale içlerine sızdıktan sonra imparatorluğun ikinci büyük kenti Selanik'i zapt etti ve burada kentin *strategos*u esir alındı. Trabluslu Leo burada 22.000 kişi tutsak olarak ele geçirildi ve Müslüman esirler de Bizanslıların elinden kurtarıldı. Bununla birlikte Bizans filosundan 60 gemi alıkonulurken şehirden yüklü miktarda ganimet elde edildi. Tüm bu olanlar sırasında Bizans donanması Müslüman Arapların üstün gücü karşısında tesirli olamadı.²¹ Selanik kuşatılmış, hinterlandı yağmalanmış ve herhangi bir gemi kaybedilmeden geri dönülmüştü.²² Üstelik Girit'teki Müslümanların saldırıları daha yoğun hâle gelmiş ve nihayetinde VI. Leo'nun hükümdarlığının sonlarına doğru Güney Ege adalarının çoğu ya terk edilmiş ya da bu bölgelerde Müslümanların hâkimiyeti tanınmıştı.²³ Bu devir sadece Müslüman akınlarının yaşandığı değil, Ege'de de Arap gücünün iyiden iyiye pekiştiği bir dönemdi. İmparator VI. Leo, Müslümanlara karşı mukavemet gösteremediği gibi Suriye ve Tarsus'taki İslâm donanmasının yeniden vücut bulma ihtimali zuhur etti.²⁴ Ayrıca Girit ve Sicilya'da konuşlanmış olan Arap filoları doğrudan Bizans deniz gücünün karşısına çıkmaktan imtina etmekle birlikte genellikle korsan saldırılarıyla Bizans kentleriyle adalarını yağma ve talan ediyorlardı.²⁵ Nitekim imparator, Girit Emîrliği ile Trablusşam ve Tarsus gibi donanma merkezlerine karşı ivedilikle önlem alınması gerektiğinin farkındaydı; zira Doğu Akdeniz'deki İslâm üstünlüğü imparatorluğun aleyhine geliyordu. VI. Leo, bu sebeple imparatorluğa yönelik deniz tehdidi hususuna özel bir ilgi gösterdi ve Doğu Akdeniz ve bilhassa Ege'deki Arap filolarının giriştiği seferlere karşı Girit'in ele geçirilmesi için gayret etti.²⁶ Dolayısıyla bu arzusunu gerçekleştirmek için dönemin en seçkin denizcisi Himerios'u (ö. 912-913'ten sonra) amiral olarak tayin etti. Selanik'in zaptına mâni olamayan mezkûr deniz kumandanı 910 senesinde, komutasındaki Bizans filosuyla, öncelikle Levant kıyılarına sefer düzenledi ve Kıbrıs Adası'na çıkarma yaptı. Burada Bizanslılar, Kıbrıslı Hristiyanların da yardımıyla yağma ve talan hareketine giriştiler.²⁷ Başarıyla tamamlanan Lazkiye seferinin ardından Girit'e yeni bir deniz harekâtı için kolları sıvayan Himerios, 43.000 asker yanında 112 *dromon* (δρόμων)²⁸ ve 75 *pamphyloi* (πάμφυλον)²⁹ ile adaya yelken açtı. Girit seferi için

21 Tougher, *age.*, s. 186-188. Trabluslu Amiral Leo'nun sevk ve idaresinde düzenlenen bu sefer hakkında geniş bilgi için bk. M. Öztürk, "Ioannes Kaminiates'e Göre Müslüman Arapların Selânik Kuşatması ve Zaptı (904)", *İstanbul Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 37, 2021, s. 17-44.

22 J. J. Norwich, *Byzantium: The Apogee*, Penguin Books, London 1999, s. 120.

23 Bu dönemde Müslümanların faaliyetleri hakkında bk. B. Arslan, *Müslüman Girit Emîrliği (824/5-961)*, Gece, Ankara 2020; Christides, "The Raids of the Moslems...", s. 93-98.

24 Christides, "The Raids of the Moslems...", s. 93.

25 Καραγιαννόπουλος, *age.*, s. 326.

26 Tougher, *age.*, s. 193.

27 Tougher, *age.*, s. 191; Christides, "The Raids of the Moslems...", s. 94; Öztürk, ("Bizans İmparatorluğu ve İslâm Hilâfeti Arasında Paylaşılamayan Ada: Kıbrıs (28-353/648-965)", *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies*, 41, 2022, s. 291-293, 295-296) Bizans Amiralî Himerios'un Kıbrıs'a yaptığı bu hücumu sonrasında Müslümanlar adaya Dimnâna kumandasında çıkarma gerçekleştirmiş ve Konstantinapolis Patriği I. Nicholas Mysticus (ö. 925) yaşanan menfi bazı gelişmeler üzerine Abbâsi Hilâfeti'ne Dimnâna'yı şikâyet eden bir mektup kaleme almıştır.

28 Bu gemi türü hakkında tercüme metninde geniş bir açıklama bulunmaktadır.

29 Mezkûr gemi hakkında çeviri içinde izahat yer almaktadır.

imparatorluğun kasasından toplamda 239.128 *nomismata* (νόμισμα)³⁰ gibi yüklü bir miktar bulunmaktaydı.³¹ Ancak Girit Emîrliği'ne³² karşı yapılan büyük sefer başarısız olmakla kalmayıp³³ dönüş yolunda Bizans donanması; Trabluslu Leo tarafından pusuya düşürülerek Sakız Adası açıklarında 912 yılının Ekim ayında ağır bir şekilde hezimete uğratıldı.³⁴ İmparator VI. Leo ise büyük umutlar içinde devâsâ bir bütçe ayırdığı bu harekâtın hayal kırıklığıyla neticelendiğini bilmeden 912 senesinin Mayıs ayında hayata gözlerini yumdu.

Umumiyetle Müslüman Araplarla yaşanan tüm bu mücadeleler imparatoru, denizler bahsinin telifi esnasında, askerlerini onlara karşı mütemadiyen teyakkuzda bulunmaya itmiş görünmektedir. Bizans İmparatoru'nun deniz muharebeleri sırasında gözetilmek üzere verdiği talimatların savunmaya yönelik ve dikkatli bir çerçevede olması yaşadığı tecrübeler sebebiyle şaşırtıcı değildir.

Metnin Tercümesi, Notlandırılması ve Değerlendirilmesi

VI. Leo'nun denizler bahsi³⁵ şu cümlelerle başlar ve devam eder:

1. Şimdi deniz harbine ilişkin kural ve talimatları kaleme alacağız. Eski taktik kitaplarında bu konuyla alakalı herhangi bir düzenleme bulamamış olsak da orada burada okuduklarımızdan ve mevcut donanma kumandanlarımızın başarıları kadar başarısızlıklarını da içeren her zamanki tecrübelerinden, önceden *trireme* (τριήρης)³⁶ addedilip şimdilerde *dromon*³⁷ denilen

30 Genel manada “*madeni para*”, özel olarak da geç dönem Roma ve Bizans para sisteminin temelini oluşturan 24 keratia [ayar (κεράτιον)] standart altın sikke anlamında kullanılan sözcük, bk. A. P. Kazhdan, “Nomisma”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1490.

31 Arslan, *age.*, s. 160.

32 Söz konusu emîrlik hakkında tafsilatlı malumat için bk. Arslan, *age.*

33 Treadgold, *age.*, s. 469-470.

34 Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 63; Christides, “The Raids of the Moslems...”, s. 94.

35 Metin, Grekçeden İngilizceye yapılmış olan tercümeden istifade edilerek Türkçeye kazandırılmıştır. *Deniz Savaşlarına Dair (Nizamname XIX)* adlı bölümün *iki farklı İngilizce çevirisi* bulunmaktadır. Bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 483-517; *The Taktika of Leo VI*, s. 504-535. Metin Türkçeye tercüme edilirken George Dennis'in İngilizceye yaptığı çeviri esas alınmış, bununla birlikte Pryor ve Jeffreys'in müşterek kitabındaki tercüme de tahkik edilmiştir. [Çevirenin notu]

36 Her iki yanında üçer kat sıra kürekleri bulunan, yelken donanımına sahip, muharebe veyahut çıkarmalarda kullanılan bu savaş gemileri hakkında geniş bilgi için M. Pitassi, *The Roman Navy-Ships, Men & Warfare 350 BC-AD 475*, Seaforth Publishing, Barnsley 2012, indeks.

37 *Dromon* ve Bizans filosu üzerine kaleme alınmış en kapsamlı çalışma Pryor-Jeffreys'in zikredilen eseridir. Zaman içinde Bizans filusunun temel unsuru hâline gelmiş olan *dromon* (koşucu), V. yüzyılda ilk kez istimal edilen bir terimdir. Güverteli bir savaş gemisi olan *dromonlar* hafifliği ve sürati sebebiyle bu isimle adlandırılmıştır. Bk. A. Cutler- E. McGeer, “Dromon”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 662. Pryor-Jeffreys'a göre (*age.*, Bu gemi hakkında tafsilatlı malumat için bk. s. 192-238) *dromonlar* beşinci asırda gövde yapım tekniğinde bir değişim geçirerek “*kabuk öncelikli*” yöntemden “*iskelet öncelikli*” bir sisteme geçilmiştir. Yani geminin dış kaplaması (iskeletin) üzerine izafesi söz konusudur. *Dromonların* kürek sistemi ise karmaşık bir tanzime sahipti. Söz konusu gemilerde kullanılan kürek düzeni mezkûr müellifler tarafından ayrıntılı şekilde izah edilmiş ve geminin ana yapısına uyumlu bir kürek düzenlemesiyle manevra kabiliyetinin artırıldığı belirtmiştir.

*** İngilizce tercümede general ya da kumandan ibaresi kullanılmakla birlikte *denizler bahsi* olması sebebiyle Türkçe çeviride amiral kelimesi tercih edilmiştir. Eserde nadiren de olsa birinci tekil şahıs kullanılmış, bununla birlikte

vasıtalara binip denizde harp etmeyi amaçlayanlara burada yazılanları takdim etmemize yetecek birkaç örnek derledik. Söz konusu kural ve talimatları burada kısa ve öz bir şekilde nakledeceğiz.

2. Bu eseri kendisine hitaben yazdığımız Ey donanma kumandanı!*** Her şeyden önce, donanma taktikleri ve deniz harbinde marifetli ve tecrübeli olmanız lazım gelir. Hava ve rüzgârın hareketlerini hesaba katmayı ve ayrıca görünürdeki yıldızları, burçları ve Güneş'le Ay'ın alametlerini inceleyerek bu hareketleri tahmin etmeyi <bilmeniz> gerekir. Pek tabii, mevsim geçişlerine ilişkin bilginizin de tam ve eksiksiz olması icap eder.³⁸ Böylelikle, bu hususlarda tecrübe sahibi biri olarak, denizdeki fırtınalara emniyetle ve tehlikeye mahal vermeksizin karşı koyabilirsiniz.

3. Karşınıza çıkacak düşman donanmasının nizam ve vaziyetine göre, onlarla çatışmaya girmeye yetecek sayıda *dromona* binmelisiniz. Kendi donanmanızı düşmanla savaşmaya her yönden hazır olacak şekilde teçhiz etmelisiniz.

4. *Dromon*un yapı ve teçhizatı; manevra yaparken onu yavaşlatmaması için çok büyük olmalı, zayıf kalıp dalgalarda savrulmaması ve düşman vurup bindirdiğinde kolayca parçalanmaması için de çok hafif olmamalıdır. Ancak, *dromon* dengeli bir şekilde yapıp teçhiz edilsin ki seyir hâlindeyken çok yavaş ilerlemesin ve dalgalar tarafından dövüldüğünde ya da düşman bindirdiğinde güçlü ve sağlam kalsın.

5. *Dromon*un teçhizatında gereken hiçbir şey atlanmamalı, her şeyden ikişer tane olmalıdır. Bu teçhizata yeke, kürek, kürek dayacağı, halat, dilli makara, yelken, seren cundası, her türlü mefruşat ile denizcilik ilminin tatbikatı için gerekebilecek diğer her şey dâhildir. Ayrıca geminin gövdesi için fazladan kalas ile kaplama tahtası, kendir halat, katran ve zift de bulunmalıdır. Gemide, bazıları dövme demirden olmak üzere, keser, delgi, testere ve sair tüm âletlere sahip bulunan bir gemi marangozu olmalıdır.

6. Hiç şüphesiz, geminin, âdet olduğu üzere *pruvasına yerleştirilecek ve hazırlanan ateşi düşmana püskürtmeye yarayacak tunç kaplı bir tulumbası (sifonu) muhakkak olmalıdır.*³⁹ Bu sifonun üzerinde de kendisi kaplama tahtalarından yapıldığı gibi etrafı da yine bu tahtalarla

konunun muhatabının doğrudan amiral olması hasebiyle ekseriyetle birinci tekil şahıs tercih edilmiştir. Yer yer “*Ey amiral*” diyerek yazar zaten bu durumu ortaya koymaktadır. Modern İngilizcede “*sen*” ve “*siz*” hitapları arasında bir fark olmadığı için bu noktada inisiyatif alıp VI. Leo'nun donanma kumandanına “*siz*” diye hitap etmesini uygun buldum. Bunu da yer yer “*Zatâliniz*” anlamındaki “*Your Excellency*” ibaresini kullanıyor olmasına istinaden tercih ettim. İmparator bazen doğrudan emir kipiyle bazen de “*yapacaksın*”, “*edeceksin*” şeklinde talimat veren bir dille konuşuyor olmasına rağmen “*yapacaksın*” şeklindeki ibareleri metnin ahengi açısından, bütünlüğü bozduğunu düşündüğümünden, çok mecbur kalmadığım müddetçe kullanmadım. [Çevirenin notu]

38 Pryor-Jeffreys (*age.*, s. 392-393) bu durumun ziyadesiyle gerçek dışı olduğunu çünkü kumandanların genellikle profesyonel veya tecrübeli denizciler olmadıklarını, denizle ilgili bu tür hususlarda onların umumiyetle gemi komutanlarına ya da mürettebattaki deneyimli bahriyelilere güvendiklerini izah ederler.

39 “*Ἐχέτω δὲ πάντως τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρόραν ἔμπροσθεν χαλκῷ ἡμφοισμένον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντῖσαι.*” [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 505 dipnot 2] Sıvı ateş ya da Grek Ateşi olarak da bilinen müstahzar ateş, basınç uygulanıp yakılarak tulumba (sifon) denilen tunç borulardan püskürtülen ve düşmanı gürüldeyen alevlerle yoğun, siyah bir duman içerisinde bırakan petrol esaslı bir maddeydi. Ayrıca bk. J. R. Partington, *A History of Greek Fire and Gunpowder*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London 1960, s. 1-41; Pryor-Jeffreys *age.*, s. 607-631; J. Haldon-M. Byrne, “A Possible Solution to the Problem of Greek Fire”, *Byzantinische Zeitschrift*, 70.1, 1977, s. 91-99.

çevrili bir nevi platform bulunmalıdır. İşte, düşman gemisinin pruvasından gelecek saldırıları bertaraf edecek veya istedikleri her türlü silâhla düşman gemisinin tamamına saldıracak çatışma birliklerini tam orada konuşlandırın.

7. En büyük *dromon*larda, kaplama tahtalarından yapılma duvarları gemi direğinin ortalarına gelen, tahta kale denilen yapılar dakin.⁴⁰ Bu <gözetleme noktalarından> adamlarımız değirmen taşları ya da kılıç şeklinde ağır demirler atsinlar. Bu atılanlar ya düşman gemisini delip geçecek ya da üzerlerine düştükleri kişileri büyük bir güçle çarparak ezecektir. Adamlar ayrıca düşman gemisini ateşe verebilecek ya da gemideki askerleri öldürebilecek başka şeyler de fırlatabilirler.

8. Her bir *dromon* yeterli uzunlukta ve uygun ebatta olsun ve biri aşağıda biri de yukarıda olmak üzere iki kürek sırası bulunsun. Her kürek sırasında kürekçilerin oturacağı en az yirmi beşer oturarak olsun. Dolayısıyla, yirmi beşi aşağıda yirmi beşi de yukarıda olmak üzere toplam elli oturarak olacaktır. Her bir oturakta, biri solda biri de sağda olmak üzere ikişer kürekçi otursun ki ayrıca asker olarak da görev yapan yukarıdaki ve aşağıdaki kürekçilerin sayısı toplam yüzü bulsun. Gemide, bunlara ek olarak *dromonun centurionu* (κένταρχος),⁴¹ bir alemdar, yekelerin başında duran ve serdümen de denen iki dümençi ile *centuriona* yardımcı olacak her türlü adam da bulunacaktır. En son olarak da pruvada iki üstsubay olacak ve bunlardan biri tulumbayı idare ederken diğeri de demir atmaktan sorumlu tutulacaktır. Pruvacı üstsubay silâhlı vaziyette, pruvanın yukarı tarafında konuşlanır. Donanma kumandanının, yani *centurionun* şiltesi (κράββατος)⁴² geminin kıç tarafında bulunmalı ve bir yandan kumandanı görünür kılarken bir yandan da onu çatışma esnasında düşman tarafından atılan silâhlardan korumalıdır. O mevkinden *dromon* kumandanı her şeyi görüp, gelişebilecek her türlü durum karşısında emirlerini verebilecektir.

9. Bunlardan daha büyük ve o anki şartlarda düşmana karşı alınması gereken vaziyete bağlı olarak aşağı yukarı 200 kadar adamı alabilecek yeri olan başka *dromon*lar da yapılmalıdır. Bu adamların 50 tanesi aşağıdaki kürek sırasında çalışırken, silâhlanmış ve yukarıda konuşlanmış 150 tanesi de düşmanla çarpışacaktır.

10. Bunlara ilaveten, keşiflerde ve hız gerektiren başka harekâta kullanabileceğiniz, kadirga (γαλαία/γαλέα)⁴³ ya da *monoreme* (μονήρης)⁴⁴ adlı gemiler gibi çok hızlı, süratli ve hafif, daha küçük *dromon*lar da yaptırın.

40 Bu istihkâmın ya da dövüş platformunun yeri için bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 229-238.

41 *Centurion* ya da *kentharchos*, donanma veya ordudaki ast rütbeli bir subay olup, emri altında 100 asker bulunmaktadır. Bk. A. P. Kazhdan, "Kentarchos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 2, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1120-1121.

42 [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 507 dipnot 4] *Centurionun* şiltesi genellikle yatak ya da divan anlamına gelir. Aynı zamanda kumandanın çadırı (σκηνή) da denmiş olan bu yapı muhtemelen geminin kıç tarafında, üzerine tente gerilmiş ufak bir platformdu. Ayrıca bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 215-216.

43 [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 507 dipnot 5] Kadirga, VI. Leo'nun devrinde, öncelikli amacı öncülük ve gözcülük olan daha küçük ve hızlı gemilere atfen kullanılıyordu. Ayrıca bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, indeks.

44 Antik Çağ'da Yunan ve Roma dönemlerinde kullanılan, tek bir sıra kürekçiye sahip ve genellikle uzun-dar gövdeli bir harp gemisiydi. Kürek sayısına ve düzenine değil, tek bir kürek sırasına odaklanmasından dolayı *monoreme* olarak anılan ve savaşta hem hızlı hareket etmek hem de manevra yapmak için tasarlanan bu gemiler, deniz muharebelerinde kullanılırken sahip olduğu hız ve kürekçilerin gücüyle düşman gemilerine saldırıyordu. Bu binitin kullanımına dair örnekler hakkında tafsilatlı misaller için bk. Pitassi, *age.*, indeks.

11. Ayrıca levazım ve atların nakliyesi için de gemiler (*ἵππαγωγός*)⁴⁵ yaptırın. Birer yük katarı misali, bu gemiler özellikle savaş zamanı *dromon*ları ağırlaştırmamak için askerlerin tüm teçhizatını taşıyacaktır. Ufak miktarlarda cephane ya da erzak sarf edilmesi gerektiğinde askerler onları bu teknelerden dağıtabilir.

12. *Dromon*ların ve bunlara binecek askerlerin sayısını kestirmenin kati bir yolu bulunmak şöyle dursun, bu neredeyse imkânsızdır. Zira *dromon*ların ve büyüklükleri gemilerin boyutuna ve muharebede kullanacakları silâh ve teçhizata göre değişiklik gösterecek askerî birliklerin sayısı, karşınıza çıkacak düşman askeri sayısının yanı sıra, ânın şartlarına göre tayin edilmelidir. İşte siz de öyle yapın.

13. Dahası, teçhizat ve at taşıyan gemilerde, silâhsız olmayıp tam aksine ok, yay, mızrak ve şartlara göre savaşta gerekebilecek her şeyle mücehhez olan kâfi sayıda asker bulunmalıdır. Gemilerde fazladan silâh bulunsun ki elindekiler tükendiği anda askerler yenilerini derhâl tedarik edilebilsin. Bu türden gemilerde ihtiyaç duyulabilecek diğer silâhların yanı sıra ağır silâh ve toplar da bulunmalıdır ki muharebe esnasında ellerindekiler biterse askerler sırf bu yüzden mağlup olmasın.

14. Yukarıda bulunan kürekçiler sırasındaki askerlere ek olarak, *centurion*dan tutun da en aşağı kademedeki ere kadar herkes zırh kuşanacaktır. Herkesin elinde kalkan, kargı, yay, bol bol ok, kılıç ve cirit gibi silâhlar bulunacaktır. Örme zırh ve -sırtlarına olmasa bile muhakkak göğüslerine- plaka zırh kuşanacak, miğfer takacak ve ön saflarda cenge dalıp göğüs göğüse çarpışanlar başta olmak üzere, herkes demir eldiven giyecektir. Örme ya da plaka zırhı olmayanlar, muhakkak, içi doldurulup dikişle birbirine tutturularak iki kat yapılmış, kolsuz zırh cübbesi denen şeylerden giyecektir. Bunu giyen askerler diğerlerinin arkasında siper alıp ok atacaktır. *Dromon*larda ayrıca ele sığacak büyüklükte taş ve kaya parçalarından da bol bol bulunacaktır. Bu taşları düşmana fırlatmak diğer herhangi bir silâhtan daha az etkili olmaz. Zira taş hiç bitmeyen ve kolay bulunan bir silâhtır.

15. Mamafih, askerler sadece taş atmakla yetinmesin. Öyle olursa güçlerinin büyük kısmını bu işe harcıyıp sonunda atıl kalıp fırlatacak taş da bulamazlar. Düşman da bunun üzerine kalkanlarını birleştirip kendilerine fırlatılanlardan neredeyse hiç etkilenmeyebilir. Bu <taşların>

45 Ortaçağ'da özellikle at taşımacılığı için kullanılan gemiler bulunmakta idi. Bu tür deniz araçlarına *tarîde* ya da *burchi* denmekteydi. Bk. İbn Memmâtî, *Kavânînü'd-devâvîn*, nşr. Aziz S. Atiya, Mektebetü Medbûlî, Kahire, s. 339; *The 'Templar of Tyre' Part III of the 'Deeds of the Cypriots'*, İngilizce trc. Paul Crawford, Ashgate, Abingdon 2003, s. 161; Nüveyrî el-İskenderânî, *Kıtabü'l-İlmâm bi'l-i'lâm fîmâ ceret bihi'l-ahkâm ve'l-umûri'l-makdiyye fî vâkı'ati'l-İskenderiyye ve 'avdühâ ilâ hâletihî'l-merziyye*, nşr. Etienne Combe ve Aziz Suryal Atiya, C 1-2, Osmania Oriental Publications, Hyderabad, 1969, s. 2:234, 3:232; *The Chronicle of Amadi*, İngilizce trc. Nicholas Coureas ve Peter Edbury, Cyprus Research Center, Nicosia 2015, s. 483. Bu gemi türü hakkında geniş bilgi için bk. D. Nüheylî, *es-Süfünü'l-İslâmîyye 'alâ hurûfi'l-mu'cem*, İskenderiye 1974, s. 89-92; Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 304-333; D. A. Agius, *Classic Ships of Islam from Mesopotamia to the Indian Ocean*, Brill, Leiden-Boston 2008, s. 340-342; J. H. Pryor, "Transportation of Horses by Sea during the Era of the Crusades: Eighth Century to 1285 A. D. Part I: To 1225", *The Mariner's Mirror*, 68, 1982, s. 9-27; F. F. Laures, "The Warships of the Kings of Aragon and Their Fighting Tactics during the 13th and 14th Centuries A.D.", *The International Journal of National Archaeology and Underwater Exploration*, 161, 1987, s. 25. Bununla birlikte MÖ 430'dan beri özel at taşıma binitleri (hippagogos/hippegos) kullanılmaktadır, bk. L. Casson, *Ships and Seamanhip in the Ancient World*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London 1995, s. 93.

hepsi atılıp tükendiğinde de hepsi birden kalkıp kendilerini kılıç ve mızraklarla savunmaya geçebilir. Toplanıp birlik oldukça da yeni bir kuvvetle dolup, zaten yorulmuş olan askerimize saldırarak onları bastırıp kolaylıkla galebe çalabilir. Barbarlar bu tür şeylerden zevk alır.

16. *Sarazenler* bu tür bir yayılım ateşinin gücü altında ezilmezler ve düşmanlarının bitkin düşmeye ve ok olsun taş olsun türlü silâhlarının tükenmeye başladığını gördükleri anda hep birlikte ayağa kalkıp büyük bir şiddet ve güçle hücumla geçer ve ellerindeki kılıç ve kargılarla düşmanlarına saldırırlar.

17. Dolayısıyla, bu tür şeylere karşı tedbirli olmak ve silâhları doğru amaçla atmak lazım gelir. Zararlı çıkan bizim askerimiz değil, düşman olmalıdır. Gücümüzü muhafaza etmemiz ve düşmanın tertibini dikkate alarak silâh atışını çarpışmanın başından sonuna kadar <bir düzene oturtmamız> gerekir. Çarpışmaya bu şekilde hazırlanmamız lazımdır.

18. Ey amiral! Yukarıda sayılanlara ilaveten askerlerin ihtiyacı olan erzakı da hesaba kat ki ihtiyaç duydukları şeyleri bulabilsinler. Aksi takdirde, ihtiyaçlarından mahrum kalırlarsa hâlâ kendi topraklarındaiken ayaklanabilirler ve levazım kıtlığı onları tebaamıza ve vergi ödeyen vatandaşlarımıza zorbalık edip zarar vermeye sevk edebilir. O hâlde mümkünse düşman topraklarına hızla varıp tüm ihtiyacınızı oradan karşılayın.

19. Subaylarınıza emirlerindeki askerlere adaletsiz davranmamalarını söyleyin. Askerlerinden, mutat bahşiş denenler de dâhil, hiçbir surette hediye kabul etmesinler. Zatîâlinize gelince, böyle bir şeyi yapmak şöyle dursun düşünmenizin bile mümkün olmadığını söylemeye zaten ne hacet! Bilaistisna, rütbeli rütbesiz kim olursa olsun emrinizdeki hiçbir adamdan herhangi bir hediye kabul etmeyeceksiniz.

20. *Dromonun* yukarı güvertesinde konuşlanıp düşmanla göğüs göğüse çarpışacak askerleri cesur, güçlü kuvvetli ve bu işe can atanlardan seçin. Kimi askerlerin korkaklık ettiğini fark ederseniz onları geçici bir süre aşağıdaki kürek sırasına alın. Askerlerden biri harpte yaralanacak ya da savaşa devam edemeyecek olursa, gerektiği takdirde yerini işte aşağıdaki bu adamlardan biriyle doldurursunuz.

21. Emrinizdeki askerlerin her birinin hâl ve mizacını bilmeniz elzemdir. Cesaretlerini belli eden ne gibi vasıfları var mesela? Avcı, emeline ulaşmak uğruna hangi köpeğinin ne için biçilmiş kaftan olduğunu bilmez olur mu hiç?

22. Dolayısıyla, her şeyi çıkacağınız seferde yetecek şekilde ayarladığınızdan emin olun. Bundan kasıt, *dromonlar* ve onlara binecek askerlerle birlikte bunların silâh ve erzakıdır. Levazımatın geri kalanını, savaş zamanı her yaklaştığında, yük katarı misali dizmiş olduğunuz ve emniyetli yerlerde tuttuğunuz diğer gemilere yüklemeniz gerekir.

23. Dahası, atları taşıyan gemilerde, lüzum olursa düşman bölgesine bir süvari baskını düzenleyebilecek sayıda at bulundurun. Nihayet tüm hazırlıklar tamamlanınca da gereken şekilde yola çıkılsın.

24. Yola çıkmadan önce yapılacak ilk şey, rahiplerin, her bir *dromon* flamasını ordunun düşmana karşı çıkacağı seferin güvenliği için âlemlerin Rabb'ine edilecek şefaath dualarının eşlik ettiği kutsal ayinleriyle kutsaması olsun. Bunun ardından tüm taburlara ve ayrı ayrı subaylara hitap ederek durumun neyi gerektirdiği ve münasip kıldığını belirtmelisiniz. Bu surette orduyu

cesaretlendirmiş olup ters bir rüzgârı değil, elverişli bir rüzgârı yoldaş ederek yelken açmış olursunuz.

25. *Dromon* filosu gelişigüzel yelken açmamalıdır. Üçerli ya da beşerli *dromon* <gruplarının her birinin> başına *kont* [*komēs*] (*κόμης*)⁴⁶ denilen subaylardan birer tane koyun. Her türlü teferruatı emrindeki *dromon*ların kaptan ve önderi olarak bu subay sorumlu olacak ve bütün hazırlıkları o yapacaktır.

26. Emriniz altındaki bahsi geçen bu subaylar emirlerini sizden alıp bunları kendi emrindekilere iletecektir. Bu, imparatorluk filosu⁴⁷ adı verilen filo için de geçerlidir. Thema *dromon*larına gelince, onların başında hem *droungarios*lar (*δρουγγάριος*)⁴⁸ hem de *tourmarch*lar (*τουρμαρχης*)⁴⁹ olacak ve bunlar rütbece amiralden düşük olup onun emirlerine uyacaktır.

27. Bundan çok uzak olmayan bir geçmişte, imparatorluk filosu geleneklerinden esinlenilerek, themaların donanma kumandalarına *droungarios*, bunların astlarına da yalnızca *kont* [*komēs*] ve *kentarch* (*κένταρχος*)⁵⁰ dendiği de ayrıca bizzat malumdur. Ancak artık her bir *droungarios*un yetkisi amiral düzeyine yükseltilmiş olup bunlar amiral rütbesini haiz kılınmıştır.

28. Filodaki askerlere ve *dromon*lara, bazen tek başlarına bazen de kılıç kalkan kuşanıp birbirleriyle çarpışan gruplar hâlinde olmak üzere farklı şekillerde talim yaptırın. Ayrıca *dromon*ları birbirlerine savaş düzeninde saldırıyor gibi yaptırarak, kâh saflarını sıklaştırıp kâh açtırarak, değişik şekillerde birbirlerine hücum ettirerek, bazen de yaklaşıp kenetlenmesinler diye düşman gemilerini mızraklarla püskürtür gibi yaptırarak birbirleriyle talim ettirin. Muharebenin tarafların birbirlerine demir çubuklarla tutunarak kenetlenmeleri, kaçınılmaz ve çetin tehlikelerden dolayı, her zaman faydalı olmamaktadır.

29. Donanma, zatiâlinizin tasarlayabileceği ve tatbik edilebilir gibi görünen planları düşmana karşı uygulayarak başka şekillerde de talim yapsın. Bu şekilde, savaşın bağırsı çağırısına ve diğer her türlü hengâmesine alışıp sanki hiç talim görmeden birdenbire ve beklenmedik bir şekilde cengin ortasına düşmüş gibi dehşete kapılmamış olurlar.

46 İmparatorun [veya barbar kralın] kişisel danışmanı ya da himayesindeki bir görevli için kullanılan bir unvandır. Bk. A. P. Kazhdan, "Comes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 484-485. Köşeli parantez içindeki bu kelime daha açıklayıcı olması bağlamında Pryor-Jeffreys (*age.*, s. 495) tercümesinden alınmıştır. [Çevirenin notu]

47 [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 513 dipnot 6] İmparatorluk filosu Konstantinopolis'te konuşlanmış olup her an emre âmade beklerdi; thema filosu ise Ege Denizi ve Kibyrraiotai gibi themalar tarafından ihtiyaç hâlinde tedarik edilirdi.

48 İlk kez VII. yüzyılın başlarında bahsedilen askerî bir rütbedir. VII. ve VIII. yüzyıllarda, bölgesel ordu içinde yüksek bir mertebeyi temsil eden *droungarios*, *tourmarchin* hemen altında ve *komesin* üstünde bulunup 1.000'e kadar askerden oluşan bir *droungosun* (birlik) kumandanlığını yapardı. Daha sonra, bir bandon olarak adlandırılan bu birlik 200 ilâ 400 arasında askerden oluşurdu. Bizans İmparatorluğu ordusunun hiyerarşisinde önemli konuma sahip olan *droungarios* askerî operasyonların yönetiminde mühim rol oynardı. Bk. E. McGeer, "Droungarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 663.

49 *Tourmarches* askerî çatışma taktikleri üzerine X. yüzyılda yazılan bir askerî metinde, *strategosun* ilk yardımcısı olarak tanımlanan komutandır. Bk. A. P. Kazhdan, "Tourmarches", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 2100-2101.

50 *Centurion* ibaresinin muâdili.

30. Anlatılan şekilde talim görüp teçhiz edildikten sonra, aralarında denizdeki rüzgârın muhtemel şiddetine göğüs gererken birbirlerinin yoluna çıkmayacak kadar mesafe bırakarak, harp düzeni alıp hep birlikte yelken açsınlar. Üslerinden yelken açtıklarında iyi eğitilmiş bir savaş kıtasına yaraşır biçimde ilerlesinler ve dönüş yolculuklarını da nizamlı bir şekilde yapsınlar. Ayrıca, fırtına koparsa içlerine su dolup batmasınlar diye bir kara parçasına ya da en azından bir liman veya demir yerine doğru ilerleyip nizamı bozmadan karaya yanaşsınlar.

31. Sizin, mevsimlerin alametlerine bakıp rüzgâr yönünü tayin edebilmeniz ve <çıkarımlarınıza> dayanarak demirleyeceğiniz yeri seçebilmeniz gerekir. Ortada mutlak aciliyet kesbeden bir durum yoksa, şartlar müsait olmadan, yani elverişli bir rüzgâr, durgun bir deniz ve mutlak emniyet ümidi olmadan yelken açmaya kalkmayın. Denizcilerin yıldızların alametleri dediği işaretlerle diğer faydalı unsurları dikkatle tetkik edin. Sefere de sizin bu tetkiklerinizin neticesine göre çıkın.

32. Kendi topraklarınızda bir üste demirlerseniz ve düşman faaliyeti tehlikesi de yoksa, o zaman orduyu orada nizamını bozmadan, yöre halkına hiçbir surette zarar vermeden ve adaletsizlik etmeden ya da ekinlerini gasp ve tarumar etmeden geceli gündüzlü dinlendirebilirsiniz.

33. Ancak düşman topraklarına yaklaştığınız ya da civarda düşman bulunması beklenen durumlarda hem karada hem de denizde belli bir mesafede gözcüler konuşlandırmanız kesinlikle elzemdir. Teyakkuz hâlinizden ödün vermemeli, emniyette kalmalı ve savaş düzeni almaya her an hazır olmalısınız. Zira düşmanın hile ve taktiği çoktur. Kendileri karadayken sizi demirde yatmış bulurlarsa sizi ezici kuvvetleriyle kahrederler ve fırsatını yakaladıklarında gemilerinizi yakarlar. Denizde karşınıza çıkacak olurlarsa da gece veya gündüz saldırıya geçerler. Düşman sizi olmanız gerektiği kadar hazırlıklı görmezse üstünlüğü ele geçirmiş olur. Ancak siz hazırlıklı olursanız onların planları suya düşer.

34. Size tüm bunları hatırlatıp yukarıda sayılan kuralları belirlemek konusunda üzerimize düşeni yapmış olduğumuza göre, artık muharebede savaş hattını nasıl oluşturup taarruza nasıl geçeceğinizi hülâsaten belirleme vakti gelmiş demektir. Bunu da aynı daha önceden kara harp harekâtına ilişkin emirlerimizi tebliğ ettiğimiz şekilde yapacağız.

35. Pekâlâ, amiral, harp zamanı geldiğini düşündüğünüzde askerlerinizi rütbelerine göre toplayıp tıpkı kara kuvvetleri askerî eğitimiyle ilgili kısımda belirtmiş olduğumuz gibi,⁵¹ askerî cezaları madde madde her rütbe grubuna ayrı ayrı okutun. Sonra lisanımünasiple onları cesaretlendirerek içlerindeki cenk ateşini yakın. Öyle ki hem cezalandırılma korkusu hem de zatiâlinizin teşvikiyle, göğüs göğüse çarpışmanın tehlikeleri karşısında bile cesur ve pek yürekli olsunlar.

36. Düşmana karşı, daha çok donanmanın kâh tamamını kâh bir kısmını kullandığınız âni saldırılarla harekete geçecek olsanız da başkaca yöntem ve hilelere de başvurmanız lazımdır. Bittabi, sizi bunu yapmaya mecbur kılan çok acil bir durum olmadığı takdirde, kendinizi kıran kırana bir meydan muharebesine atmamalısınız. Zira talih denen şey tersine dönüp durur. Savaş beklendiği gibi gitmez.

51 [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 517 dipnot 7] Bk. *Taktika* isimli eserin sekiz numaralı nizamnamesi.

37. İşte bu sebeple, daima tetikte olmalısınız. Daha önce de belirtildiği gibi, cansiparane meydan savaşına girmeye çalışmayın -özellikle de- gemilerle. Gemiler birbirine kenetlendiğinde çetin bir göğüs göğüse çarpışma kaçınılmaz olmakla birlikte gerçek bir avantaj kazanmak da imkânsızlaşır.

38. Şayet *dromon*larınızın sayısı kadar askerlerinizin cesareti, vaziyeti ve şevkinin de düşmanınkinden fersah fersah üstün olduğundan emin değilseniz, yukarıda belirtilenlere riayet etmeniz lazımdır.

39. Zira içlerinde güçlü kuvvetli, yüreği pek ve düşmanla çarpışmaya hevesli askerler yoksa ne gemilerin sayısı ne de ebadı savaşta başarıyı garantiler. Tüm bunların ötesinde, askerlerin rahmet-i ilahiye ve Tanrı'nın dostluğuna mazhar olmaları şarttır. Bu da onların yaşamlarını ne derece saf ve temiz idame ettirdiklerine ve mülk sahiplerine olduğu kadar düşmana karşı da ne denli adaletli olduklarına, yani tutsaklara dînî kaidelere aykırı, utanç verici veya insanlık dışı bir şey yapıp yapmamalarına bağlıdır. Size adaletsizlik yapılmadıysa siz de başkasına adaletsizlik yapmayın, adaletsizlik yapanları Tanrı'nın yardımıyla defedin.⁵²

40. Muharebe artık kaçınılmaz olmuşsa, *dromon*ları zaman ve mekânın gereklerine göre farklı ve çeşitli şekillerde konuşlandırın. Dolayısıyla, daha önce de söylediğim gibi, düşmandan fersah fersah üstün olduğunuzdan eminseniz ve bunun neticesinde onları bastırıp savaştan galip çıkma umuduyla düşmana yaklaşmaya hazırsanız, onlarla kendi memleketinize yakın bir yerde çatışmaya girmeyin. Memleketlerine yakın yerlerde, askerler, kurtarılma umuduyla mesela ağaçtan sallar yapmaya kalkışabilirler. Bunun yerine, çatışmaya düşman memleketine yakın yerlerde girin. Kendi memleketlerinde kurtarılmayı uman askerler cenk etmektense kaçmayı tercih ederler. Savaş baskısı altındaki bir asker kaçıp güvende olmayı umar ve silâhını attığı gibi gözü kaçırmaktan başka bir şey görmez. Muharebe düzeni alınınca, ister barbar olsun isterse de Romalı, çok az kişi ölümü haysiyetsizce kaçmaya yeğler.

41. Savaş gününden önce, emrinizdeki subaylarla yapılması gerekenleri planlamalısınız. Toplanan kurultay ordunun çıkarına olacak bir şeyde karar kıldığında bunun *dromon*ların subaylarına etraflıca takdim ve ilan edilmesi gerekir ki söz konusu planları tatbika hazırlanabilsinler. Bittabi, düşman saldırısı hâlinde tam zıttı bir planın uygulanması da gerekebilir. Böyle bir durumda herkes yapılması gerekeni bildiren bir işaret görmek adına sizin *dromonunuza* bakmaları gerektiğini bilecektir. İşaret verildiğinde de tez zamanda sizin emirlerinizi yerine getirecektir.

42. Ey amiral! Muhakkak sizin kendi *dromonunuzun* olması lazımdır. Geminizdeki askerlerin de tüm ordunun en seçkin ve maharetli mensupları, cüsse, cesaret, erdem ve özel silâhlarıyla öne çıkan adamlar olması gerekmektedir. *Dromonunuzun* da bir bakıma tüm savaş hattının başı olarak ebat ve hız bakımından diğerlerinden üstün olması lazımdır. Zatıâliniz için *pamphylian* (πάμφυλον)⁵³ denen bu *dromonu* hazır etmelisiniz.

52 M. L. Riedel'in (*Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2018, s. 7-8, 33-34, 56-57) bu konudaki fikri şöyledir: Ortodoks Hristiyan inancı bağlamında savaş sürdürmek isteyen dindar VI. Leo'ya göre Bizans askerî başarısının gerçek temeli Hristiyan teolojisinde ve Tanrı'ya güvenenlere temin edilenlerde bulunmaktadır. Bu sebeple imparatorun *Taktika* isimli eserde teknik malumattan ziyade ideal bir Hristiyan ordu betimlemeye gayret sarf ettiğinin altı çizilmektedir.

53 [İngilizceye çeviren mütercimin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 521 dipnot 9] VI. Leo, *pamphylian* donanma

43. Kendilerinin de emri altında *dromon*lar bulunan astsubaylarınız da öyle yapmalıdır. Emirleri altındaki *dromon*lardan adamlar seçip bunları diğerlerinden ayrı tutulacak kendi özel birliklerine kaydettirmelidirler. Tüm bunlar ve donanmanın geri kalanı sizin *dromonunuzu* gözleyerek, elbette planlanandan çok farklı bir durum tezahür edip başka bir şekilde ilerlenmesini gerektirmediği müddetçe, harp zamanında hareketlerini sizin *dromonunuza* göre şekillendirmelidir.

44. Sizin *dromonunuzdan* her yerden görülebilen bir alem, bir bayrak, bir filandra ya da buna benzer bir şey çekilmelidir ki, cenge girmek, savaştan çekilmek, düşmanın etrafını kuşatmak, ağır saldırı altındaki bir bölüğe hızla yardıma gitmek, hızı kesmek ya da artırmak, pusu kurmak ya da pusudan taarruza geçmek veyahut başka türlü bir harekete geçmek olsun, yapılması gereken her türlü şey için siz işaret verdiğinizde öteki gemiler emirlerinizi ivedilikle yerine getirebilsinler. Öteki *dromon*lar sizin *dromonunuzdan* gelen tüm işaretleri dikkatle izleyerek nasıl ilerlemeleri gerektiğini görmüş olurlar.

45. Böyle bir zamanda insanın gerekli emirleri kendi sesiyle ya da borazan yardımıyla duyurması, etraftaki bağırtılar, keşmekeş ve denizin kükreyen gürültüsünün yanı sıra çarpışmalardan, kürek hareketlerinden ve bunlardan da ziyade muhriplerin naralarından çıkan vaveyla dolayısıyla imkânsızdır.

46. İşaretler, alemi düz, sağa yatık ya da sola yatık çekmek, tekrar sağa ya da sola almak, dalgalandırmak, yükseğe ya da alçağa çekmek, tamamen indirmek veya şekil ya da renklerini değiştirip baş kısmına farklı zamanlarda farklı şekiller vermek suretiyle iletilir.

47. Bazen eskiler de bu tür yollara başvurlardı. Savaş ânında, kırmızı bayrak denen muharebe işaretini verirlerdi. Bir de *kamelavkion* (καμελαύκιον)⁵⁴ vardı; siyah renkteydi ve mızrağın ucuna takılarak çekilirdi. Buna benzer başka <işaret yöntemleri> de vardı. İşaretler sizin elinizden <çıktığında> çabucak ve daha emniyetli bir şekilde iletilmiş olurlar.

kumandanına mahsus, diğerlerinden daha büyük ve hızlı bir gemi olarak tanımlamıştır. Bu gemiler çok geçmeden sayıca artıp ebat olarak küçülmüşlerdir. 949 yılındaki Girit seferinde, imparatorluk filosunda her birinde 230 kürekçi bulunan altmış *dromon*la, yirmisinde 160 adam ve yirmisinde de 130 adam bulunan toplam 40 *pamphylian* yer almıştı. Thema filolarında her gemide aynı sayıda adam bulunuyordu. Kelimenin kökenine (πᾶν φύλον) bakan Ouranos, terimi bir geminin tam kadrosu anlamında kullanır: ποιῆσαι τὸν πᾶμφυλον, πᾶμφυλῶσθι τὸν δρόμωνα (*The Taktika of Leo VI*, s. VI, 41). Kelimenin Likya ile Kilikya arasında kalan Pamfilya bölgesiyle bağlantısı ise kesin değildir. *Pampyloi* büyük ihtimalle *dromon* ya da şelendinin bir çeşidiydi. Bu gemi türü hakkında geniş bilgi için bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 191, ayrıca bk. indeks.

54 *Kamelaukion*, Bizans İmparatorluğu'nda rahipler ve bazı yüksek rütbeli yetkililer tarafından giyilen konik bir başlık veya şapka türünü ifade eder. Bu başlık, genellikle yarı yuvarlak veya konik bir şekle sahiptir ve başın üst kısmını tamamen örter. Ayrıca, Bizans İmparatorluğu'ndaki bazı yüksek rütbeli yetkililer tarafından da giyilebilen bir başlık olarak bilinir. Örneğin, bazı general ve valiler *kamelaukion* başlığını kullanabilirlerdi. Bk. M. McCormick, "Crown", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 554-555. [İngilizceye çeviren mütercimim notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 523 dipnot 10] *Kamelaukion* kelimesinin asıl anlamı belki de türban gibi bir başörtüsüydü ve dolayısıyla açılıp yayıldığında bayrağı andırıyordu. Siyah renkte olsa da işaret vermekte etkili olabilmesi için muhtelif renk ve tasarımlar da barındırıyordu. Ayrıca bk. E. Piltz, *Kamelaukion und Mitra Insignes byzantins impériaux et ecclésiastiques*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1977; Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 397-399.

48. Ey amiral! Kendinizi bu nevi işaretlerin kullanımında ustalaşmaya adanmalısınız ki *dromon*ların komutasındaki tüm subaylarınız bu işaretlere tamamen aşina olabilsinler. Her bir işaret ne anlama gelir? Ne zaman ve nasıl <kullanılır>? Bunları bilsinler ki yanlışla düşmesinler. Dolayısıyla, subaylarınız bu işaretlerin kullanımına gayet hâkim olmalı ve ihtiyaç ânında onları tanıyarak ilettikleri emirleri tatbik etmeye hazır olmalıdır.

49. Önceden de belirtildiği üzere, şayet çok büyük baskı altındaysanız ya da zaferin yakın olduğunu düşünüyorsanız, *dromon*ları zaman ve mekâna uygun olarak ve düşmanın teçhizatına ve oluşturduğu harp hattına denk bir şekilde konuşturarak. Böyle bir anda insanı neyin beklediğini kesin bir dille söylemek mümkün değildir.

50. Bazen hilâl ya da yarım çember⁵⁵ şeklinde savaş düzeni <alın>. *Dromon*lar âdeta bir çift boynuz ya da el gibi her iki tarafa dizilsin ve bunlara, bilhassa uçlarda, daha güçlü ve iyi durumdaki *dromon*lar öncülük etsin. Ancak bu yarım çemberin çukurunda, bir nevi çemberin başı gibi, zatiâliniz bulunmalıdır ki her şeyi dikkatle gözlemleme, ayarlama ve yönetme imkânınız olsun. Böylelikle, bir yere yardım ulaştırmak icap ettiğinde bu ihtiyaca en münasip gördüğünüz yolla cevap verebilirsiniz. Hilâl düzeni, hilâl çukuruna düşen düşmanın diğerlerinden bağlantısını kesecek şekilde oluşturulmalıdır.

51. Kimi zaman muharebe hattınızı düz <olusturun> ki icap ettiğinde düşmana pruvanızla bindirebilesiniz. Ondan sonra da tulumbalardan püskürttüğünüz ateşle gemilerini ateşe verebilirsiniz.

52. Bazen, emrinizdeki *dromon*ların sayısına bağlı olarak, savaş düzeninizi sayısı iki ya da üçü bulacak kısımlara bölün ki bir harp hattından saldırı düzenlenirken öteki muharebe hattından da zaten enikonu savaşa dalmış düşmanın üzerine ya arkadan ya da yanlardan çullanılabilsin. Üzerlerine tokmak gibi inen böyle bir ek gücü gören düşmanın cenk etme şevki kırılacaktır.

53. Kimi zaman da pusu kuracak şekilde <savaş düzeni alın>. Düşman saldırıp kendi düzenini de bir miktar bozduğunda, hemen pusudan kalkıp birkaç geminin önüne çıkarak onları şaşırtıp kafalarını karıştırın. Böylelikle düşman saldırısının şiddeti hafifletilmiş olur.

54. Bazen hafif ve hızlı *dromon*ları düşmana saldırtıp kaçır gibi yapın. Düşman sizi takip ettikçe bitap düşecek ve kaçan gemilere yetişemediği için kendini baskı altında hissedecektir, bazıları da <filolarının> geri kalanından ayrı düşecektir. O zaman da <mürettebatı> bitkin değil, aksine dinlenmiş olan başka *dromon*larınız çıkıp bitkin düşmüş düşmana taarruza geçerek onlara boyun eğdirecektir. Yahut <*dromon*larınızdan> biri, kendisinden daha güçlü düşman gemilerinden sıyrılmayı başarmışsa kendisinden güçsüz olanlara saldırmalıdır.

55. Kimi zaman, saldırıya geçip düşmanla gücünüz tamamen bitip tükenene kadar yakın mesafeden cenk ettiğinizde *dromon*larınızı geri çekip uzaklaştırarak artık yorgunluktan bitkin düşmüş ve savaşıma şevki kırılmış olan düşmanın üzerine o *dromon*lar yerine güçlü *dromon*larınızı salın. Bu şekilde onlara galip gelebilirsiniz. Tabii bu, düşmandan fazla *dromon*unuz varsa mümkündür.

55 Söz konusu dizilimle her iki cenahta bulunan gemiler, düşmanı ortalarına alarak muhasarayı kuvvetlendirirdi. Gemilerin en güçlü ve hızlı olanları merkezî konumda bulunur ve düşmanla doğrudan çatışmaya girerek manevra kabiliyetini artırır. Bizans'ın deniz savaş taktikleri hakkında bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 382-406.

56. Bazen, hızlı *dromon*larınızla kaçır gibi yapmak suretiyle arkanızdaki düşmanı tahrik edin ki onlar da peşinize düşmek için atıldıklarında muharebe düzenlerini bozmuş olsunlar. Bu durumda -bilhassa sizin *dromon*larınızın sayısı daha fazlaysa- çabucak, nizamsız bir şekilde ilerleyerek sizi takip eden düşmana geri dönün. Her düşman gemisine bir ya da iki gemi düşecek şekilde pruvadan saldırırsanız onlara galip gelebilirsiniz.

57. Deniz harbinde, gemileri battığında ve fırtınada oradan oraya savrulup etkinliklerini kaybettiklerinde düşmanın üzerine gitmek gerekir. Yahut bir gece baskınıyla gemilerini yakabilir, onlar karada bir şeylerle meşgulken <saldırabilir> veya mevcut durumun gereklerine uygun saldırılar tasarlayıp yürütebilirsiniz.

58. İnsan aklı çok karmaşıktır. Bu gibi harp düzenlerinde ne olacağını keşfetmek ya da her şeyi önceden görüp kehanette bulunmak mümkün değildir. Dolayısıyla, bu ilmî eserin bizim savaş hattımızın onlarınkini sıfırlayıp etkisiz kılması için bir yol bulması mümkün değildir; elimizden tüm bunları takdirilâhiye bırakarak, öyle hayati önem arz eden anlarda durumu istişare edip etrafıca düşünebilmeyi ve gerekeni başarabilmeyi nasip etmesi için Tanrı'ya dua etmekten başka bir şey gelmez.

59. Hem kudema hem de yakın devirlerin üstatları, düşman gemilerine ve içindeki askerlere karşı kullanılmak üzere pek çok silâh geliştirmiştir. Bunların bir misali, hortumlardan boşaltılan gürleyen ateş ve kızgın duman olup bu silâh düşmanı kapkara ederek dumanlar içinde bırakmaktadır.

60. Yahut da hem *dromon*un pruvasıyla kış tarafına hem de iki yanına <yerleştirilip> sinek adı verilen küçük oklar fırlatan sapanlar.⁵⁶ Ancak başkaları da düşman gemilerine fırlatılacak çömlere hapsedilmiş hayvanlar tasavvur etmiştir. Bu hayvanlar arasında yılanlar, engerekler, kertenkeleler, akrepler ve türlü başka zehirli mahlûkat bulunması düşünülmüştür. Çömler kırıldığında hayvanlar gemideki düşmanı ısırarak zehirleri sayesinde onları tamamen ortadan kaldıracaktır.

61. Bunlara ek olarak sönmemiş kireç dolu çömler de vardır. Bunlar fırlatılıp kırıldığında taş pamuğundan çıkan buhar düşmanı boğup kör ederek çok büyük zarar ziyana sebep olur.

62. Keza, düşman gemilerine fırlatılan demir topuk kıranlar da hiç azımsanmayacak bir sıkıntı yaratıp düşmanın önündeki savaşa vazifeşinas bir şekilde katılmasına engel olur.

63. Ancak, sizin reçete edilen yöntemle hazırlanmış müstahzar ateş dolu çömleri atmanız emrolunur. Bu çömler patlayıp kırıldığında düşman gemilerini kolayca yakıp kül ederler.

64. Ayrıca diğer yöntemi de kullanın: *Yani askerlerin tuttuğu demir kalkanların arkasından küçük tulumbar püskürtmesi yöntemi.*⁵⁷ Bunlara el tulumbası denmektedir ve majestelerinin daha yenilerde icat ettikleri âletlerdir. Bu tulumbarlar da düşmanın yüzüne müstahzar ateş püskürtecektir.

56 [İngilizceye çeviren mütercimnin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 527 dipnot 11] Bk. *Taktika* isimli eserin beş numaralı nizamnamesinde dipnot 3.

57 “...τὼν διὰ χειρὸς βαλλομένων μικρῶν σιφώνων ὀπισθεν τῶν σιδηρῶν σκουταρίων παρὰ τῶν στρατιωτῶν”. El sifonu (tulumbası) için bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 607-631.

65. İlaveten, düşmana demir topuk kıranlar ve kendir ya da benzeri bir kumaşa sarılıp ateşe verilecek olan ağaçtan yontulma toplara saplanmış sivri çiviler de fırlatılacaktır. Bunlar muhtelif yerlere düşerek gemileri ateşe verecektir.

66. Fakat düşman ateşi söndürmek için bunların üzerine basacak ve birçokları savaşın en kızgın ânında ayaklarını yaralamış olacak, bu da düşmana azımsanamayacak bir engel teşkil edecektir.

67. Vinç denilen âletleri ya da bunlara benzer, kendi etraflarında dönebilen gama harfi şeklindeki düzenekleri kullanmak da mümkündür. Düşman gemileri *dromon*larınıza kenetlendiğinde bu düzeneği onlara döndürüp üzerlerine alevli katran dökerek, ağ fırlatarak ya da benzer başka bir şeyle saldırın.

68. Eğer *dromon*unuzla yan tarafından kenetlenebilirseniz bir düşman gemisini alabora etmek mümkündür. Bu durumda düşman, genelde herkesin yaptığı gibi, göğüs göğüse çarpışmak için geminin bir tarafına hücum ederek kendi gemilerinin tüm ağırlığını sizin *dromon*unuza bindirecektir. Bunun ardından, başka bir *dromon* düşman gemisinin kıç tarafına doğru yandan bindirerek kuvvetle ittirecektir. Sonra, kendini kenetten kurtaran <birinci> *dromon*<umuz> biraz geri çekilme fırsatı bularak artık düşman gemisinin yükünü çekmeyecektir. Öteki *dromon* da artık bu kez tüm gücüyle bindirerek düşman gemisini tüm mürettebatıyla alabora edecektir. Bu taktikte gemileri tamamen hizalı bir şekilde kenetlememek, aksine düşman gemisinin kıç tarafında bir miktar boşluk bırakmak lazımdır ki öteki *dromon*unuz o taraftan çarpıp düşmanı alabora edebilsin.⁵⁸

69. Bunlara ilaveten, düşmanı öldürmek için alt kürek sırasındaki kürek deliklerinden büyük mızraklar saplanmaması kanaatimce şahsıma hayli önemli görünmektedir (yani biz artık bugünlerde böyle düşünüyoruz.)⁵⁹

70. Ancak daha etkili olabilecek başka bir yöntem daha vardır. Doğuştan el becerisi olan adamlara rast gelerseniz, *dromon*u alt kürek sırasındaki kürek deliklerinden suyla doldurmak için belirlenen yöntemi uygulatın.

71. Eskiler tarafından deniz harbinde kullanılmak üzere tasarlanmış başka tertipler de vardır ve daha nicelerinin tasarlanması da mümkündür. Ancak mevcut eserin özet niteliğinde olması sebebiyle bu konular hakkında burada yazmak pek pratik olmaz. Dahası, bu zararlı bile olabilir zira bunları bize karşı kullanmasınlar diye düşmanı bazı hususlardan haberdar etmemek gerekir. Ne zaman yeni bir harp hilesine başvurulsa bile düşmanın buna karşı tedbir alıp strateji oluşturması mümkün olur. Dolayısıyla, her icadın kullanılmaya başlanana dek gizli tutulması lazım gelir.

58 [İngilizceye çeviren mütercimnin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 529, 531 dipnot 13] Bu manevranın elverişsizliği ile ilgili olarak bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 204-208.

59 [İngilizceye çeviren mütercimnin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 531 dipnot 14] Bu paragraf ile onu takip eden paragrafın anlamı pek açık değildir. *El yazması* M'de "*mamak* ... *önemli*" (*μῆτε*) denilmişken, *el yazması* A'da "*mak* ... *önemli*" (*ὄστε*) yazılıdır. Ayrıca bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 405-406. *Taktika* isimli eserin tam çevirisinde zikredilen A, B, E, M, MW, N, NE, P, PG, V, VBE gibi kısaltmalar için kitabın dördüncü sayfasında başlayan *Giriş* ve onuncu sayfadaki *Sigla* kısmına bakılabilir. [Çevirenin notu]

72. Kadim taktik ve savaş hilelerinin anlatıldığı ansiklopedi cildine bakılırsa burada anlatılanlardan daha fazlası orada bulunabilir.⁶⁰ Daha önceden de belirtildiği üzere, sınırsız sayılardan ötürü bu ihtimallerin her birini yazılı olarak tamamen ele almak mümkün değildir.

73. Yine de özetlemek gerekirse, *dromon*lar tamamen silâhlı olarak vaziyet alsınlar ve içlerinde de göğüs göğüse çarpışabilecek, yürekleri pek, görevleri kendilerine iyi tebliğ edilmiş ve eğitilmiş cesur askerler bulunsun. Bunları karadaki askerlere benzer biçimde, yani ağır silâhlı olacak şekilde teçhiz edin. Üst kürek sırasında bulunan adamların tümü bu şekilde silâhlandırılmalıdır.

74. Ey amiral! *Dromon*ların ayarlanmasını, düşman gemilerinin nitelik ve sayısını göz önünde bulundurarak bizzat siz idare etmelisiniz. Bizim *dromon*larımızda düşmaninkinden az sayıda muharebe eden asker olmaması, bilakis, mümkünse daha fazla adam bulunması gerekmektedir; özellikle de <gemilerin> birbirine kenetlendiği ve askerlerin bire bir cenge gireceği *dromon*larda. Her iki taraf da cesaretini yitirmeyip iş çarpışmaya varırsa sayıca fazla olan taraf galip gelecektir.

75. Şayet düşmanın çok sayıda asker taşıyan gemileri olduğunu görürseniz sizin de *dromon*larınızı aynı sayıya çıkarmanız gerekir. En iyi askerlerinizi seçip bunlardan yeterli sayıda adamı silâhlandırın ve tam teçhizatlı sağlam *dromon*lara bindirin. İşte düşman gemileri ve askerlerinin sayısı böyle çoksa, ya iki geminin aldığı askeri tek bir gemiye bindirin ya da daha önce de söylendiği üzere, tüm ordudan en iyi askerlerinizi seçin ve bunların sayısını *dromon* başına 200 ya da daha fazla asker düşecek şekilde ayarlayın. Böylelikle, *dromon* sayısı ve ebadı ile askerlerin savaşma hevesi bakımından düşman gemilerinden üstün olursunuz. Tanrı'nın yardımıyla onlara galebe de çalarsınız.

76. Ayrıca düşmanı takip edip onlara yetişebilecek ancak kendileri takip edildiğinde yakalanmayacak, olağandan daha küçük ve hafif *dromon*ları da teçhiz etmelisiniz. Bu *dromon*ları da ya düşmana zarar vermek ya da onların size vereceği zarardan kaçınmak için özellikle kullanışlı olacakları zaman elinizde bulundurmalısınız.

77. O an hasmınız olan milletin kullandığı *dromon*lara uygun büyük ve küçük *dromon*lar edinin. Mesela barbar *Sarazen*lerin filosu, Kuzey İskitleri⁶¹ denenlerinkiyle aynı değildir. Zira *Sarazen*ler daha büyük ve daha yavaş olup *koumbaria*⁶² <denen gemiler> kullanırken İskitler daha küçük, hafif ve hızlı gemiler kullanır. Onlar *Ahşena Denizi*'ne (*Εὔξεινος*) [Karadeniz]

⁶⁰ [İngilizceye çeviren mütercimnin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 531 dipnot 15] “*Ansiklopedi cildi*” ile *Sylloge tactorum*’a atıfta bulunuluyor olsa gerek. Bk. *The Taktika of Leo VI*, s. XVIII, 461 dipnot 16. Ayrıca bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 176.

⁶¹ “*Βορείων Σκυθῶν (nom. Σκύθαι)*”. [İngilizceye çeviren mütercimnin notu: *The Taktika of Leo VI*, s. 533 dipnot 16] Kuzey İskitleri, Rhos (*Ρῶς*) denilen ve küçük gemilerle Dinyeper’den Karadeniz’e inen halk için kullanılmaktadır. Daha geç döneme ait el yazması A’da ve Ouranos’un tefsirinde bu halka özellikle Rhos denmektedir.

⁶² *Κουμβάριον* ibaresi Arapçadan Grekçeye bir transliterasyondur. Orijinali Arapça olan kelime büyük ihtimalle Kahire Geniza dokümanlarında büyük yelkenli gemiler için kullanılan *qunbār* (*kunbār*) idi. Bk. S. D. Goitein, *A Mediterranean Society, the Jewish Communities of the Arab World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, C 1, *Economic Foundations*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1967, s. 306, 331, 480 dipnot 6; Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 513 dipnot 61; Agius, *age.*, s. 148-149, 268.

nehirler vasıtasıyla indiklerinden, büyük gemiler kullanamazlar. Savaş düzenleriyle alakalı bu kadar bilgi kâfidir.

78. Muharebeden çekilmek istediğinizde, daha önce de belirttiğimiz üzere, *dromon*larınıza hilâl şeklini aldırın. Bu şekilde geri çekilin çünkü bu türden bir harp düzeni, bu yöntemi kullanan eskilerin tanık olduğu üzere, böylesi durumlarda hem taarruz hem de geri çekilme için emniyetli bir yöntemdir.

79. Ey amiral! Cenk sona erdiğinde, düşmandan elde edilecek ganimeti askerlere eşit şekilde paylaştırmanız lazımdır. Akşamları onlara özel yemekler yedirin, nişanlar takdim edin, ziyafet verin ve şenlikler tertip edin. Hizmetleriyle diğerlerinden öne çıkanlara iftihar nişanı ve hediyeler verin; bir askere yakışmayan davranışlar sergilemiş olanlara da münâsip cezayı verin.

80. Ey amiral! Takdir edersiniz ki erkeklikten nasibini almamış korkak askerlerle dolu bir sürü *dromon*, karşılarında az sayıda düşman askeri olsa bile bunlar gözü pek ve cesur adamlarsa onlara karşı hiçbir başarı kaydedemez. Aynı şekilde, muharebe etme hevesleri ve teçhizatlarıyla gerçek birer asker olduklarını kanıtlamadıkları müddetçe, bir sürü adam birkaç adama karşı herhangi bir başarı elde edemez. Bir iki kurt binlerce koyunu tarumar etmez mi hiç?

81. Dolayısıyla, düşmanın nizamını tam bir kesinlikle gözlemleyerek *dromon*larınızın teçhiz edilmesini, askerlerinizin silâhlandırılmasını, bunların sayı ve ebadını ve düşmana karşı kullanılacak teçhizatın geri kalanını ona göre ayarlamanız lazımdır. Ayrıca elinizde savaş için değil, öncülük ve gözcülük etmek, emirleri <iletmek> ve hâsıl olabilecek başkaca ihtiyaçlar için teçhiz edilmiş küçük ve hızlı *dromon*lar ile bunlara ilaveten hesapta olmayan durumlara karşı silâhlandırılmış *monoreme* ve kadirgalar da bulundurun.

82. Her durumda ciddiyet, alicenaplık ve sükûnetle hareket etmeli ve özellikle baskı altında olacağınız tüm iş ve teşebbüslerinizde keskin zekâlı olmalısınız ki Tanrı'nın lütfuna layık olduğunuzu ve hükümdarlığı Tanrı vergisi olan majesteleri nezdinde son derece muktedir ve kendini ispat etmiş bir amiral olduğunuzu göstermiş olarak emeklerinizin hak edilmiş karşılığını her ikisinden de alabilesiniz. Tanrı'nın mirası uğruna çektiğiniz sıkıntılar için O'nun ebedî mükâfatına nail olur, bizdense münasip iftihar nişanları ve hediyeler alırsınız zira rütbenizin hakkını vermiş olmakla birlikte gerçek bir amiral olduğunuzu ve size o şekilde hitap edilmesi gerektiğini de kanıtlamış olursunuz.

<83.> Bu eserin özet hâline uygun olarak, *deniz harbinden* bu kadar bahis kâfidir.

Nizamname'nin *Deniz Harbine Dair* başlıklı XIX. bölümünde VI. Leo'nun ifade ettiği hususlar hülâsaten şöyle değerlendirilebilir:

İmparator birinci ve ikinci paragrafta, öncelikle geçmişteki tecrübeleri aktarmak ve başkalarına yol göstermek amacıyla deniz savaşı hakkında bazı konuları kaleme aldığını belirtirken, amirale hitaben yazıldığı anlaşılan metinde kara ordusundan farklı olarak deniz kuvvetlerinde muharebeden sorumlu olan amiralin astronomi hususunda da malumatının bulunması ve mevsimsel geçişler ile hava durumuna dair konularda da vukufiyetinin olması zorunluluğu vurgulanmıştır.

3 ilâ 33 numaralı paragraflar arasında VI. Leo'nun hatırlatma ve tavsiye mahiyetinde değindiği noktalar şunlardır: Bilhassa deniz savaşları için *dromon* gemilerinin teçhizatının çok önemli

olduğunu izah eden imparator, bu tür binitlerin olası bir harpte gerektiği gibi karşılık verebilmesi için sahip olması gereken özelliklere değinip, *dromon*larda alet ve edevatın ziyadesiyle bulunması ve teçhizatı kullanacak ustaların gemide hazır vaziyette yer alması zorunluluğuna işaret etmektedir. Öte yandan *Greks Ateşi*'nin gemilerde olmasının gerekliliği ve muhtemel hücumlara karşı müdafaaya hazır olma durumuna vurgu yapılırken, deniz harbi esnasında *dromon*dan düşman gemilerine fırlatılabilecek ve zarar verebilecek nesneleri bulundurma zorunluluğunun altı çizilmektedir. İmparator VI. Leo, savaş için hâlihazırda mevcut bir *dromon*un özellikleri ve gemi mürettebatı ile her görevlinin sorumlu olduğu vazifeler hakkında bilgi verdikten sonra bir *dromon*un gerekli durumlarda daha da büyük inşa edilmesinin önemine değinmekte ve doğal olarak daha büyük gemilerde ne kadar asker bulundurulabileceği konusunda görüşlerini sunmaktadır. Daha sonra *dromon* dışında kullanılan ve *dromona* benzeyen gemilerin isimlerini zikreden imparator, muharebe ve nakliye sınıfı gemilerin farklı varyasyonlarda olması gerektiği tavsiyesinde bulunarak, aksi hâlde *dromon*ların manevra kabiliyeti bakımından güç kaybedebileceğini vurgulamıştır. *Dromon* ve askerî birliklerin adedinin yapılacak harbe göre şekillendiğine işaret eden imparator, teçhizat ve atları taşıyan gemilerdeki mürettebatın da silâh yönünden çatışmaya hazır hâlde olmaları gerektiğine ve muharebe esnasında askerlerin giymek zorunda olduğu kıyafetleri tanımlaması yanında, kolay bulunabilen taş ve kaya parçalarının gemilerde yedeklenmesinin zaruri olduğuna değinmektedir. *Nizamname*'de, savaş esnasında yalnızca taş ve kaya kullanımının oluşturabileceği problemlere temas edildikten sonra, imparatorun özelde *Sarazenleri*⁶³ kendisine düşman olarak gördüğünü ifade eden ve Müslüman Arapları harp stratejilerine varana kadar tanıdığını gösteren ibareler mevcuttur. *Savaş için hareket edecek askerlerin ihtiyaçlarının Bizans sınırları içinde karşılanması gerekliliğine vurgu yapıldığı gibi aksi takdirde yaşanabilecek menfi hadiselerin*⁶⁴ neler olabileceği zikredilmektedir. Bununla birlikte ihtiyaç durumunda levazım kıtlığının düşman topraklarından temin edilmesinin daha doğru olacağı da belirtilmiştir. Kumandanların âdil olması ve hiçbir surette hiç kimseden hediye, bir anlamda rüşvet alınmaması gerektiği izah edilirken askerlerin mizaçlarının iyice tanınması, sınıflandırılması ve gerekli durumlarda hangi muharibin kullanılacağına bilinmesi hususuna vurgu yapıp korkak askerlerin kürek çekme sırasına gönderilmesi gerektiği zikredilmektedir. Denizlerdeki harekât ve çıkarmalarda atın kullanımına özellikle vurgu yapılmakla birlikte seyrüsefere çıkmadan önce gerçekleştirilmesi gereken dinî ritüelin zorunluluğuna ve tesirine işaret edilmiş, aynı zamanda kumandanın sahip olması icap eden cesaretlendirici hitabet gücüne değinilmiştir. Gemilerin gruplar hâlinde ilerlemesi ve her grupta bulunan sorumlu subayın bilinmesi gerektiği belirtilmiş, sonra ise denizciliğe dair rütbelere arası hiyerarşiden bahsedilmiştir. Yine metinde dikkati çeken bir başka durum da imparatorun donanmadaki subayların/görevlilerin rütbeleri hakkında bilgi sahibi olduğunu amirale ifade etmesidir. Diğer yandan VI. Leo savaş talim ve tatbikatının neleri içermesi gerektiğini kaydetmiş ve uygulanan bazı taktiklerin her zaman başarıyla neticelenmeyeceğini vurgulamıştır. Nitekim askerlerin muharebe ortamına alıştırılmasının ancak tatbikatlarla

63 904 yılında Müslüman Arapların meşhur Selânik kuşatması belki de İmparator VI. Leo'da bu hissiyatın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim hiç kimse Müslümanların Bizans İmparatorluğu'nun ikinci başkenti Selânik'e bir çıkarma yapacağına ihtimal vermemiştir. Diğer yandan mezkûr imparator döneminde İslâm Hilâfeti'yle denizlerde yaşanan mücadeleler hakkında çalışmanın ilk sayfalarına müracaat edilebilir.

64 Lojistik yetersiz kaldığında askerin disiplinini kaybedeceği defalarca tecrübe edilmiş olmalı!

mümkün olabileceğini fark eden imparator, *iki numaralı paragraftaki hava koşullarına dikkat edilmesi gerektiğini bir daha hatırlatarak*, rüzgâr şiddetine dikkat edilerek gemiler arasındaki mesafenin hesaplanması gerektiğine ve kötü hava koşullarında ise donanmanın icra etmesi elzem olan hususlara bir kere daha vurgu yapmıştır. Hava koşullarının seyrüsefer için ne kadar önemli olduğuna ve astronomi bilgisinin deniz harekâtlarında gerekliliğine işaret ettikten sonra imparatorluğa ait sahillerde donanma demirlediği zaman ilgili üssün halkına askerler tarafından zarar verilmeyecek bir tutum sergilenmesi gerektiği ifade edilmiş ve düşman topraklarında gemilerin yüzdürülmesi durumunda teyakkuz hâlinin altı çizilerek imparatorluğa yönelik muhtemel hücumlara hazırlıklı olunması belirtilmiştir.

34 numaralı paragrafta VI. Leo birtakım temel hususları hatırlattıktan sonra muharebede hattın nasıl oluşturulup taarruza nasıl geçileceğini ve daha pek çok hususta hülâsaten malumat vereceğini kaydeder. Bu münasebetle 35 ilâ 57 numaralı paragraflarda şu noktalar ele alınmaktadır: Askerlerin harp öncesinde menfi tasarrufları sebebiyle askerî cezalara çarptırabileceği hususunda bilgi veren, diğer yandan da askerleri cesaretlendirmeye ve savaşa hazırlamaya yönelik durumlara temas eden imparator, kimi zaman risk alınması zorunluluğuna işaret ederken gerekmedikçe de muharebeye girilmemesini tavsiye eder. Gemilerin pozisyonları sebebiyle denizlerdeki savaşın her zaman daha tehlikeli olduğu ifade edilirken, askerlerin motivasyonunun düşman kuvvetlerinden daha yüksek olmasının ehemmiyeti üzerinde de durulmaktadır. Eserde, bir galibiyette askerlerin ilâhi takdire güven duymalarının ve *Tanrı ile olan kuvvetli bağlarının*⁶⁵ gemilerin ebat ve sayısından çok daha önemli, hatta esas olduğu da zikredilmektedir. *Dromonların alması gereken pozisyonlar ile birlikte özellikle deniz harbinin düşman deniz sahasında yapılmasının elzem olduğu zira kendi topraklarına yakın yerlerde askerlerin korkuya kapılıp muharebeyi terk etme*⁶⁶ durumlarının yaşanabileceğine temas eden VI. Leo, savaş öncesinde alınan kararların subaylara aktarılması ve beklenmeyen ya da âniden oluşabilecek durumlarda yeni kararlar için kumandanın *dromonundan* gelecek işaretlerin takip edilmesinin gerekliliğini ifade eder. Kumandanın ve astsubayların sahip olması gereken *dromonun* özellikleri, âni durumlarda takip edilecek amirale ait *dromonun verdiği işaretlerin taşıdığı*⁶⁷ anlamların bilinmesinin zorunluluğu izah edilirken, *imparatorun geçmiş tecrübelerine vâkıf olduğu ve onlardan istifade ettiği*⁶⁸ anlaşılmaktadır. Denizlerde kullanılan *hilâl, düz ve gruplar hâlindeki* muharebe düzenleri zikredilirken, deryada pusu kurmanın önemi ve avantajları, diğer savaş taktikleri, *Grek Ateşi*'nin kullanımının ehemmiyeti ve *dromonların* nasıl konuşlandırılması gerektiği yanında hangi durumlarda generalin nasıl pozisyon almasının lazım olduğu da ilgili paragraflar arasında anlatılmıştır.

VI. Leo 58 numaralı paragrafta kendi itikadına ve tüm askerlerinin inanması gerektiği Tanrı'ya güçlü bir şekilde temas etmektedir. Nitekim o, bütün planların ve hazırlıkların ötesinde en nihayetinde olası her durumda Tanrı'nın inayetine itibar edilmesinin ve muharebenin bir

65 Aslında bir nevi savaş suçlarına karşı tedbir almaya sevk ediyor. Dindar bir askerın savaş suçu işlemeyeceğini ima etmesi önemli görünmektedir.

66 Târik b. Ziyâd'ın (ö. 102/720) İber Yarımadası'na geçtikten sonra gemilerini yaktırması gibi...

67 Eğitimli ordunun önemine dair ifadeler yanında haberleşmenin savaşlarda ne kadar elzem bir unsur olduğu anlaşılmış!

68 Bilge lâkabını alması beyhude değildir.

nevi anlık olduğunun altını çizer. Çünkü imparatora göre zafer *ilâhidir* ve savaş daima plan dâhilinde oluşmadığı için tedbirin bittiği yerde takdir başlamaktadır.

59 ilâ 67 numaralı paragraflar arasında imparatorun bahsettiği noktalar umumiyetle; deniz savaşlarında kullanılan *Grek Ateşi*, ok fırlatan sapanlar, düşman gemisine atılan zehirli hayvanlar, kireç veya ateş dolu çömllekler,⁶⁹ demir topuk kıranlar, ateş püskürten el sifonları, sivri çiviler ve deniz muharebelerinde kullanılan bazı düzenekler hakkındadır. Diğer yandan 62 numaralı paragrafta bilhassa düşmanın motivasyonunu kırma fikri vurgulanmakta, psikolojik harbin ne derece önemli olduğunun VI. Leo tarafından iyice kavrandığı anlaşılmaktadır.

İmparator 68 ilâ 70 numaralı paragraflarda ise deniz harbinde düşman gemisinin alabora edilmesi için yapılması gerekenler yanında muharebe esnasında hangi durumlarda nasıl taktik geliştirilmesi gerektiği hususunda fikir vermiştir.

71 numaralı paragrafta VI. Leo'nun, kendisinin dahi devamlı teyakkuz hâlinde bulunduğuna değinerek her taktikten bahsetmesinin bu çalışmada mümkün olamayacağını zikretmesi ve düşmanın geliştirilen stratejilerden haberdar olma ihtimalini bertaraf etme amacıyla fikirlerini hülâsaten arz etmesi ciddi manada ne kadar temkinli olduğunu göstermektedir.

73 ilâ 81 numaralı paragraflar arasında genel bir tekrar ve özet söz konusudur. İmparator tarafından ekseriyetle şu hususlar yinelenmiştir: Deniz muharebelerinde *dromon* gemilerinin nasıl olması gerektiği, *Sarazenlerin*⁷⁰ İskitlerden farkı ve *her iki tarafın kullandığı gemilerin*

⁶⁹ Kimyasal silâh denemeleri denilebilir.

⁷⁰ VI. Leo zamanında kaleme alınan *Taktika*'ya benzer eserler Araplar tarafından da telif edilmiştir. Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref II. Şa'bân (764-778/1363-1376) devrinde savaş sanatı ve avcılık konusundaki eserleriyle tanınan Memlûk kumandanı İbn Mengli'nin (ö. 778/1376 [?]) *el-Edilletü'r-resmiyye fi't-te'âbi'l-harbiyye (Askerî Mobilizasyon Hakkında/İçin Resmî Açıklamalar)* ve *el-Ahkâmü'l-mülûkiyye ve'd-davâbitü'n-nâmûsiyye fi fenni'l-kutâl fi'l-bahr (Devlet İdaresiyle İlgili Hükümler ve Deniz Savaşlarıyla Alâkalı Usuller)* adlı kitaplarında Arapların gerçekleştirdikleri deniz savaşları ve muharebe gemileri hususunda özel bir bahis bulunmaktadır. VI. Leo'nun *Taktika* isimli kitabıyla yapılan karşılaştırmalı tercüme ve telif çalışmalar arasındaki benzerlikler hakkında bk. Pryor-Jeffreys, *age.*, s. 645-666. Ayrıca mukayeseli bir anlatım için bk. V. Christides, "Naval Warfare in the Eastern Mediterranean (6th-14th Centuries) An Arabic Translation of Leo VI's Naumachica", *Graeco-Arabica*, III, 1984, s. 137-148; V. Christides, "Ibn al-Manqalî (Mangli) and Leo VI: New Evidence on Arabo-Byzantine Ship Construction and Naval Warfare", *Byzantinoslavica*, LVI, 1995, s. 83-96. İbn Mengli'nin hayatı hakkında bk. F. Viré, "İbn Mangli.", *EF* (İng.), C Suppl., Leiden 2004, s. 392-393; A. Çubukçu, "İbn Mengli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 20, İstanbul 1999, s. 182-183. VI. Leo ile aynı dönemde yaşamış ve Abbâsî Hilâfeti zamanında divan kâtipliği yapmış olan Kudâme b. Ca'fer'in (260-337/874-948[?]) kâtiplik sanatı ve kamu maliyesi hakkındaki meşhur çalışması *Kitâbü'l-Harâc*'ında (Türkçe trc. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, s. 214-215) VI. Leo'nun verdiği bilgilere benzer şekilde Müslümanların bahrî faaliyetleri ve denizlerdeki işleyişe ışık tutar mahiyette malumat bulunmaktadır. VI. Leo ve Kudâme b. Ca'fer'in teliflerinin denizlerle ilgili bahislerinin karşılaştırması hakkında bk. V. Christides, "Two Parallel Naval Guides of the Tenth Century: Qudāma's Document and Leo VI's Naumachica: A Study on Byzantine and Moslem Naval Preparedness", *Graeco-Arabica*, I, 1982 s. 52-105. Haldon (*A Critical Commentary...*, s. 389-417) çalışmasında bilhassa Pryor-Jeffreys'in eserinden de istifade ederek *Taktika*'nın içeriğini kendisinden önceki ve sonraki kronikler ve muhtelif eserlerle karşılaştırmıştır. Telifinde Bizans tarih literatüründeki eserlerden örnekler veren yazar, VI. Leo'nun talimatlarının antik dönemdeki denizcilik alanında hazırlanan yönergelere benzediğinden bahsetmiş ve misallerle izah etmiştir. Ayrıca Haldon, Bilge İmparator döneminin yanı sıra Yenikapı'da yapılan kazılar neticesinde elde edilen arkeolojik gemi kalıntılarına yer vererek bunlar hakkında ilgili kaynaklara atıflar yapmıştır. *Deniz savaşları bahsine dair çevirdiğim nizamname hakkında ayrıca bk. E. N. Luttwak, The Grand Strategy of the Byzantine*

özellikleri⁷¹ hakkında malumat sunulmuştur. Diğer yandan hilâl savaş düzeni hakkında mükerrer bilgi verilmek suretiyle bu tertibin daha güvenilir olduğuna dikkat çekilmiştir. Savaş sonrasında hizmetlerinden ötürü askerlerin ganimetten pay sahibi olmalarının, eğlendirilmelerinin ve takdir edilmelerinin önemiyle birlikte gerektiğinde de cezalandırılmalarına vurgu yapıldığı gibi askerlerin cesaretinin artırılmasının başarı için gerekliliğine ve teçhizatın önemine yeniden temas edilmiştir. Teçhizatın zorunluluğu, askerlerin silâhlandırılması, hâsıl olabilecek durumlar için *dromon* haricinde muhtelif gemi çeşitlerinin hazır bulunmasının gerekliliği hakkında da tekrar mahiyetinde bilgi verilmiştir.

82 numaralı paragrafta imparator bir kumandanda olmasını istediği ve beklediği özellikleri zikretmiş, bir amiralin Tanrı'ya ve majestelerine layık olması gerektiğini ifade edip onlardan takdir alması zorunluluğuna vurguda bulunmuştur. Kriz yönetiminin bir general için vazgeçilmez bir özellik olduğu belirtildiği gibi mezkûr görevin uhrevi ve ilahi boyutu gözler önüne serilmiştir.

Sonuç

Taktika bir bütün olarak genel manada Ortaçağ tarihçilerinin, daha özel bağlamda da *Deniz Savaşlarına Dair (Nizamname XIX)* bölümü dolayısıyla denizlerde vukua gelen hadiselerle ilgilenen tarihçilerin sık sık başvurduğu önemli bir kaynaktır. Bizans askerî literatüründe *muharebelerin tanzimi, harekâtlar ve muhtelif stratejilerin (taktika)* yanı sıra *donanma savaşlarına dair (naumakhika)* bilgiler veren, *kalelerin müdafaası* veyahut *kalelere yapılacak hücumları (poliorketika)* ele alan ve *kumandan kademesi hakkında farklı özelliklerin (strategika)* sunulduğu eserlerin bulunması hasebiyle VI. Leo'nun *Taktikası* Bizans harp literatürünü güncellemek sûretiyle günün şartlarına uymayan taktikleri de modernize etmesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

Bu çalışmada hem tarihî hem de kısmen edebî değeri hâiz *Taktika* isimli eserden faydalanılmak suretiyle IX. asrın son çeyreği ile X. asrın ilk çeyreğinde Bizans İmparatorluğu'nun denizlerdeki askerî gücünü tasvir eden, donanma yapısını tanımlayıp ana hatlarıyla özellikle Akdeniz'deki rakipleri *Sarazenler* hakkında bilgiler nakleden ve devrin denizcilerinin bilmesi gereken ansiklopedik malumatı ihtiva eden *Deniz Savaşlarına Dair (Nizamname XIX)* kısım çevrilerek alanda çalışanların istifadesine sunulmuştur.

İmparator VI. Leo, eserin dilini her ne kadar sade ve anlaşılır tutacağını belirtmesine rağmen *Deniz Savaşlarına Dair (Nizamname XIX)* adlı bölümde kullanılan lisanın yer yer müphem kaldığı görülmektedir. Öte yandan Bizans İmparatoru'nun, eski eserlerde çokça karşılaşıldığı üzere, bazen tekrara düştüğü görülmekle birlikte bu durum, birtakım ibareleri ihtiyaten yinellediğini düşündürmektedir.

Çoğu maddenin sonunda VI. Leo'nun, bir tespitle bulunup amiralin dikkatini o noktaya çekmekte olduğunu, anlattıklarını bir sonuca bağlamayı ve okuyan kişide kesin bir fikir oluşturmayı hedeflediğini söylemek mümkündür. Mesela; "*Alevli topuk kıranları düşman gemisine atarsanız onlar da üzerlerine basıp söndürmeye çalışır, bunun neticesinde kendilerini yara-*

Empire, Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts, London, s. 322-337; T. G. Kolias, "The *Taktika* of Leo VI and the Arabs", *Graeco-Arabica-First International Congress on Grek and Arabic Studies III*, Atina 1984, s. 129-135.

71 Coğrafyanın gemi teknolojisini nasıl etkilediği anlaşılmaktadır.

larlar.”; “Bütün enerjinizi elinizdeki taşları atmaya harcarsanız düşmanın eline koz verirsiniz, özellikle barbar Sarazenler size hücum edip savunmanızı kolayca kırar.”; “Düşman gemisini alabora etmek için iki dromon kullanabilirsiniz ama geminin kış tarafında biraz pay bırakın ki öteki dromon yandan bindirebilsin, böylece ilk dromona kaçış fırsatı doğar ve geminin tek bir kanadına hücum eden düşman alabora olur.” mealindeki ibareler gibi.

Taktika isimli eserin *Deniz Savaşlarına Dair (Nizamname XIX)* bölümü her ne kadar harp taktiği üzerine yazılmışsa da basit bir şekilde, olması veya olmaması gerekenleri belirtmek yerine muharebe esnasında bir şey yapılsa ya da yapılmazsa gidişatın nasıl sonuçlanabileceğine değindiğinden hem bir rehber hem siyasetname hem de bir nasihatname özelliği taşımaktadır. 21 ve 79 numaralı ibarelerin sonunda bulunan özdeyiş ya da atasözü benzeri birer cümle, metindeki öğütlere örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca VI. Leo ilk maddede her ne kadar mevcut konu hakkında yazılı kurallar bütünü bulunmadığını, o yüzden de kendi okudukları yanında kumandanlardan duyduklarını hülâsaten aktaracağını önceden belirtmiş olsa da yer yer; “bizden öncekiler şöyle düşünmüşler; eskiler şunu tasarlamışlar” diyerek anlattıklarının sözlü ve yazılı bir geleneğin devamı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Hem bu yönden hem de gerektiğinde atasözü/özdeyiş gibi ifadelerle başvurması dikkate alındığında mezkûr bölümün edebî bir yönü olduğu da söylenebilir.

İlgili tercümeyle özel kılan bir diğer husus ise George T. Dennis tarafından X. yüzyıl ortalarına ait Mediceo-Laurentianus graecus, 55, 4 (M) adlı Grekçe el yazması eser temel alınarak kaleme alınmış olan *Taktika*’nın ilk tam metin modern eleştirisinde sunulan İngilizce çeviriden istifade edilmesidir. Dennis’in söz konusu eleştirel çalışması ve sunduğu tercüme otoritelerce kabul görmüş prestijli bir eser olduğundan bu makalede sunulan çeviri için de sağlam bir kaynak teşkil etmektedir.

Uzun zamandır transkripsiyonu mevcut olan bu önemli çalışmanın bugüne kadar Ortaçağ Grekçesinden Türkçeye tam ve bütünlüklü mahiyette tercüme edilmemesi üzüntü vericidir. Bu makalede askerî tarih yazını açısından mezkûr eserin muhtevasına dikkat çekilmeye çalışılmış ve *Taktika*’daki bahriyeyle ilgili nizamname gelecekteki Ortaçağ denizcilik tarihi çalışmalarına katkı sağlaması amacıyla Türkçeye kazandırılmıştır.

KAYNAKLAR

Ana Kaynaklar

Aeneas Tacticus, İngilizce trc. Illionois Greek Club-Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1928.

İbn Memmâtî, *Kavânînü'd-devâvîn*, nşr. Aziz S. Atiya, Mektebetu Medbûlî, Kahire 1943.

Kudâme b. Ca'fer, *Kitâbü'l-Harâc*, Türkçe trc. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

Maurice's Strategikon: Handbook of Byzantine Military Strategy, İngilizce trc. George T. Dennis, University of Philadelphia, Philadelphia 1984.

Nüveyrî el-İskenderânî, *Kitâbü'l-İlmâm bi'l-i'lâm fîmâ ceret bihi'l-ahkâm ve'l-umûri'l-makdiyye fî vâkı'ati'l-İskenderiyye ve 'avdühâ ilâ hâletihî'l-merziyye*, nşr. Etienne Combe ve Aziz Suryal Atiya, C 1-2, Osmania Oriental Publications, Hyderabad 1969.

Onasander, İngilizce trc. Illinois Greek Club-Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1928.

Tactics of Aelian, İngilizce trc. V. Dillon, Cox and Bayles, London 1814.

The Chronicle of Amadi, İngilizce trc. Nicholas Coureas ve Peter Edbury, Cyprus Research Center, Nicosia 2015.

The Taktika of Leo VI, İngilizce trc. George Dennis, Dumbarton Oaks, Washington D.C. 2010.

The 'Templar of Tyre' Part III of the 'Deeds of the Cypriots', İngilizce trc. Paul Crawford, Ashgate, Abingdon 2003.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Agius, D. A., *Classic Ships of Islam from Mesopotamia to the Indian Ocean*, Brill, Leiden-Boston 2008.

Arslan, B., *Müslüman Girit Emîrliği (824/5-961)*, Gece, Ankara 2020.

Casson, L., *Ships and Seamanship in the Ancient World*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London 1995.

Christides, V., "The Raids of the Moslems of Crete in the Aegean Sea: Piracy and Conquest", *Byzantion*, 51, 1981, s. 76-111.

Christides, V., "Two Parallel Naval Guides of the Tenth Century: Qudâma's Document and Leo VI's Naumachica: A Study on Byzantine and Moslem Naval Preparedness", *Graeco-Arabica*, I, 1982 s. 52-105.

Christides, V., "Naval Warfare in the Eastern Mediterranean (6th-14th Centuries) An Arabic Translation of Leo VI's Naumachica", *Graeco-Arabica*, III, 1984, s. 137-148.

Christides, V., "İbn al-Manqalî (Manglî) and Leo VI: New Evidence on Arabo-Byzantine Ship Construction and Naval Warfare", *Byzantinoslavica*, LVI, 1995, s. 83-96.

Cutler, A.-E. McGeer, "Dromon", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 662.

Çubukçu, A., "İbn Menglî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 20, İstanbul 1999, s. 182-183.

Goitein, S. D., *A Mediterranean Society, the Jewish Communities of the Arab World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, C 1, *Economic Foundations*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1967.

Haldon, J., *Warfare, State and Society in the Byzantine World (656-1204)*, Routledge, London 1999.

Haldon, J., *A Critical Commentary of the Taktika of Leo VI*, Dumbarton Oaks Studies, Washington 2014.

Haldon, J.-M. Byrne, "A Possible Solution to the Problem of Greek Fire", *Byzantinische Zeitschrift*, 70.1, 1977, s. 91-99.

Καραγιαννόπουλος, Ι. Ε., *Ιστορία βυζαντινού κράτους*, C 2, *Ιστορία Μέσης βυζαντινής Περίοδου (565-1081)*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.

Kazhdan, A. P., "Comes", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 484-485.

Kazhdan, A. P., "Demetrias", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 603-604.

Kazhdan, A. P., "Kentarchos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 2, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1120-1121.

Kazhdan, A. P., "Nomisma", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1490.

Kazhdan, A. P., "Patrikios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1600.

Kazhdan, A. P., "Strategos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 1964.

Kazhdan, A. P., "Theme", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 2034-2035.

Kazhdan, A. P., "Tourmarches", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 3, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 2100-2101.

Kolias, T. G., "The Taktika of Leo VI and the Arabs", *Graeco-Arabica-First International Congress on Greek and Arabic Studies III*, Atina 1984, s. 129-135.

Laures, F. F., "The Warships of the Kings of Aragon and Their Fighting Tactics during the 13th and 14th Centuries A.D.", *The International Journal of National Archaeology and Underwater Exploration*, 161, 1987, s. 19-29.

Luttwak, E. N., *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts, London 2009.

McCormick, M., "Crown", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 554-555.

McGeer, E., "Droungarios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C 1, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 663.

Norwich, J. J., *Byzantium: The Apogee*, Penguin Books, London 1999.

Nüheyli, D., *es-Süfünü'l-İslâmiyye 'alâ hurûfi'l-mu'cem*, İskenderiye 1974.

- Öztürk, M., “Ioannes Kaminiates’e Göre Müslüman Arapların Selânik Kuşatması ve Zaptı (904)”, *İstanbul Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 37, 2021, s. 17-44.
- Öztürk, M., “Bizans İmparatorluğu ve İslâm Hilâfeti Arasında Paylaşılamayan Ada: Kıbrıs (28-353/648-965)”, *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies*, 41, 2022, s. 267-304.
- Partington, J. R., *A History of Greek Fire and Gunpowder*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London 1960.
- Piltz, E., *Kamelaukion und Mitra Insignes byzantins impériaux et ecclésiastiques*, Almquist & Wiksell International, Stockholm 1977.
- Pitassi, M., *The Roman Navy-Ships, Men & Warfare 350 BC-AD 475*, Seaforth Publishing, Barnsley 2012.
- Pryor, J. H.-E. M. Jeffreys, *The Age of ΔΡΟΜΩΝ, The Byzantine Navy ca 500-1204*, Brill, Leiden-Boston 2006.
- Pryor, J. H., “Transportation of Horses by Sea during the Era of the Crusades: Eighth Century to 1285 A. D. Part I: To 1225”, *The Mariner’s Mirror*, 68, 1982, s. 9-27.
- Riedel, M. L., *Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2018.
- Tolan, J. V., *Saracens: Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, New York 2002.
- Tougher, S., *The Reign of Leo VI (886-912) Politics & People*, Brill, Leiden-New York-Köln 1997.
- Treadgold, W., *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford University Press, Stanford, California 1997.
- Viré, F., “Ibn Mangli.”, *EP*, C Suppl., Leiden 2004, s. 392-393.

EKLER

Ek I: VI. Leo'nun *Taktika* İsimli Eserindeki Deniz Harbine Dair Bölümünün George Dennis Tarafından Yapılan İngilizce Çevirisi⁷²

396 ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΘ' Περὶ ναυμαχίας α'. Ἡδὴ δὲ περὶ ναυμαχίας διαταξόμεθα, οὐδὲν μὲν ἐν τοῖς παλαιαῖς τακτικαῖς περὶ αὐτῆς κεκατονισμένον εὑρόντες ἀπ' ὧν δὲ σπορίδιον ἀνέγνωμεν καὶ διὰ μετρίας πείρας τοῦ νῦν καιροῦ παρὰ τῶν πλοίων στρατηγῶν ἡμῶν ἀνεμά- 5 θομεν, τὰ μὲν πεποιηκότων, τὰ δὲ πεπονηότων, ἀναλεξόμενοι μικρὰ τινα καὶ ὅσον ἔφασαν δοῦναι τοῖς καὶ ἐπὶ θαλάσσης μάχεσθαι διὰ τῶν ποτε λεγομένων τμηρῶν, νῦν δὲ δρομίων καλουμένων, μέλλουσι ἐν ὀλίγοις διορισάμεθα. β'. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως στρατηγὴ—ἦδη γὰρ καὶ πρὸς 10 σὲ δέον τὸν λόγον ποιήσασθαι—τῆς ναυμαχικῆς ἐμπειρίας καὶ τάξεως ἐπιστή- μονά σε εἶναι χρέων, καὶ τὰς τῶν ἀέρων καὶ τῶν πνευμάτων κινήσεις προσκοπ- εῖν τε καὶ προειδέναι διὰ τῆς τῶν φαινόμενων ὑψώσεων καὶ ἐν ἄστροις σημείων πείρας, καὶ τῶν καθ' ἑλίων τε καὶ σελήνης γινομένων σημειῶν, καὶ διὰ καὶ τῆς τῶν καιρῶν ἐναλλαγῆς τὴν ἀρίστων ἐπιγνώσκων, ὡς ἂν ἔχων περὶ ταῦτ' 15 ἐμπειρίας ἀσφαλῆς καὶ ἀκίνδυνος ἀπὸ τῶν τῆς θαλάσσης διαφυλάττει χερσίων. γ'. Κατασκευασθῆναι δὲ καὶ δρόμους καὶ ἀκροῦντας πρὸς ναυμαχίαν κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων πλοίων πολεμίων, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων διδθεσιν τε καὶ κατάστασιν, καὶ τῶν σὺν ποιήσασθαι τὴν κατασκευὴν δυνατὴν πρὸς ἅπαν- τα, ἐκείνους ἀντιμάχεσθαι. MW A Dain PG 107-989 1 πολέμων...·10' W λέοντος ἐν χριστῷ βασιλεῖ αἰωνία ρωμαίων στρατηγικά M ναυμαχία λέοντος βασιλεὺς A 2 περὶ ναυμαχίας MW om. A 3 ἦδη δὲ M ἐφεξῆς δὲ τούτων ἦδη W om. A διαταξόμεθα MW βουλομέθα διατάξασθαι περὶ ἧς A 4 περὶ αὐτῆς MW om. A εἰρόντες MW εἰροῦν A 5 μετρίας MW ὀλίγης A στρατηγῶν ἡμῶν MW trsp. A 6 πεπονηότων MW παρόντων A 7 ἔφασαν MW ἔφορμην A μάχεσθαι MW μάχεσθαι μέλλουσιν A 8 μέλλουσι M μέλλουσι MW om. A 9 τῆς...στρατηγῆς MW στρατηγῆς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως A 9-10 ἦδη...ποιήσασθαι MW om. A 10-11 τῆς...καὶ! MW δὲ εἶναι σε ἐπιστήμονα τῆς ναυμαχίας ἐμπειρίας κατατάξεως καὶ προσκοπῆν καὶ προγνώσκων A 11-12 προσκοπῆν...προειδέναι MW om. A 13 καθ' MW κατὰ τὸν A καὶ! MW καὶ τὴν A σημειῶν M σημείων W ἐπισημασίαν A καὶ διὰ MW ἐπιγνώσκων δὲ A 14 ἐπι- γνώσκων M γινώσκων W om. A ταῦτ' M ταῦτα WA 15 ἀσφαλῆς...διαφυλάττει MW διαφυλάττει ἀσφαλῆς καὶ ἀκίνδυνος ἀπὸ τῶν τῆς θαλάσσης A 16 δὲ MW δὲ δὲ! A δὲ! MW καὶ A 17-18 διδθεσιν...καὶ! MW om. A	PREPARATION FOR WAR, CONSTITUTION XIX About Naval Warfare 1. We will now set down ordinances for naval warfare. While we found no regulations about it in the older tactical books, still from what we have read here and there and what we have learned from the ordinary experience of our fleet commanders at the present time, their successes as well as their failures, we have selected a few examples, enough to give this presentation to those who intend to do battle at sea on what were once called trimemes but are now called dromons.¹ We will present these regulations in a few words. 2. First, therefore, O commander of our naval force—for we must now address this treatise to you—you ought to be skilled and experienced in naval tactics and combat. You should <know how> to make allowance for the movements of air and the winds and to anticipate them by examining the visible stars, the stellar signs, and also the indications relating to the sun and the moon. Indeed, you must have an exact knowledge of the change of the seasons. And so, experienced in these matters, you may safely and without danger guard against the sea's storms. 3. It is necessary to outfit the dromons in numbers sufficient to engage the enemy fleet drawn up against you, according to its disposition and condition. You must equip your own fleet, making it ready in every respect to fight against them. 1. Const. 19, as it appears in A, has been edited by A. Dain, together with other writings on naval warfare: <i>Naumachica</i> (Paris, 1943). See H. Ahrweiler, <i>Byzance et la mer</i> (Paris, 1966); E. Eickhof, <i>Seckrieg und Seepolitik zwischen Islam und Abendland</i> (Berlin, 1966). On dromon ("runner"), see Ahrweiler, 409-418; Eickhoff, 135-148. The most detailed work on the dromon and the Byzantine navy is J. Pryor and E. Jeffreys, <i>The Age of the Dromon: The Byzantine Navy ca. 500-1204</i> (Laden-Boston, 2006); this includes texts and translations of Greek and Arabic sources.
---	--

⁷² *The Taktika of Leo VI*, İngilizce trc. George Dennis, Dumbarton Oaks, Washington D.C. 2010, s. 502-535.

20 δ'. Ἡ δὲ τῶν δρομίων κατασκευὴ μίτη ἄγαν ἔστω παχέα, ἵνα μὴ ἀρῶν
γένηνται ἐν ταῖς ἐλασίαις, μίτη λίαν ἐκ λεπτότητα ἐξεργασμένη, ἵνα μὴ ἀσθε-
νὴς οὖσα καὶ σαθρὰ ῥαδίως ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συναρ-
ξῆός τε καὶ κρούσεως διαλύεται. ἀλλὰ σύμμετρον ἔχτω τὴν ἐργασίαν ὁ δρό-
μιον, ἵνα καὶ ἐλαυνόμενος μὴ λίαν ἄργος ἔστω καὶ κλυδωνιζόμενος ἡ παρὰ τῶν

25 ἐχθρῶν συγκρούμενος ισχυρότερος διαμένη καὶ ἀρρηκτός.

26 ε'. Ἐχέτωσαν δὲ καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐξάρτησιν δρόμων ἀπαράλειπτα καὶ
διπλά, ὁλον αὐγένας, κώπας, σκαρμούς, σχοινία, κάρνα, καὶ τὰ ἄρμενα δὲ 396
αὐτῶν καὶ κερατάρια; καὶ κατάρτια, καὶ ὅποσα ἄλλα ἡ ναυτικὴ τέχνη πρὸς
χρείαν ἀπαιτεῖ. ἔχτω δὲ καὶ ἐκ περισσοῦ ξύλα τινὰ ἐγκοιλία, καὶ σανίδας, καὶ
30 στυπία, καὶ πίσσαν, καὶ ὕγροπυσαν, καὶ ναυπηγὸν μετὰ πάντων τῶν ἐργαλει-
ων αὐτοῦ, ἕνα τῶν ἐλατῶν ὁλον σκεπάρνου, τελέτρου, πρίονος, καὶ τῶν ὁμοίων.

31 ζ'. Ἐχέτω δὲ πάντως τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρόραν ἐμπροσθεν ἡλικῶ ἡφι-
σημένον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσται.
καὶ ἀναθεν δὲ τοῦ τοιοῦτου σίφωνος ψευδοπάτιον ἀπὸ σανίδων καὶ αὐτὸ
35 περιτετευχημένον σανίνι ἐν ᾧ στῆθονται ἄνδρες πολεμισταὶ τοῖς ἐπερχομένοις
ἀπὸ τῆς πύρας τῶν πολεμίων ἀντιμαχόμενοι, ἡ κατὰ τῆς πολεμίας νηὸς ὅλης
βαλλόντες δι' ὧσαν ἂν ἐπινοήσωσιν ὅπλων.

36 ζ'. Ἀλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα ξυλόκαστρα περὶ τὸ μέσον που τοῦ καταρτίου ἐν
τοῖς μεγίστοις δρόμοισιν ἐπιστήσουσι περιτετευχημένα σανίνι, ἐξ ὧν ἄνδρες
40 τινὲς τὸ μέσον τῆς πολεμίας νηὸς ἀκοντίσουσιν ἢ λίθους μυλικοὺς ἢ σιδηρά
βαρεῖα, ὁλον μάλιστα ξιφοειδῆς, δι' ὧν ἡ τὴν ναὺν διαθροῦσιν ἢ τοὺς ὑποκει-
μένους συνθλάσουσιν σφοδρῶς καταφερόμενα ἢ τι ἕτερον ἐπύχουσιν ἢ
ἐμπρήσῃσι δυνάμενον τὴν ναὺν τῶν ἐναντίων ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ πολεμίους θανατώ-
σαι.

45 ἡ'. Ἐκαστος δὲ τῶν δρομίων εὐμήκης ἔστω καὶ σύμμετρος, ἔχων μὲν τὰς
λεγομένας ἐλασίας δύο, τὴν τε κάτω καὶ τὴν ἄνω. ἐκάστη δὲ ἐλασία ἔχτω
ζυγούς τὸ ἐλάχιστον πέντε καὶ εἴκοσι ἐν ὅς οἱ κυπηλάται καθεσθῇσονται ὡς
εἶναι ζυγούς τοὺς ἅπαντας κάτω μὲν εἴκοσι καὶ πέντε, ἄνω δὲ ὁμοίως εἴκοσι καὶ

20 ἄγαν MW πᾶν A 22 ῥαδίως MW ταχέως A 22-23 συναρξῆός...κρούσεως MW
συγκρούσεως A 24 ἀργός ἔστιν MW trsp. A 28 κερατάρια MA κάρνια W
31 τελέτρου MW τυμάνου A 33 ἀκοντίσαι PG ἀκοντίσαι MW ἀκοντίσαι A 38 πῶς
MW om. A 39 ἐπιστήσουσι MA ἐπιστήσουσιν W 40 τινὲς MW τινες εἰς A 41 βαρεῖα
MW βαρεῖα A | μάλας MW μάλα A 42 συνθλάσουσιν MW συνθλάσουσι A | ἢ ἕτερον MW
trsp. A 43 ἐναντίων MW πολεμίων A | πολεμίους MW om. A 45 ἡ' MW om. A
46 ἐκάστη...ἐλασία MW ἡ ἐκάστη A 47 πέντε...εἴκοσι M ε' καὶ εἴκοσι W κε' A
48-49 εἴκοσι?...πέντε MW κε' A

4. The equipment of the dromon should not be too massive, which would make it slow in maneuvering, nor should it be too lightly outfitted, which would make it weak and easily shaken by the waves and broken up when the enemy ships dash against it and crush it. But let the dromon be outfitted in a balanced manner so that it may not be too slow in sailing and, when buffeted by the waves or rammed by the enemy, it may remain stronger and unbreakable.

5. Nothing required for the outfitting of the dromon should be omitted, and there should be two of each item. This includes tillers, oars, pegs for oars, ropes, pulleys and their sails and their yardarms and furnishings, and as many other items as are required for the exercise of the naval art. There should also be some extra lumber for the belly of the ship, and planks, hemp, pitch, and liquid pitch. A shipwright should be on board with all his tools, some of forged metal such as an adze, a drill, a saw, and the like.

6. By all means, it should have a siphon, bound in bronze, and placed up front on the prow, as is customary, so that it can project the prepared fire against the enemy.² Above this particular siphon there should be a sort of platform made of planks and walled around by planks. Station combat troops there to ward off attacks coming from the prow of the enemy ships or to shoot whatever weapons they may choose against the whole enemy ship.

7. On the largest dromons erect the so-called wooden castles with their wall of planks somewhere around the middle of the mast.³ From these <vantage points> our men will shoot millstones or heavy pieces of iron such as those shaped like swords. These will either break up the enemy ship or, landing with great force, crush those on whom they fall. The men may also hurl other things capable of setting the enemy ships on fire or of killing the troops on board.

8. Let each dromon be of good length and proper size with two oarbanks, as they are called, one below and one above. Let each row have at least twenty-five benches for the rowers to sit on. All told, therefore, there should be twenty-five benches below and, likewise, twenty-five above, making a total of fifty. On each

2. Prepared fire, also known as liquid or Greek fire, was a petroleum-based substance, put under pressure, ignited, and discharged through bronze tubes, called siphons, engulfing the enemy in roaring flames and thick black smoke. See R. Partington, *A History of Greek Fire and Gunpowder* (Cambridge, 1960), 1-41; Pryor-Jeffreys, 607-631; J. Haldon and F. Byrne, "A Possible Solution to the Problem of Greek Fire," *BZ* 70 (1977): 91-99; J. Haldon, "Greek Fire Revisited: Recent and Current Research," in *Byzantine Style, Religion, and Civilization: In Honour of Sir Steven Runciman*, ed. E. Jeffreys (Cambridge, 2006).

3. On the location of this fort or fighting platform see Pryor-Jeffreys, 229-238.

πέντε, ὁμοῦ γ'. καθ' ἓνα δὲ αὐτῶν δύο καθέζεσθαι οἱ κωπηλατοῦντες, εἰς μὲν
 50 δεξιά, εἰς δὲ ἀριστερά· εἰς αὖται τοὺς ἅπαντας κωπηλάτας ὁμοῦ καὶ τοὺς αὐτοὺς
 καὶ στρατιώτας τοὺς τε ἄνω καὶ τοὺς κάτω ἀνδράς ρ'. ἔξω δὲ τούτων τὸν κέν-
 ταρχον τοῦ δρόμωνος καὶ τὸν τὸ φλάμιον κατέχοντα, καὶ τοὺς δύο κυβερνή-
 τας τῶν τοῦ δρόμωνος αὐχένων, οὓς καλοῦσι καὶ πρωτοκαράβους, καὶ εἰ τινα
 55 ἕτερον δέον εἰς τὴν τοῦ κεντάρχου ὑπηρεσίαν. τῶν δὲ προρέων ἐλατῶν οἱ
 τελευταῖοι δύο ὁ μὲν ἔστω σιμωνάτωρ, ὁ δὲ ἕτερος ὁ τὰς ἀγκύρας βαλλῶν κατὰ
 θάλασσαν. ἔστω δὲ καὶ ὁ πρωρεὺς ἄνω πρὸς τῆς πρώας | καθήμενος ἑνὸς τοῦ
 60 καὶ ὁ τοῦ ναυάρχου δέ, ἥτοι τοῦ κεντάρχου, κρᾶββατος ἐπὶ τῆς πρόρης γινέ-
 σθω, ὁμοῦ μὲν ἀπορισμένον δεικνύων τὸν ἀρχοντα ὁμοῦ δὲ καὶ φυλάττων ἐν
 καιρῷ συμβολῆς ἀπὸ τῶν ρυττομένων βελῶν παρὰ τῶν ἐναντίων, ἐξ οὗ καὶ τὰ
 65 ἑκάστα βλέπων πρὸς τὴν χρεῖαν ἀνεσθαι κελύσει ὁ ἀρχων τὸν δρόμονα.
 θ'. Καὶ ἕτεροι δὲ δρόμωνες κατασκευάσειαν οἱ τούτων μέγιστον ἀπὸ
 διακοσίων χωροῦντες ἀνδρῶν ἢ πλείω τούτων ἢ ἐλάττω, κατὰ τὴν χρεῖαν τὴν
 70 δέουσιν ἐπὶ καιροῦ κατὰ τὸν ἐναντίων· ὧν οἱ μὲν πενήκοντα εἰς τὴν κάτω
 ἐλασίαν ὑπουργήσουσιν, οἱ δὲ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἄνω ἐστῶτες ἅπαντες
 75 ἑνοπλοὶ μαχήσονται τοῖς πολεμίοις.

ι'. Καὶ ἔτι δὲ κατασκευάσεις δρόμωνας ἐλάττους δρομικωτάτους οἰονεῖ
 γαλατίας ἢ μονήρεις λεγομένους, ταχυνούς καὶ ἐλαφροῦς, ὅσπερ χρῆσι ἐν τε
 ταῖς βίηταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταχυναῖς χρεῖαις.

70 δίκη, αἵτινες τὴν ἀποσκευὴν ἅπαναν τῶν στρατιωτῶν βαστάσωσιν ἵνα μὴ δι'
 αὐτὴν βαρύνονται οἱ δρόμωνες, καὶ μάλιστα ἐν ἀγῶνος καιρῷ· ὅτε δὲ χρεῖα
 μικρὰς δαπάνης ἢ ὅπλων ἢ ἄλλης ὕλης, ἐκεῖθεν ἀναλαμβάνωσι τὰς διοικήσεις.
 75 ἰβ'. Τὸν δὲ τῶν δρομίων ἀριθμὸν καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν ἀνείκα-
 στὸν ἔστι καὶ ἀξιολογίασθαι· ἡ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν χρεῖα πρὸς τὴν τῶν
 75 ἀντιμαχομένων πολεμίων δύναμιν, ὡς ἂν ἀπατήρη καὶ τὸ πλῆθος τῶν δρομώ-

49 γ' MA πενήκοντα W 50 καὶ MW om. A 51 ρ' MA ἑκατὸν W 55 δ' MA om. W
 56 θάλασσαν MW θάλασσαν ἦγον τὰ σίβηρα A | πρὸς MW om. A 57 κρᾶββατος WA
 ῥόβος M 59 τὰ MW om. A 60 ἀνεσθαι κελύσει MW μάλιστα κελύσει A 62 πλείω
 MW πλέον A | ἐλάττω MW ἐλαττων A 63 πενήκοντα MW γ' A | εἰς A om. MW
 64 ἑκατὸν... πενήκοντα MW ρ' καὶ γ' A 66 καὶ... δὲ MW ἔτι δὲ καὶ A | ἐλάττους
 δρομικωτάτους MW μικροτέρους γοργητάτους A 68 ταχυνούς MW σπουδαίους A
 69 οἰονεῖ MW om. A 70 βαστάσωσιν M βαστάσωσιν WA 74 ἔστι M ἔστιν WA

one of them let two oarsmen be seated, one on the right and one on the left, so
 that all the oarsmen, who also serve as soldiers, those above and those below,
 come to one hundred men. In addition to these are the centurion of the dromon
 and the standard-bearer and the two pilots at the tillers of the dromon, whom
 they also call steersmen, and whoever may be needed to assist the centurion.
 Finally come the two officers in command at the bow; let one operate the siphon
 and the other be responsible for dropping anchor at sea. Let the commander at
 the bow be armed and stationed somewhere above the prow. The pilot of the
 ship's commander, or of the centurion, should be at the stern, making the
 commander visible by himself and at the same time protecting him during battle
 from the missiles hurled by the enemy.⁴ From there the commander of the
 dromon can observe everything and give orders to meet any contingency.

9. You should also outfit other dromons larger than these with space for two
 hundred men, more or less, depending on what is needed against the enemy at
 the time. Fifty men will serve on the lower row of benches and one hundred
 fifty, armed and stationed above, will fight against the enemy.

10. In addition, you will outfit smaller dromons, very fast ones, like those
 called galleys or monoremes, swift and light, which you can use for scouting and
 other operations requiring speed.⁵

11. You shall also build other ships for transport of material and horses.
 Much like a baggage train, they will carry all the equipment of the soldiers so as
 not to weigh down the dromons, especially in time of battle. When a small
 outlay of weapons or other supplies is needed, they may distribute them from
 those vessels.

12. To determine the number of dromons and the soldiers on board is
 uncertain and well-nigh impossible. For, in addition to the strength of the
 enemy arrayed against you, the needs of the moment are what should set the
 requirements for the number of dromons as well as for the number of troops on

4. Centurion's pallet: κρᾶββατος, generally means a bed or couch (see *ImpEx*, C 504, and p.
 234). It was also called the commander's tent (σκηνή), and was probably a small platform
 under an awning in the ship's stern (Dain, *Naumachica*, 55). See Pryor-Jeffreys, 215–216.

5. A galley, in Leo's time, designated a smaller, faster ship, intended primarily for scouting.
 See Pryor-Jeffreys, index, s.v. In March 949, for example, galleys were sent to Syria to find out
 what the Saracens were up to (*De cerimoniis*, Bonn ed. 2, p. 657). Vegetius (4.37) calls them
liburnii and recommends a form of camouflage, coloring the ships and the sails blue, with the
 sailors wearing blue clothing.

board, to be determined by the size of the ships, and by the combat armament required for them. And so you shall do this.

13. Furthermore, the ships transporting equipment and horses shall have a sufficient number of sailors, who should not be without weapons, but equipped with bows and arrows, javelins, and whatever else may be useful in battle, depending on the press of circumstances. Let the ships carry extra weapons, so that when the soldiers run out of them, they may be provided on the spot. Ships of this sort should have heavy weapons and artillery as well as the other weapons that may be needed, so they will not fail if they run short of them during combat.

14. Besides the soldiers on the upper bank of oarsmen, all present, from the centurion right down to the lowest private, shall wear armor. They shall have weapons such as shields, heavy spears, bows, arrows in abundance, swords, javelins. They shall have coats of mail and plate armor, if not in back, then certainly in front; also helmets and iron gloves, especially those fighting in the front ranks caught up in battle and struggling in hand-to-hand combat. Those who do not have coats of mail or plate armor should, by all means, wear the surcoats, as they are called, made of a double layer of quilted material. These men will find cover behind the others and use bows. Also they should have a very large supply of rocks or stones that can be held in their hands on the dromons. Hurling these stones at the enemy will be no less effective than other weapons. For stones make weapons that are never lacking and are easy to find.

15. Nonetheless, do not let them restrict themselves only to throwing stones. They will expend the best part of their force in doing that and will end up standing idle and run out of weapons to throw. The enemy might then join shields and be barely affected by the missiles. Then, when these <stones> have all been discharged, the enemy may rise up in a body and begin to defend themselves with swords and spears. As they join together they find new energy and attack the exhausted soldiers and may well prove stronger and easily overpower them. Barbarian peoples delight in this sort of thing.

νων. καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λαοῦ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων καὶ τὴν δέουσαν ἐν αὐτοῖς πολεμικὴν ὅπλων οὕτω καὶ ποιήσεις.

13. Προσέτι δὲ καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ ἱππογωγὰ πλοῖα τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀρκούντας ἔξουσι ναύτας, οὐδὲ αὐτοὺς ἀνόπλους, ἀλλὰ καὶ τόξα ἔχοντας καὶ σαγίττας καὶ ρικτάρια καὶ εἴ τι χρειώδεις πρὸς πόλεμον ἔπτερον, διὰ τὰς ἀναγκαί-
80 ας περιστάσεις. ἐπιφέρεισθαι δὲ καὶ περὶ τὰ ὅπλα· ποτὲ γὰρ καὶ λεπτόνων ὅπλων, ἐκεῖθεν οἱ στρατιῶται πορίζονται. τὰ δὲ τοιαῦτα πλοῖα καὶ ἄρματα ἔχτωσαν καὶ μάχιστα καὶ τὰ ἄλλα ὅπλα πρὸς χρεῖαν, εἰ τύχοι, μήποτε ἐπιλεί-
85 πουςι διὰ τὸ ὀλιγοῦσθαι αὐτὰ ἐν ταῖς μάχασι.

14. Ἐκτὸς δὲ τῶν στρατιωτῶν, ἥτοι τῶν ἀνω ἐλατῶν, ὅσοι ἂν εἰσιν ἀπὸ τε τοῦ κεντάρου καὶ ἐφεξῆς | ἕως τοῦ ἐσχάτου, καταφράκτοι ἔσονται ὅπλα ἔχον-
85 τες οἷον σκουάρια, μέναιλα, τόξα, σαγίττας ἐκ περισσοῦ, σπαθία, ρικτάρια, λωρίκια, κλιβάνια, εἰ καὶ μὴ ὅπισθεν ἀλλὰ πάντως ἐμπροσθεν, κασιδίαι, χειρόφελα, καὶ μάλιστα οἱ ἐμπροσθεν ἐν τῇ προσβολῇ τῆς μάχης κατὰ χεῖρας
90 συμπλεκόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι. οἱ δὲ μὴ ἔχοντες λωρίκια ἢ κλιβάνια πάντως φορεῖσθαι τὰ λεγόμενα νευρικά, ἅπερ ἀπὸ διπλῶν κενδοόκλων γίνονται. καὶ οὗτοι ὅπισθεν τῶν ἄλλων σκεπόμενοι τόξους χρῆσονται, καὶ λίθους δὲ χειρο-
95 πλῆεις πλείους ἔχτωσαν ἥτοι κόχλακας ἐν τοῖς δρομονίοις, ὅσπερ κατὰ τῶν πολεμίων βαλλόντες οὐδὲν ἦτω τῶν ἄλλων ὅπλων ἀνείσουσιν. ὅπλα γὰρ
95 εἰσιν οἱ λίθοι εὐτόριστα καὶ ἀνελλιπῇ.

15. Μὴ μέντοι οὕτω βαλλέτωσαν τοὺς λίθους μόνον, ὥστε τὴν ἀκμὴν τῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐν τούτοις ἐκδαπανῆσαι, καὶ σπῆναι τοῦ λοιποῦ, ἢ καὶ τὰ ὅπλα τὰ βαλλόμενα ἀποκενῶσαι, μήποτε οἱ ἐναντίοι σὺσκουτα ποιήσαντες καὶ τὰς βολὰς ὁπώσουσιν δεξιόμενοι, εἴτα τούτων πληρωθέντων καὶ τῶν βαλλόντων
100 ἀποκαμίωντων, ἄβροοι ἀναστάντες ἀπάρξωνται ταῖς σπαθήαις καὶ τοῖς μεναύλοις ἀμύνασθαι. καὶ ὥσπερ ἀκμαῖότεροι τῇ ἀβρόᾳ κινήσει ἀναφανέντες καὶ τοῖς κεκμηκόσι στρατιώταις ἐπιτεθέντες ισχυρότεροι γένωνται, καὶ ῥαδίως αὐτοὺς καταπολεμήσουσι. φιλεῖ γὰρ τὰ τοιαῦτα τὸ βάρβαρον.

80 ρικτάρια MW ρικτάρια A 81 περὶ τὰ MW περισσά A 82 πορίζονται MW λαβέσαν A 83-84 ἐπιδείκνυσιν... αὐτὰ MW ἐπιδείκνυσιν καταδαναιόμενα A 87 ρικτάρια MW ρικτάρια A 88 ἐμπροσθεν MW ἐμπροσθεν πέτελα ἔχοντα A 89 κατὰ MA κατὰ τὰς W 91 ἅπερ MW ἅπερ καὶ A 92-93 χειροπληθεῖς MW δυναίμενος ἀπὸ χειρὸν ρικτάρια A 94 τῶν¹ MW οἱ. A | ἦτω MW ἔλαττων A | ἀνείσουσιν MW αὐτοὺς καταβλάψουσιν A 96 οὕτω MW οὕτως A 96-97 ἀκμὴν... δυνάμεως MW δυνάμιν αὐτῶν A 99 τοῦτων MW τῶν βελῶν A 101 ὥσπερ ἀκμαῖότεροι MW ἀκμαῖότεροι A 102 κεκμηκόσι MW κεκοπίκασιν A | ῥαδίως MW εὐκόλως A 103 καταπολεμήσουσι M καταπολεμήσουσιν WA

510 Constitution 19

105 ις'. Υπομένονσι γάρ Σαρακηνοὶ τὴν βίαν τῆς προσβολῆς, καὶ ὅταν ἀποκα-
μόντας ἰδῶσι καὶ τῶν ὅπλων κενωθέντας, ἢ σαγιτιτῶν ἢ λίθων ἢ τινων ἑτέρων,
τότε ἀναμειδῶντες ὁμοῦ τε καταπλήττουσι, καὶ ταῖς ἐκ χειρὸς ἀπὸ σπαθίων καὶ
μεγαλῶν προσβολαῖς εὐρώστας καὶ ἀκμαίστερον ἐπέρχονται.

110 ιζ'. Διὸ φυλάττεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ μετὰ τοῦ δέοντος σκοποῦ ποιεῖ-
σθαι τὴν προσβολὴν ἵνα μάλλον οἱ πολέμοι πάθωσι τὰ πρὸς βλάβην γινόμενα ἢ
οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται. δὲ γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν καὶ τὰς βολὰς φυλάτ-
τειν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῆς μάχης, καὶ μετρεῖν τῶν ἐναντίων τὴν διάθεσιν,
καὶ οὕτως τὴν μάχην διασκεδάξεν.

115 ιη'. Πρὸς τοῦτοις φροντίσεσι, ὡ στρατηγέ, καὶ τῆς δεούσης τῶν στρατιωτῶν
δοσιάνης, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα ἵνα μὴ τούτων λειπόμενοι ἢ στασι-
σῶσιν ἢ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ὄντες τοὺς συντελεστάς καὶ ὑπηρετοὺς ἡμῶν τυραν-
νοῦσι καὶ ἀδικοῦσι ὑπὸ τῆς σπῆνης τῶν ἀναγκαίων συνελανόμενοι, ἀλλ' εἰ γε
120 δυνατοὶ ἐν τάξει τὴν πολεμίαν καταλάβῃς γῆν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπαντα τὰ ἐπιτη-
δεα πορίσῃ.

125 ιθ'. Παραγγέλλεις δὲ καὶ τοῖς ἄρχουσι μὴ δένα τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν
ἀδικεῖν, ἢ τὸ οἰονοῦν δάρον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν ἢ τὰς λεγομένας συνθήκας.
περὶ γὰρ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, τί χρὴ λέγειν ὥς οὐδ' ἐνθυμῆθῃαι τι τοιοῦτον
δεῖν, μὴ τί γε διαπράττεσθαι, μῆτε δάρον τὸ οἶον διήποτε ἀπὸ μικροῦ ἢ μεγάλου
ἀνθρώπου τοῦ ὑπὸ σε τελοῦντος λαμβάνειν τὸ σύνολον.

130 κ'. Τοὺς δὲ στρατιώτας ἀνδρείους ἐπιλέγου καὶ ῥωμαλέους καὶ εὐπρο-
θύμους, καὶ μάλιστα τοὺς εἰς τὰ ἄνω τοῦ δρόμου ταττομένους, οἵτινες καὶ
ἀπὸ χειρὸς τοῖς πολεμίοις συμπλέκονται. εἰ δὲ τις τῶν στρατιωτῶν ἀνάν-
δρους ἐπιγνῶς, τοῦτους εἰς τὴν κάτω ἐλάσιαν τέως παράμειπε, καὶ εἰ ποτὲ τις
135 πληγὴ ἢ πῆσθ τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἐκείνου τόπον ἐκ τῶν κάτω ἐξ ἀνάγκης
ἀναπληρώσεις.

139 καί. Χρὴ γὰρ σε πάντως εἶδεναι τὴν ἐκάστου τῶν ὑπὸ σε στρατιωτῶν ἔξιν
καὶ διάθεσιν καὶ τὴν ἄλλην πρὸς ἀνδρείαν ποιότητα. ὥστερ οἱ κινηγέται τῶν

104-105 ἀποκαμόντας MA ἀποκαμόντες W 105 ἰδωσι MW ἰδωσιν A | τινων ἑτέρων MW
trsp. A 106 καταπλήττουσι MW καταπλήττουσιν A 107 προσβολαῖς MA συμπλοκαῖς W
108 διὸ φυλάττεσθαι MW διαφυλάττεσθαι A 110 ἀκμὴν MW δόναμιν A | βολὰς MW
βουλάς A 115-116 τυραννοῦσι...σπῆνης MW τυραννώσιν καὶ ἀδικώσιν τὴ σπῆνι A
116 συνελανόμενοι MW ἀνακαλόμενοι A 117 πολεμίαν A om. MW 118 πορίσῃ MW
προσλάβῃς A 121 οὐδ' MW οὐδὲ A 122 δέον MA om. W 124-125 ῥωμαλέους...
εὐπροθύμους MW προθύμους A 125 ταττομένους MW τασομένους A 128 ἐκ...κάτω
WA om. M | ἀνάγκης MA om. W

Naval Warfare 511

16. The Saracens bear up under the force of such a barrage and when they see that their opponents are getting weary and running out of weapons, whether arrows, stones, or other things, then, all together they leap up and striking hard they charge vigorously and with great force, attacking with swords and heavy spears in their hands.

17. Therefore, it is necessary to be on your guard against such things and to carry out the shooting with the proper goal: the enemy, rather than our own soldiers, should suffer the harmful effects. It is necessary to conserve our own strength and <regulate> the shooting from the beginning to the end of the battle, taking note of the disposition of our opponents. In this manner we should prepare for combat.

18. In addition to the above, you will also take thought, O general, for the required supplies for the soldiers so they will have what they need. Otherwise, deprived of these things, they might rebel while still in their own country and, impelled by the scarcity of necessities, lord it over our subjects and taxpayers and do them harm. But, if it is possible, get to the enemy's territory swiftly and provide for all your needs from it.

19. Announce to your officers that they should not treat any of the soldiers under their command unjustly. They should not accept a gift of any sort from them, including the so-called customary gratuities. As far as Your Excellency is concerned, why is it necessary to say that one should not even think about such a thing, let alone do it? Without exception, you must not accept any kind of gift from any man under your command, whether of high or low rank.

20. Select brave and robust soldiers, highly motivated, especially those stationed on the upper deck of the dromon, who are to engage the enemy in hand-to-hand combat. If you find out that some of the soldiers are cowardly, assign them temporarily to the lower bank of oars. If one of the soldiers should be wounded or should fall, you can, when necessary, fill his place from among the men below.

21. It is essential for you to know the condition and disposition of each soldier under your command. What qualities does he possess that give promise

of bravery? Do not hunters find out what each one of their dogs is best suited for so they can make use of it to attain their goal?

22. You will, therefore, arrange everything according to what you consider sufficient for the expedition you are undertaking. This means the dromons and the soldiers on board, as well as the weapons and supplies. You must locate the rest of the equipment in the other ships, like a baggage train, in safe places whenever the time of battle approaches.

23. Moreover, if such a need arises, see that you have horses in the horse transports for a cavalry assault on enemy territory. Finally, after having made all the preparations, you will set out in proper fashion.

24. First, before moving out, let all the standards of each dromon be blessed by the sacred rites of the priests, together with prayers of intercession to the God of all things for the safe voyage of the army against the enemy. After that you should address all the troops, and the officers separately, saying what is necessary and suitable for the occasion. Thus, arousing the courage of the army, you will sail out with a favorable wind accompanying you, not an adverse one.

25. The fleet of dromons should not sail on in a haphazard way. Set officers over them, one called count for <each group of> either three or five dromons. As ship captain and leader of the dromons under his command, he will bear responsibility for all the details and will make arrangements for everything.

26. The aforementioned officers serving under you will receive their orders from you and will transmit them to the men under them. This applies to the so-called imperial fleet.⁶ In the case of the thematic dromons, both droungarioi and tourmarchs will be put in charge; they will be ranked below the general and will obey his commands.

27. I am not unaware that, after the manner of the imperial fleet, the fleet commanders of the other themes were, some time ago, called droungarioi and their subordinates only counts and keniarchs. But now the command of each of the droungarioi has been elevated to the level of general and this title now has its place among the ranks of general officers.

6. The imperial fleet was stationed in Constantinople and always ready for service; the thematic fleet was provided, when needed, by themes such as that of the Aegean Sea and Kibyrratoi.

κινῶν ἐκάστου τὰς ἐπιτηδεύσεις ἐπιγινώσκοντες ἔχουσιν εὐκαιρίως αὐτοὺς πρὸς ὁ βούλονται.

135 κβ'. Οὕτως οὖν διαθήσεις, ἑκάστα, καθὼς ἂν συνιδῇς ἀρκούντα πρὸς τὴν προκειμένην ἐκστράτειαν τοὺς τε δρόμους καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς στρατιώτας, τὰ τε ὅπλα καὶ τὰς διατάξεις καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἑτέροις πλοίοις ἀποσκευὴν· ἵηται οἰονεὶ τοῦδ' ὁδον ἐν ἀσφαλείᾳ τόποις σε χρή καθίσταν, ὅταν καιρὸς ἐλπίζεται σοι μάχη.

140 κγ'. Καὶ προσέτι, εἰ γε χρεία τοιαύτη καλέσῃ, ὥστε καὶ ἵππους ἐν τοῖς ἱππαγωγείοις πλοίοις πρὸς ἐπιρρίψην κατὰ τῆς πολεμίας ἔξεν τινῶν καθολογίων καὶ ἀπλῶς πάντα ἐξαρτίους ὁδοπορήσεις δεόντως.

145 κδ'. Καὶ πρότερον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινήσαι ἀγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλόμολα τῶν δρομώνων ἐκάστου διὰ θείας τῶν ἱερῶν ἱερουργίας καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ὑπὲρ εὐδοκίᾶς τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν 145 πολεμίων, ἔπειτα καὶ διαλαλήσεις πρὸς ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἰδίως τὰ δέοντα καὶ ἀριζύοντα | τῷ καιρῷ, καὶ οὕτως προθυμοποιήσεις τὸν 148 στρατὸν ἀποκινήσεις, αἰτίου πνεύματος συμπτέοντός σοι καὶ μὴ ἐναντίου.

150 κε'. Οὐχ ὥς ἐτυχεν πάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπιστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας, ἢ κατὰ πέντε ἢ κατὰ τρεῖς δρομώνας ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὅστις ναυάρχος τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων ὑπάρχων, 150 φροντίσει προσεχέστερον περὶ πάντων εὐκόλως, καὶ διατάξει πρὸς ἑκάστα.

155 κς'. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἄρχοντες ὑπὸ σε τελούντες ἀπὸ σοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα δέχονται, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μεταδώσουσι. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πλωίου· ἐπὶ δὲ τῶν θεματικῶν δρομώνων καὶ δρουγγάριοι 155 ἐπιστήσονται, καὶ τουρμάρχαι, καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποταγίσονται, καὶ τοὺς ἐκείνου παραγγέλμασιν εἴξουσιν.

160 κζ'. Οὐκ ἄγνοῦ δὲ ὅτι περ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωίου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων πλωῖμοι στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλούντο ποτε τοῖς ἀνω 160 χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι. ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἡ ἐκάστου τῶν δρουγγαρίων ἀρχὴ ἀναβέβηκεν, καὶ οὕτω καλουμένη ταῖς 160 στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεσιν.

143 ad θείας des. W

132 ἔχουσιν A ἔχουσι M ἔχουσιν W 139 καλέσει MW καλέσει A 140 ἐπιρρίψην MW ἐπιρρίπτειν ὥστε A 140–141 τινῶν καθολογίων MW καθολογίων A 141 ἐξαρτίους MW ἀπαρτίους A 143 ἐκάστου MW om. A 147 αἰτίου...σοι M ἐπιτηδεύου ἀνέμου πνεύσαντος A 148 πάντων M ἀπάντων A 149 αὐτοῖς M αὐτοῖς A 153 μεταδώσουσι M μεταδώσουσιν A 153–154 ἐπὶ...δρομώνων M om. A 156 εἴξουσιν M ὑποτακούσιν A 157 περ M om. A 158 ἀνω M πρώην A

28. You shall exercise the soldiers of the fleet and the dromons themselves in different ways, sometimes each man by himself, sometimes in larger groups, so they may confront one another using swords and shields. Also exercise entire dromons by themselves in attacking one another and in pretending to attack in battle formation, sometimes closing tightly, sometimes breaking away, and settling upon one another in various ways, and sometimes repelling enemy ships with spears to avoid getting close and linking up. It is not always helpful for adversaries to use iron shafts to link up with one another because of unavoidable and compelling dangers.

29. Let them also be exercised in other ways, by putting plans that seem feasible, such as Your Excellency might devise, into action against the foe. As a result, they will become accustomed to the noise and the shouting and the rest of the turbulence of war and they will not be terrified as though they had no training but suddenly and unexpectedly ran into all this.

30. Therefore, after they have been so trained and equipped, have them sail in formation, in unison, just far enough apart to avoid getting in each other's way, as they set out and face the likely force of the winds at sea. Let them advance like a well-trained battle line as they sail forth from their bases and let them make the return voyage in good order. Let them also put into shore in good order, sailing toward land or, at least, toward a harbor or anchorage, so that, if a storm should arise, they will not be swamped.

31. You must be able to forecast the direction of the wind by certain seasonal signs and, depending on <what you learn>, select your place to anchor. Unless there is some compelling urgency, do not launch yourself into sailing when conditions are not right, that is, without a favorable wind, a calm sea, and a secure hope of safety. Study carefully what sailors call the indications of the stars, as well as other helpful elements. Then begin your voyage accordingly.

32. If you drop anchor at a base in your own country and you have no fear of enemy activity, then you may rest your army in good order night and day, not harming any of the inhabitants or treating them unjustly or seizing or destroying their crops.

κη'. Γυμνάσεις δὲ διαφόρους τοὺς τε πλωτῆρας στρατιώτας καὶ αὐτοὺς τοὺς δρόμους, ποτὲ μὲν καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ πλείους, ὥστε ἅντις ἀλλήλων ἐπὶ ἐρχομένους καὶ σκοταρίοις χρωμένους, καὶ αὐτοὺς δὲ πλοῖς δρόμους κατ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ παρατάξεως ἐπερχομένους καὶ ποτὲ δεξιόμενους, ποτὲ δὲ ἀπολύοντας καὶ διαφόρους κατ' ἀλλήλων προσβάλλοντας, ποτὲ δὲ ἀκοντίους ὠθοῦντας τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ὥστε μὴ πλησιάζοντας δεξιῶν. οὐ γὰρ αἰεὶ τὸ διὰ καμάρων σιδηρῶν δεξιῶν ἀλλήλους τοὺς ἀντιπολεμότητας χρήσιμον διὰ τοὺς ἀφύκτους καὶ ἀναγκαίους κινδύνους.

κθ'. Καὶ ἑτέροις δὲ γυμναζέσθωσαν ὡς ἂν ἐπιβάλῃ ἡ σὴ ἐνδοξότης τὰς κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδεχομένης ἐπινοίας, ὥς ἂν ἐντεῦθεν ἐθίζωνται πρὸς τοὺς κτύπους καὶ τὰς βόας καὶ τὴν ἄλλην κίνησιν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ θροῶνται ὡς ἀγυμνάστως καὶ ἀβρόν καὶ παρὰ δόξαν ἐπὶ ταῦτα ἐρχόμενοι.

λ'. Οὕτως οὖν γυμνασθέντες καὶ διατεθέντες πλεουσιν ἐν τάξει συνηγμένοι τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἀλλήλους μὴ ἐμποδίζωσιν ἐν τε ταῖς ἐλασίαις καὶ ἐν ταῖς ὡς εἰκός, κατὰ θάλασσαν ὑπὸ | τῶν ἀνέμων βίαιαις. ἀλλ' οἷονεὶ τις παράταξις γυμνασμένη, οὕτω πορευέσθωσαν καὶ ἐν ταῖς ὁρμησίαις δὲ τῶν ἀπλίκτων <κα> εὐτάκτως τὸν κατάπλον ποιεῖσθωσαν, καὶ καταγέτωσαν ἐνορδίνους ἔξω μῶντες πρὸς τὴν ἑρῶν ἢ εἰς λυμένα πάντα ἢ εἰς ὑφοριον τόπον, ἐν ᾧ ἄλλης συμβαινούσης οὐ κλυδίσθωσιν.

λα'. Δεῖ δὲ σε καὶ τοῦ ἀνέμου τὴν ἐπιφορὰν προσιδεῖν διὰ τῶν σημείων κατὰ τὸν καιρὸν. καὶ πρὸς ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς ὁρμησίας ἐκλεξέσθαι. καὶ εἰ μὴ τις κατεπεῖγαι ἀνάγκη, μὴ ἄνευ πνεύματος αἰσίου καὶ γαλήνης, καὶ ἀσφαλὸς ἐλπίδος σωτηρίας ἐπυρρίπταιν σεαυτὸν εἰς ἀνεπιτήρδιον πλοῦν. ἀλλ' ὑφορᾶσθαι καὶ τὰς λεγομένας παρὰ τῶν ναυτικῶν παρασημασίας τῶν ἄστρων καὶ ὅσα ἄλλα συμφέροντα, καὶ οὕτω ποιεῖσθαι τὴν πορείαν.

לב'. Ἐν δὲ τοῖς ἀπλίκτοις, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὁρμῇ χώρα, καὶ μηδὲνα φόβον ἔχῃς ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὕτω μετ' εὐταξίας ἀναπαύεσθαι τὸν στρατὸν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μηδὲνα τῶν ἐπιχωρίων βλάπτοντας ἢ ἀδικούντας ἢ καρποὺς ἀρπάζοντας ἢ φθείροντας.

189 ad τὸν de novo inc. W

162 δὲ M om. A 163 καὶ M om. A | πλείους M πλείονας A 164 ἄντις M κατεάντιστα A 169 ἀφύκτους M ἀφύκτους A | ἀναγκαίους A ἀναγκαίους M 170 ἐπιβάλῃ M νοήσῃ A 172 θροῶνται M τρέφονται A 173 παρὰ δόξαν M παρὰ δόξῃ A 178 καὶ ci. De om. codd. 181 τὴν M om. A 183 ἀνάγκη M ἀνάγκη A 185 παρὰ M om. A 188 οὕτω μετ' M οὕτως μετὰ A

33. But if you approach enemy territory or if you expect the enemy to be in the vicinity, it is absolutely necessary for you to station scouts at some distance, both on land and on sea. You must persevere in your vigilance, remain secure, and be ready to get into formation. For the schemes of the enemy are many. If they are on land and find you lying at anchor, they will overpower you and, if they find the opportunity, they will burn your ships. If they should appear at sea, they will launch an attack by night or day. If the enemy finds that you are not as well prepared as you should be, they will have the advantage over you. But if they find you prepared, their scheme will end up accomplishing nothing.

34. Now that we have done our duty in reminding you of these things and have set down the above regulations, we come to prescribe, in summary fashion, the manner in which you should form the battle line and launch attacks in combat. We will do this as we did earlier when giving orders about combat operations on land.

35. Well then, general, when you expect that the time has come for battle, assemble the soldiers by ranks and have the military punishments read clause by clause to each rank separately, just as we have stated in the section about military training on land.⁷ With appropriate words you will then encourage them, arousing and stimulating them for their struggles. Thus, both because of fear of punishment and because of the encouragement given by Your Excellency, they will be brave and courageous, even as they face the dangers of fighting hand-to-hand.

36. It is necessary for you to take action against the enemy more by sudden attacks and by other methods and stratagems, whether with the entire naval force under you or only with part of it. Certainly, apart from some urgent necessity forcing you to do so, you should not throw yourself into a pitched battle. For many are the reversals of so-called fortune. What happens in battle is not what one expects.

37. For this reason, you must always be on your guard. Do not be so absolutely daring, as has been said, to form up for a pitched battle, especially in ships.⁸ When they become linked together, a fierce hand-to-hand battle is inevitable and it is not possible to obtain any real advantage.

⁷ See Const. 8.

⁸ Demosthenes 61.20.

195 λγ'. Εἰ δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ πλητίζεις ἡ πολεμείας παρῆναι που ἐλπίζεις, πάντως χρεὼν σε καὶ βίγλας ἔχειν μακρόθεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ ἀγρύπνως διατελεῖν καὶ καταφυλακίζοντες καὶ ἔτοιμον εἶναι πρὸς παρὰ τῶν πολλὰ γὰρ αἱ τῶν πολεμίων ἐπιβουλαί, καὶ γὰρ ἡ κατὰ γῆς εὐρόντες σε ὁρῶντες βιάσονται, εἰ τύχοι δὲ εὐπορήσαντες, καὶ τὰς ναὺς ἐμπρήσουσιν· ἡ δὲ θάλασσαν ἀναφανέντες, προσβολὴν ποιήσονται νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ἐὰν ἀνέτοιμος ἐν ἑτοίμοις εὐρέθης, προτερήσουσιν οἱ ἐναντίοι κατὰ σοῦ. εἰ δὲ σε ἔτοιμον εὐρήσουσιν, ἀπρακτοὶ αὐτοῖς ἡ ἐπιβουλή γενήσεται.

200 λδ'. Ἐπεὶ δὲ τούτων συμμέτρως ἐμνήσθην τε καὶ διατάξαμεθα, φέρε λοιπὸν καὶ ὅπως παρατάξεις καὶ τὰς προσβολὰς τὰς ἐν ταῖς μέχαις ποιήσεις, ὥς ἐν συνόψει διορισίμεθα· καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ταῖς κατὰ γῆν πολεμικαῖς προσβολαῖς ἄνω που διατάξαμεθα.

205 λε'. Ὅταν τοίνυν ἐλπίζεται σοι πολέμου καιρὸς, ὡ στρατηγέ, συνελθόντων τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὰς τάξεις, ἐκάστην διηρημένων ὑπαναγνωσθήσεται αὐτοῖς τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτήμια, ἀπερ ἤμιν | ἐν τῷ περὶ τῆς κατὰ γῆν στρατιωτικῆς γυμνασίας εἴρηται· καὶ ἐμπρώσεις αὐτοὺς λόγοις προσήκουσι παρορμῶν καὶ ἐπαλείφων πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἵνα, τὸ μὲν διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιτημίων, τὸ δὲ διὰ τὴν τῆς σῆς ἐνδοξότητος παραίνεσιν, ἀνδρείοι καὶ εὐτόλμοι γένωνται, καὶ ἐν τοῖς μέλλουσι πολεμικοῖς κινδύνοις ἐκ χειρὸς ἀγωνιζόμενοι.

210 λς'. Χρὴ δὲ σε μάλλον δι' ἐφόδον μὲν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τε καὶ στρατηγημάτων μεθοδεῖν κατὰ τῶν πολεμίων ἢ δι' ὅλου τοῦ ὑπὸ σε πλαιῶου στόλου ἢ διὰ μέρους αὐτοῦ, μὴ μέντοι χωρὶς ἀνάγκης μεγάλης ἐπὶ τοῦτο κατηγορούσης εἰς δημόσιον πολέμον σεαυτὸν ἐπιρρίπτειν. πολλὰ γὰρ τὰ τῆς λεγομένης τύχης ἀντίρροπα καὶ τὰ τοῦ πολέμου παράδοξα.

215 λζ'. Διὰ τοῦτο χρὴ σε αἰετὰ παραφυλάττεσθαι καὶ μὴ πρὸς δημοσίας, ὥς εἴρηται, παρατάξεις ἀποθρασύνεσθαι, μάλιστα ἐν πλοίοις, ὅπου δεξιούντων ἀλγίλους ἀφрукτος ἢ ἐκ χειρὸς γίνεται καὶ βλαία ἡ μάχη, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν τοῦ συμφέροντος ἐπιλήνεσθαι.

²¹⁵⁻²¹⁶ Demos. 61.20.

¹⁹¹ δὲ MA δ' W ¹⁹² χρεὼν MW χρὴ A | θάλασσαν M θάλατταν WA ¹⁹³ πρὸς MW εἰς A ¹⁹⁵ εὐπορήσαντες MW om. A ¹⁹⁶ ποιήσονται MW ποιήσουσιν A | καὶ M ἡ WA ¹⁹⁷ ἀνέτοιμος WA ἔτοιμος M ²⁰² ἄνω που MW om. A ²⁰⁴ ἐκάστην διηρημένων A ἐκάστην διηρημένους MW ²⁰⁶ αὐτοὺς MW αὐτοὺς καὶ ἐναρξάμενος A ²¹⁰ χρὴ MW δὲ A ²¹² μέρους MW μέρος A ²¹⁴ ἀντίρροπα MW ἐναντιώματα A ²¹⁷ ἀφрукτος...μάχη MW ἀφрукτος καὶ βλαία ἢ ἐκ χειρὸς μάχη γίνεται A ²¹⁸ ἐπιλήνεσθαι MW ἐπιλαβεσθαι A

38. You must indeed observe this unless you are confident that the number of your dromons as well as the bravery, condition, and eagerness of your soldiers are vastly superior to those of the enemy.

39. For neither the number of ships nor their size will assure success in battle unless they carry fighting men who are robust, stout of heart, and eager to engage the enemy. Above all this, they must have the divine benevolence and alliance. That depends on their purity of life and their justice in relating to property owners, as well as to the enemy, that is, doing nothing unholy, shameful, or inhumane to the prisoners. If you have not been treated unjustly, do not act unjustly; with the help of God, ward off those acting unjustly.

40. If the time for battle is definitely upon you, line up the dromons in a varied and diverse manner, as both the time and the place may call for. Thus, if you are confident that you are far superior to the enemy, as I have said, and, for this reason, ready to advance into battle in the hope of overpowering them, do not engage in fighting close to your own country. There the soldiers will hope to be saved by making wooden rafts, as they say. Instead, do battle close to the country of the enemy. Soldiers who had hoped for safety in their own country will prefer flight to combat. A soldier who, under pressure of battle, falls into cowardice will hope for safety in flight and he will quickly toss away his arms and value nothing more than flight. When the time comes for forming up for battle, few judge it better to die than to flee ingloriously, whether you are speaking of the barbarians or of the Romans.

41. Before the day of battle you, together with the officers under you, must make plans about what you have to do. Whatever this common counsel judges advantageous should be presented in detail and announced to the officers of the dromons so they may be prepared to put those plans into action. In the event of an enemy attack, of course, a contrary plan may have to be adopted. Everyone will then be prepared to look toward your dromon in order to receive a signal about what they must do. When this has been given, they will promptly carry out your orders.

42. By all means, O general, it is necessary for you to have your own dromon. The soldiers on board are to be the elite from among the entire army, men

ληί. Καὶ ταῦτα μὲν φυλάττεσθαι εἰ μὴ ἄρα θαρρείς καὶ τῷ πληθει τῶν δρομίων, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ ὁπλίσει καὶ προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν καθυπέ-
220 τερως εἶναι τῶν πολεμίων.

λαβ'. Οὐτε γὰρ πλήθος πλοίων οὐτε μέγεθος κατορθώσει πόλεμον εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμούντας ἔχουσιν ἐνυγχοὺς καὶ ῥωμαλέους καὶ προθύμους εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγγείρησιν, καὶ πρό γε τούτων εἰ μὴ τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ 225 συμμάχων ἔξωσι διὰ καθαρότητος βίου καὶ δικαιοσύνης πρὸς τε τοὺς συντελεστας καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους, ἴφης ἐστί, τὸ μὴδὲν ἀνόσιον ἐν τοῖς ἀχμαλώτοις διαπραττέσθαι ἢ αἰσχρὸν ἢ ἀφιάνθρωπον, καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικούντας μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοήθειας ἀνταμύνεσθαι.

μ'. Ἐὰν δὲ πάντως ἀπαιτῆται καὶ μάχης καιρὸς, διατάξεις τοὺς δρόμωνας ποικίλως καὶ διαφορῶς, καθὼς ἂν ὁ τε καιρὸς καὶ ὁ τόπος ἀπαιτῇ. ὥστε ἐὰν 230 θαρρῆς καθυπέρτερος εἶναι τῶν πολεμίων, ὥς μοι εἴρηται, καὶ διὰ τούτου πρὸς μάχην συμβολεῖν, ὥς ἐλπίζων αἰρήσαιν αὐτούς, μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ σου γῇ πλησίον ποίησιν τὴν μάχην ἐν ἡ ἐλπίσουσιν οἱ στρατιῶται, τὸ δι' λεγόμενον καταβλῶ-
235 σανας σωθῆναι, ἀλλὰ | μᾶλλον πλησίον τῆς τῶν ἐναντίων γῆς, ἵνα αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν ἐλπίσαντες ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ τὴν φονὴν παρὰ τοὺς ἄγωνας προτιμῶν-
ται. στρατιωτῆς γὰρ εἰς δεξιὰν ἐν ἀνάγκῃ πολέμου περιπίπτων τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φονῆς ἐλπίσει, καὶ ταχέως ῥίψει τὰ ὅπλα καὶ οὐδὲν αὐτῆς προτιμήσεται. 240 ὀλιγοὶ γὰρ οἱ ἐν καιρῷ παρατάξεις τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἀδόξως φονεῖν προκρίνοντες, εἴτε ἐν τοῖς βαρβάρους εἴτης εἴτε ἐν τοῖς Ῥωμαίοις.

μα'. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας χρή σε βουλευέσθαι μετὰ τῶν ὑπὸ σε 240 ἄρχωνται τί δεῖ πράξαι. καὶ ὅπερ ἀναφανῇ διὰ τῆς κοινῆς γνώμης χρήσιμον, τούτου στοχάζεαι καὶ παραγγεῖλαι τοῖς ἀρχουσι τῶν δρομίων, ὥστε αὐτοὺς εἶναι ἐτοιμοὺς ἐκτελέσαι τὰ βουλευθέντα. εἰ γε ἄρα μὴ ἀπαντήσῃ γνώμῃ ἐναν-
245 τία ἐκ τῆς ἐφόδου τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τότε ἐτοιμοὺς εἶναι πάντας ἀφορών-
τας εἰς τὸν σὸν δρόμωνα, ὥστε ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν σημεῖον τι, εἰ ἄρα πράξαι δεῖ, καὶ τούτου δοθέντος ὀξέως γενέσθαι τὸ ὑποδειχθῆναι.

μβ'. Πάντως γὰρ δεῖ σε, ὦ στρατηγέ, δρόμωνα ἔχειν τὸν ἴδιον ἐξ ἁπαντος τοῦ στρατοῦ ἐπὶλέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας, μεγέθει καὶ ἀνδρείᾳ καὶ ἀρετῇ

220 ὁπλίσει Dain κλίσαι codd. 223 ῥωμαλέους MW γενναίους A 224 γε MW om. A 225 ἔξωσι MW ἔχουσι A 226 ἐστί MA ἐστιν W 230 ποικίλως MW ποικίλους A 231 καθυπέρτερος MW ἐπικρατέτερος A 236 περιπίπτων MA περιπίπτων εἰ W 238 ὑπὲρ MW om. A 243 ἐκτελέσαι MW ἐκτελέσσει A 243-244 γε...ἐναντία MW περ μὴ ἐναντίον τι ἀπαντήσαι A 244-245 ἀφορώντας MW ἀποβλέποντας A 245 εἰ MW om. A | πράξαι δεῖ MW ποιῆσαι προσήκει A 246 δοθέντος MA δεχθέντος W

καὶ τῇ ἄλλῃ παντοπλία διέχοντα· καὶ τὸν δρόμονα δὲ μεγέθει καὶ ταχύτητι τὸν
 250 ἄλλων ἀπάντων διαφέροντα, ὡς ἂν κεφαλὴν τινα τῆς παρατάξεως ἀτάσης· καὶ
 καταστῆσαι τὸν τῆς ἐνδοξότητος τοιοῦτον δρόμονα, τὸ δὲ λεγόμενον
 πάμφυλον.

μη'. Ὅμοιος δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ σε ἄρχοντας, ὅσοι ἔχουσιν ὑπ' αὐτοῖς
 τινες δρόμονας, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι ἄνδρας, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκείois, ὥστε
 255 καὶ αὐτοῖς διαφέρειν τὸν ἄλλον· καὶ τοῦτους δὲ πάντας καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς
 τὸν σὸν ἀποβλέπειν δρόμονα, καὶ παρ' αὐτοῦ ῥυθμίζεσθαι κατὰ τὸν πολέ-
 μου καιρὸν, εἰ μὴ γέ ᾗρα ἕτερόν τι παράδοκον τὸν βεβουλευμένον ἀναφανῆ-
 καὶ δέηται μεθόδου ἑτέρας.

μδ'. Εἶναι δὲ σημείον ἱστάμενον ἐν τῷ σὺ δρόμῳ, εἴτε βάνδον εἴτε φλάμου-
 260 λον εἴτε τὴν ἑτέρον, εἰς τόπον περισπῶν, ἵνα δι' αὐτοῦ σημειωντός σου τί δεῖ
 πράττειν, εὐθὺς ἐπιλαμβάνονται τοῦ δόξαντος ἔργου οἱ λοιποί, εἴτε συμβάλ-
 λειν εἰς πόλεμον χρεῖ εἴτε ἀναχωρεῖν ἀπὸ πολέμου εἴτε ἐξελασεῖν εἰς κύκλῳ
 265 κατὰ τὸν πόλεμον εἴτε εἰς βορθεῖαν καταπονουμένου μέρους συνδραμεῖν εἴτε
 ἀργῆσαι τὴν ἑλᾶσιαν εἴτε | ἐπιδοῦναι εἰς τάχος τὴν κίνησιν εἴτε ἐγκρημῖμα δέον
 γενέσθαι εἴτε ἀπὸ ἐγκρημματος ἐξελεῖν ἢ ἄλλα τινα καθ' ἕκαστα ἀπὸ σημείων
 270 τοῦ σοῦ δρόμονος ἅπαντα ὑποδέχεσθαι ἀφορόντας ὅπως δέον ποιεῖν.

με'. Οὐ γὰρ δύναται τις ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ ἀπὸ φωνῆς ἢ βουκίνου παραγγέ-
 λειν τὰ δέοντα διὰ τε τὸν θορὸν καὶ τὸν τάραχον καὶ τὸν τῆς θαλάσσης ἥχον
 καὶ τὸν ἄλλον κτύπον τῆς τε συγκρούσεως καὶ κωπῆλασις τῶν δρομέων, καὶ

270 πολλὰ μάλλον τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων.
 μες'. Τὸ δὲ σημείον ὑποσημανέτω ἢ ὀρθὸν ἱστάμενον ἢ ἐπὶ δεξιά ἢ ἐπὶ
 ἀριστερὰ κλινόμενον καὶ ἐπὶ δεξιά πάλιν ἢ ἐπὶ ἀριστερὰ μεταφερόμενον ἢ
 τινασσόμενον ἢ ὑψούμενον ἢ ταπεινούμενον ἢ ὅλως ἀφαιρούμενον ἢ μετατιθέ-
 μενον ἢ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ κεφαλῆς ἄλλοτε ἄλλως φαινομένης ἁλλασσόμενον ἢ
 275 διὰ σχημάτων ἢ διὰ χρωμάτων.

249 διέχοντα MW διαφέροντας A | ταχύτητα MW γοργότητα A 250 ἄν MW om. A
 253 ἔχουσιν MA ἔχουσιν W 256 ρυθμίζεσθαι MW ρυθμίζεται καὶ κανονίζεισθαι A
 258 δέηται MW δέεται A 260 περισπῶν MW ὑψηλὸν A 264 ἐπιδοῦναι...κίνησιν MW
 ταχύτερον ἐλαύνειν A 265-266 σημείων...δρόμονος MA τοῦ σοῦ δρόμονος καὶ τῶν ἀπ'
 αὐτοῦ σημείων ἅπαντα W 266 δέον MW δεῖ A 268 θορὸν MW θόρυβον A 269 τὸν...
 κτύπον MA τὸν ἄλλον κτύπον W 270 μάλλον MW πλέον A 271-272 πρ'...κλινόμενον
 MW κλινόμενον ἢ ἐπ' ἀριστερὰ A 272 πλέον MW πάλιν μεταφερόμενον A |
 μεταφερόμενον M om. WA 273 ταπεινούμενον...ἀφαιρούμενον MW χαμηλοῦμενον ἢ
 παντελῶς ἀφαιρούμενον A

outstanding for their size, bravery, virtue, and special armament. The dromon
 should be superior to all the others in its size and speed as a sort of head of the
 entire battle line. You should make ready such a dromon, called pamphylan, for
 Your Excellency?

43. Your subordinate officers, who also have some dromons under their
 command, should do likewise. They should select men from those dromons and
 enroll them among their personal troops, different from the others. All of these
 and all the rest should look toward your dromon and pattern their movements
 on it in time of battle, unless, of course, something else, quite different from
 what had been planned, should impose itself, and require another way of pro-
 ceeding.

44. A standard that can be seen all around should be flown on your dromon:
 a flag, a pennant, or something else, so that when you give the signal for each
 action that needs to be taken, the other ships may quickly carry out the order,
 whether it be to engage in battle, to retreat from battle, to form a circle around
 the enemy, to hasten to assist a section that is hard pressed, to slow down their
 movement, to increase their speed, to set up an ambush or charge out from an
 ambush, or to take some other action. Looking to all of the signals from your
 dromon, they find out how they are to proceed.

45. At such a time it is impossible for a person to issue the necessary com-
 mands by voice or by trumpet because of the shouting, the confusion, the
 roaring of the sea, the rest of the din caused by the collision and movement of
 oars on the dromons and, much more, the cries of the combatants.

46. Let signals be given by raising the standard up straight or inclined to the
 right or to the left, transferred again to the right or to the left, shaken or raised
 high or lowered, completely taken down, or altered by making its head appear
 different at different times by changing its shape or its colors.

9. Leo defined the pamphylan as a larger, faster ship for the commander of the entire
 fleet. They soon became more plentiful and smaller. On the expedition to Crete, in 949, the
 imperial fleet included sixty dromons with 230 rowers each and forty pamphylans, twenty
 with 160 men and twenty with 130 men. The thematic fleets had the same number of men per
 ship. Ouranos, reflecting the word's etymology, *náv φύλον*, uses it in the sense of a ship's full
 complement: τοῦτοι τὸν πάμφυλον, παμφολεῖον τὸν δρόμονα (*Taktika*, 6.41). Its relation-
 ship with the Asian province of Pamphylia is not clear. See Pryor-Jeffreys, index, s.v.

522 Constitution 19

μζ'. Οὐν ποτε τοῖς παλαιαῖς ἐπράττετο. ἐν γὰρ πολέμου καιρῷ σημείον
εἶχον τῆς συμβολῆς αἰρόντες τὴν λεγομένην φοινικίδα. ἦν δὲ τὸ λεγόμενον
καμελαβκίον, ἐπὶ κονταρίου ὑφόμενον, μέλαν τὴν χροίαν, καὶ ἄλλα τινὰ ὁμοιο-
τρόπως ὑποδεικνύμενα. ἀσφαλτέστερον δὲ τάχα διὰ τῆς σεαυτοῦ χειρὸς τὰ
σημεία ὑποδεχθήσεται.

280 μη'. Καὶ οὕτως ἔστω σοι ἡ ἐνέργεια. ὡ στρατηγέ, τῶν τοιοῦτων σημείων
γεγραμμένην, ὥστε πάντας τοὺς ὑπὸ σε ἀρχόντας, ὅσοι δρομῶναι ἠγοῦνται,
ἔξεν τὴν πείραν ἀσφαλῆ τῶν τοιοῦτων ὑποδειγμάτων, καὶ διὰ τὴ γίνεται ἔκα-
στον καὶ ποτὲ καὶ πῶς καὶ μὴ διασφάλλεσθαι ἵνα, περὶ ταῦτα καλῶς ἐγγνωσά-
μενοι, ἐν καιρῷ χρείας ἔτοιμοι γένωνται πρὸς τὸ διαγινώσκειν αὐτὰ καὶ πράτ-
τειν τὰ δι' αὐτῶν κελούμενα.

285 μθ'. Τὴν δὲ τῶν δρομῶν παρτάειν ἐν καιρῷ προσβολῆς, εἴ γε ἄρα, ὡς
εἴρηται, τοσαύτη πέρσεστιν ἀνάγκη ἢ κατὰ χείρας τὴν νίκην ἐλπίζεις, ποιήσεις
καθὼς ἂν συνείδῃς ἀριόδιον τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ πρὸς τὴν τῶν πολεμίων
παρασκευὴν καὶ παρτάειν. οὐ γὰρ νῦν ἐστὶ λέγειν ἀσφαλῶς περὶ τῶν τότε
μελλοντῶν ἀπαντήσεσθαι.

290 ν'. Ποτὲ μὲν μνησείδης οἷον ἡμικυκλίου τάξιν, τοὺς μὲν ἄλλους δρόμονας
ἔξθεν κἀκεῖθεν, οἷον τινὰ κέρατα ἢ χεῖρας καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἄκρῳ προάγοντας
τοὺς ἀλκιμωτέρους καὶ μεζόντας, ἐν δὲ τῷ κοίλῳ τοῦ ἡμικυκλίου, οἷονε τινα
295 κεφαλὴν, τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε πάντα | περισκοπεῖν καὶ διατάττειν καὶ
διοικεῖν καὶ εἴ που δεῖ καὶ βοηθείας, ἐπικουρεῖν μεθ' ὧν ἂν βούλῃ ἐπὶ τούτῳ
εὐκαιροῦντων. τὸ δὲ σχῆμα τὸ μνησείδης γινέσθω ὥστε τοὺς ἐμπύπτοντας
πολεμίους ἐντὸς ἀποκλείεσθαι τῆς κυκλώσεως.

300 να'. Ποτὲ δὲ παρτάξεις κατὰ μέτωπον ἐπ' εὐθείας ὥστε, χρείας καλούσης,
ἐπιπίπτειν τοῖς πολεμίοις κατὰ πρόωρον, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν σωφῶνων ἐπιτρή-
ζειν τὰς ἐκείνων ναῦς.

276 ἐπράττετο MW ἐγένετο A | πολέμου A πολέμου MW 277 αἰρόντες MW αἰρόντες εἰς
ἔθος A 278 μέλαν A ἐρθεῖον MW | χροίαν MA χροῖαν W 278-279 ὁμοιοτρόπως MW
κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον A 279 σεαυτοῦ MW σὺς A 280 ὑποδεχθήσεται WA
ὑποδεχθήσεται M 284 διασφάλλεσθαι MW σφάλλεσθαι A 285 διαγινώσκειν MW
γνωρίαν A 285-286 πράττειν MW πράττειν συντόμως A 287 εἴ... ἄρα MW εἴπερ A
288 ἡ MA καὶ W | κατὰ χείρας MW εὐκάλως A 289 καιρῷ... τότε MW εἶναι πρὸς τε τὸν
καιρὸν καὶ τὸν τόπον καὶ A 291 ἀπαντήσεσθαι MW συμβήσεσθαι A 292 οἷον MW οἷον
σημασιολογικῶς εἰς A 293 τινὰ κέρατα MW trsp. A 294 ἀλκιμωτέρους MW ισχυροτέρους
A | κοίλῳ MW βάθει A 296 εἴ W ἢ M ὅ A | καὶ M om. WA | βοηθείας MA ἐπικουρίας W |
ἐπικουρεῖν M καὶ βοηθείας W ἐπιβορθεῖν A | ἐπὶ τούτῳ MW εἰς τούτο αὐτὸ A 298 ἐντὸς
MW ἐσθλὲν A 299 κατὰ μέτωπον MW ἰσομετώπους τὰς ναῦς A 300 ἐπιπίπτειν MW
ἐπιπίπτειν A 300-301 ἐπιτρήζειν MW κατακαίειν A

Naval Warfare 523

47. This sort of thing was sometimes done by the ancients. For in the time of
combat they used to raise the signal for battle, called the red flag. There was also
the so-called kamelavkion, black in color and raised on a spear.¹⁰ And there were
other <ways of signaling> of that sort. The signals will quickly and more secure-
ly be transmitted <when given> by your own hand.

48. You should devote yourself, O general, to being proficient in the use of
such signals, so that all your officers in command of dromons may become
thoroughly acquainted with signals of this type. What does each one mean?
When and how <are they to be used>? And so they will not be led astray. Thus,
they should be very well practiced in using these signals and, in time of need, be
prepared to recognize them and to carry out the orders transmitted by them.

49. If indeed, as was said, you are under very great pressure or you expect
that victory is at hand, then you will line up the dromons in time of battle as you
deem appropriate to the time and place, and corresponding to the armament
and battle line of the enemy. At this moment, it is not possible to speak with any
assurance about what one may run up against at some future date.

50. Sometimes <adopt> a crescent-shaped or semicircular formation, with
the dromons on one side and on the other, somewhat like horns or hands, with
the stronger and better dromons leading them, especially at the extremes. But in
the concave space of the semicircle, as a sort of head, should be Your Excellency,
so that you may carefully observe, arrange, and manage everything. If there
should be need of assistance somewhere you may attend to it with whatever
means you think most opportune. The crescent-shaped line should be formed so
as to cut off the enemy who have fallen into the encirclement.

51. Sometimes <you will form> the front in a straight line so that, when
necessary, you may fall upon the enemy with your prow first. Then, with the fire
from the siphons, you can set their ships ablaze.

10. The kamelavkion originally meant a head covering, a turban perhaps, so that, unrolled,
it resembled a flag. Although black, it incorporated various colors and designs to make it
effective in giving signals. The Arabic adaptation of ibn Mankall (ed. A. Shihoul, in Pryor-
Jeffreys, 653) suggests changing red to blue or some other color. See Pryor-Jeffreys, 397-399;
E. Piltz, *Kamelavkion und Mitra* (Stockholm, 1977).

νῆς. Ποτέ δὲ καὶ εἰς διαφορὰς μερίζεσθαι παρατάξεις, ἥτοι δύο ἢ τρεῖς, κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ὑπὸ σὲ δρομίων. καὶ τῆς μίας παρατάξεως συμβαλούσης, ἡ ἄλλη εἰσπεσέτω κατὰ τῶν πολεμίων ἢδη ἐμπελεγμένον, ἡ ὁπισθεν ἡ κατὰ πλευράν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπελθούσης κατ' αὐτῶν ἀνέπαισον οἱ πολέμοι τοῦ τόνου.

νῆ'. Ποτέ δὲ καὶ δι' ἐγκρήματος, ἀποτλανομένων γὰρ τῶν πολεμίων καὶ ἐμπιπόντων, ὡς ὀλίγοις ἀναγὰν ἀθρόως τὸ ἐγκρημια καὶ θορήσαν αὐτοὺς, ἐκλείπει τὸν τόνον τῆς ἐνστάσεως.

νδ'. Ἄλλοτε δὲ δι' ἐλαφρῶν καὶ ταχυνῶν δρομίων συμβαλλόντων αὐτοῖς καὶ προσποιομένων φηγῶν· κἀκείνων ἐν τῇ διώξει κοπιούμενων καὶ βιαζομένων μὲν, μὴ καταλαβανόντων δὲ τοὺς φεύγοντας, ἡ καὶ τινων τῆς συνεχείας ἀποτερινομένων, ἕτεροί σου δρόμωνες ἄκοποι καὶ ἀναπεταυμένοι κατὰ τῶν κεκοπιμένων ὀρμίσαντες αἰρήσουσιν αὐτοὺς ἢ, εἰ καὶ τὰ δυνάτ' αὐτῶν ἐξήρῳν πλοῖα παρελθὲν ἰσχύσας τις τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπιτεθῇ.

νε'. Ποτέ δὲ συμβαλὼν καὶ ἱκανῶς ἐκ χειρὸς πολεμίσας ταῖς ἐναντίας ναυαὶ μέχρι ἄκρας κοτώσεως, ἀπολύσεις μὲν τοὺς δρόμοντας, ἑτέρους δὲ πάλιν ἐπαρήσεις τοῖς πολεμίοις εὐρώστους τοῖς κεκοπιμένοις καὶ ἐκλυθεῖσι τὸν τόνον ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ οὕτως τὴν κατ' αὐτῶν νίκην περποιήσῃ· μάλιστα δὲ τοῦτο γίνεται ὅταν περριτεῖς αὐτὸς τῷ πληθὲι τῶν δρομίωνων ὑπὲρ τοὺς πολεμίους.

νς'. Ποτέ δὲ φygῆν προσποιοῦμενος μετὰ δρομίωνων ταχυνῶν πρὸς διοξίν ἐκκαλεσθὲ τοὺς πολεμίους κατὰ πρῆμιναν ἔχων αὐτοὺς· κἀκεῖνοι ὀρμίσαντες διώκειν διαλύσουσι τὴν τάξιν αὐτῶν, καὶ οὕτως ἀνθυποστρέψας τάχος διεσπαρμένοις τοῖς διώκουσι, μάλιστα καὶ πλέον ἐκείνων δρόμοντας ἔχων, ἐπέλθῃς

308 ad ὡς des. W

304 εἰσπεσέτωι MW ἐμπεσέτωι A | ἐμπελεγμένον MA πεπληγμένον W 305 κατὰ πλευράν MW ἐκ πλευρῶν A | ἀπέπαισον MW ἀπαγορεύουσιν A 306 τόνου MW μάχεσθαι A 308 ὀλίγοις M πρὸς ὀλίγους A | θορήσαν M ταραξάν A 309 ἐνστάσεως M ἐνστάσεως αὐτῶν A 310 ταχυνῶν M ταχυνάτων A 311 προσποιομένων...κἀκεῖνων M σχηματιζομένων φygῆν ἐκείνων δὲ A 312-313 τῆς...ἀποτερινομένων M ἀποκοπιούμενων ἄλλῃων τῆς συνεχείας A 314 κεκοπιμένων A κατακοπιάν M | αἰρήσουσιν M νικήσουσιν A 317 ἄκρας κοτώσεως M τοῦ τελείως κοπιθήναι τοὺς ἐναντίους A | ἀπολύσεις Du ἀποπλήξεις codd. 318 ἐπαρήσεις M ἐπιπέμεις A | εὐρώστους M ἀκοιμάτους A 318-319 ἐκλυθεῖσι...τόνον M ἐκλυθεῖσαν A 319 περποιήσῃ M ἐργάσῃ A 320 περριτεῖς...δρομίωνων M περισσώτεροις αὐτοῖς ἔχῃς δρόμοντας A 324 οὕτως M οὕτως συντόμως A | τάχος M om. A 325 πλέον M πλείονας A

52. At times, divide your formations in different ways, either two or three, depending on the number of dromons under your command, and while one battle line is attacking, the other will fall upon the enemy, already heavily engaged, either from the rear or from the side. Such an auxiliary force coming upon them will cause the enemy to lose their fighting spirit.

53. Also sometimes <you will arrange them> into ambushes. When the enemy are attacking and in some disorder, the ambush suddenly appears before a few and confuses them. This will cause the force of the enemy impact to slacken.

54. At other times, have light and fast dromons attack them and then pretend to flee. As the enemy pursue, they will grow weary and feel the pressure because they are failing to overtake the fleeing ships; some will also be cut off from the rest <of their fleet>. Other dromons of yours, then, whose <crews> are rested and not weary, will charge out against the exhausted foe and overpower them. Or, if one <of your dromons> has been able to slip past the more powerful enemy ships, it should then set upon the weaker ones.

55. At other times, when you have attacked and for some time engaged the enemy ships at close quarters until you are absolutely worn out, have your dromons sail away and, in turn, set other strong ones upon the enemy, now exhausted and whose eagerness for battle has slackened. In this way you will be victorious over them. This will surely come about when you have more dromons than the enemy.

56. Sometimes, in pretending to flee with your swift dromons, you will provoke the enemy at your stern and, as they charge out in pursuit, they will break up their formation. In this case, especially if you have a larger number of dromons, you will quickly turn around against your pursuers, who will be in

526 Constitution 19

αὐτοὺς κατὰ πρόωρον καί, ἢ καθ' ἓνα ἢ κατὰ δύο, ἐπάγων τοὺς σοὺς δρόμους
τῷ ἐνὶ πλοίῳ τῶν πολεμίων αἰρήσεις ἢ τὴν νίκην κατ' αὐτῶν.

νῆ'. Προσβάλλειν δὲ πολεμίους χρεὼν ἐν ναυμαχίᾳ, καὶ ὅταν τύχη αὐτοῦς
ναυαγήσει καὶ ὅταν ἀπὸ ζήτης διαταραχθέντες ἀπονήσουσι, ἢ ἐν νυκτὶ ἐπελ-
θόντα ἡμῖν ἴσῃσι τὰς ἐκεῖθεν ναὺς ἢ ἐν τῇ χέρσῳ ἀσχολουμένων ἢ ὡς ἂν ἡ χρεία
330 καλέσῃ, καὶ αὐτοὺς ἐπινοήσεις καὶ ποιήσεις τὰς προσβολὰς.

νη'. Πικρὴς γάρ οὖσης τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης, ἀδύνατόν τινα τὰ
μέλλοντα ἐμπίπτειν ἐν ταῖς τοιαύταις παρατάξεσιν ἢ προγινώσκειν ἢ προλέγειν
ἅπαντα. διὸ οὐδὲ τὰς κατ' αὐτῶν μεθοδεύειν ἀντιπαρατάξεις ἐν τῷ παρόντι
335 λόγῳ δυνατόν, ἀλλὰ τῆς θείας ἁπαντα ταῦτα προνοίας ἀναρτᾶν, καὶ δέσθαι
τοῦ Θεοῦ ἵνα ἐν τοῖς τοιούτοις δέξῃ καιροῖς καὶ βουλευέσθαι καὶ διανοεῖσθαι
δυναταί τις καὶ πράττειν τὰ δέοντα.

νη'. Πολλὰ δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα τοῖς παλαιοῖς καὶ δι' αὐτῶν νεωτέρους
ἐπενοήθη κατὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμούντων, ὅσων τὸ
340 τε ἐσκευασμένον πῦρ μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προτύρου διὰ τῶν σφώνων
πεμπόμενον, καὶ καννίζον αὐτά.

ξ'. Καὶ τοξοβολιστοὶ δὲ ἐν τε ταῖς πρῶμαις καὶ ταῖς πρόωραις καὶ κατὰ τῶν
δύο πλευρῶν τοῦ δρόμου ἐκπέμπουσι σαγίττας μικρὰς τὰς λεγόμενας μυίας,
καὶ θηρία ἕτεροι ἐπενόησαν ἐν χύτραις κεκλεισμένα, καὶ κατὰ τῶν πλοίων τῶν
345 πολεμίων ῥιπτόμενα, ὅσων ὄφεις καὶ ἐχίδνας καὶ σαύρας καὶ σκορπίους καὶ τὰ
ὅμοια τούτων ἰοβόλα, ὧν συντριβομένων τὰ θηρία δάκνουσι καὶ συμβαίρουσι
διὰ τοῦ ἰοῦ τοὺς πολεμίους ἐσθθὲν τῶν πλοίων.

ξα'. Καὶ χύτρας δὲ ἄλλας ἀσβέστου πλήρεις, ὧν ῥιπτομένων καὶ συντριβο-
μένων, ὁ τῆς ἀσβέστου ἀτμός συμπτνίγει καὶ σκοτίζει τοὺς πολεμίους, καὶ μέγα
350 ἐμπόδιον γίνεται.

ιβ'. Καὶ τρίβολοι δὲ σιδηρεῖ ῥιπτόμενοι ἐν τοῖς πλοίοις τῶν πολεμίων οὐ
μικρὰ λυτίζουσιν αὐτοὺς, καὶ ἐμποδίζουσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ὥραν ὀφειλον-
τα ἀγῶνα.

327 αἰρήσεις... αὐτῶν Μ νικήσεις αὐτοῦς Α 328 χρεὼν Μ χρῆ Α 331 καὶ ποιήσεις Α
ποίησιν Μ 334 μεθοδεύειν Μ om. Α 335 ἀλλὰ... ἀναρτᾶν Μ μεθοδεύειν ἀλλ' εἰς τὴν
θεῖαν πρόνοιαν ἅπαντα ταῦτα ἀναρτῆναι Α 336 καιροῖς Μ καιροῖς δυνατόις Α
337 δυνατόις Μ om. Α 338 νεωτέρους Μ νέους Α 340 ἐσκευασμένον Μ ἐσκευαστὸν Α
| προτύρου Dain προσπύρου Μ προπύρου Α 341 καννίζον Μ κατακλοντα Α
352 ἐμποδίζουσιν Μ ἐμποδίσουσι Α

Naval Warfare 527

disarray. Attack them from the prow, positioning one or two of your ships
against one of the enemy's, and you will achieve victory over them.

57. It is necessary to move forward against the enemy in naval battle when
they happen to have suffered shipwreck and when, after having been tossed
about by a storm, they will have lost their effectiveness. Or come upon them by
night and set their ships on fire, or <attack> when they are occupied on shore,
or you yourself will devise and carry out the assaults as the situation demands.

58. The human mind is very complex. It is impossible for a person to discov-
er what will happen in these battle formations or to foresee or foretell
everything. In the present treatise, therefore, it is not possible to devise a way for
our battle lines to counteract theirs, but to make all these things dependent on
divine providence and to pray to God that in such critical moments one is able
to take counsel, to think things through, and to accomplish what is needed.

59. The ancients, as well as more recent authorities, devised many weapons
for use against enemy ships and against the fighting men in them, such as
prepared fire with thunder and fiery smoke discharged through the siphons,
blackening them with smoke.

60. Or catapults <placed> in both the prow and the stern and on the two
sides of the dromon, discharging small arrows that are called flies.¹¹ Still others
conceived of animals shut up in pots to be hurled against the enemy ships.
Among these would be snakes, vipers, lizards, scorpions, and other such
venomous creatures. When the pots are shattered, the animals bite and by their
poison wipe out the enemy on board the ships.

61. And other pots filled with unslaked lime. When these are hurled and
shattered, the vapor from the asbestos chokes and blinds the enemy and proves
to be a huge annoyance.

62. Iron caltrops hurled onto the enemy ships will cause them no little an-
noyance and will keep them from dutifully engaging in the battle at hand.

11. See *supra*, Const. 5, n. 3.

ἔγ'. Ἡμεῖς δὲ κελεύομεν καὶ πυρὸς ἐσκευασμένον πλῆρεις ἀκοντίζεσθαι καὶ
 355 χύτρας κατὰ τὴν ὑποδεχθεῖσαν μέθοδον τῆς αὐτῶν σκευασίας, ὡς συντρίβο-
 μένων ἐμπρησθήσεσθαι ῥαδίως τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων.

ἔδ'. Χρησάσθαι δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ μεθόδῳ τὸν διὰ χειρὸς βαλλομένον μικρῶν
 402 σιφώνων ὅπως τῶν σιφῶν ἀκουαρίων παρὰ τῶν στρατιωτῶν | κρατου-
 μένων, ἅπερ χειροσάφωνα λέγεται, παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας ἄρτι κατεσκευασ-
 360 μένα. ρίψουσι γὰρ καὶ αὐτὰ τοῦ ἐσκευασμένου πυρὸς κατὰ τῶν προσώπων τῶν
 πολεμίων.

ἔε'. Καὶ τριβόλοι δὲ μείζονες σιδηραὶ ἢ ἐν σφαίροις ξυλίνους ἦλοι ὀξεῖς
 ἐμπρηγμένοι, στυπτοῖς δὲ καὶ ἑτέρα ἔλα ἐνελημμένοι ἐμπυρσθέντα καὶ κατὰ
 τῶν πολεμίων βαλλόμενα, εἴτα πύπτοντα ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν μερῶν
 365 ἐμπρήσουσιν αὐτὰ.

ἔς'. Ἀλλὰ εἰ καὶ διὰ τὸ σφέσαι οἱ πολέμοιοι πατήσουσι τὴν αὐτῶν φλόγα οἱ
 πλείστοι τοὺς πόδας πληγίσονται κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τοῦ πολέμου, καὶ οὐ
 μικρὸν ἔσται τοῖς ἐναντίοις ἐμπόδιον.

ἔζ'. Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ τινων γερανίων λεγομένων, ἢ τινων ὁμοίων ἐπιτη-
 370 δευμάτων γαμματοειδῶν κύκλῳ περιστρεφόμενων ἢ πᾶσαν ὑγρὰν πεπυρ-
 μένην ἢ σκεπὴν ἢ τινα ἑτέραν ὕλην ἐπύχουσαι τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις διὰ τῶν
 δρομίων δεμιουμένων, καὶ τοῦ μαγνάνου στρεφόμενου κατ' αὐτῶν.

ἔη'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἀνατρέψαι ὁλόκληρον τὴν ναὺν τῶν πολεμίων, ἐὰν
 πλευρὰν παρὰ πλευρὰν δῖσας αὐτὴν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν πολεμίων ἐφ' ἐν
 375 μέρος, ὡς εἰσθῶσι, πρὸς τὴν ἐκ χειρὸς μάχην συνδραμόντων, καὶ δοκούτων
 ἐπερίδεσθαι τὴν ἑαυτῶν ναὺν τῷ δρόμῳ, ἐπέλθῃ μὲν ἕτερος δρόμος κατὰ τῆς
 πλευρᾶς ἐν τῇ πρόμῃ τῆς πολεμίας καὶ ταύτην ὥθησιν σφοδρῶς τῇ συγκρού-
 σει, καὶ ὁ μὲν δρόμος δυνατὴ λύσας ἑαυτὸν τοῦ δεσμοῦ ὑποχωρήσῃ μικρὸν,
 ὥστε μὴ εἶναι ὡς ἔρεσμία τῆς πολεμίας, βαρὴς δὲ ὁ ἕτερος δρόμος πάσῃ
 380 δυνάμει <καὶ> πάντως ἀνατρέψῃ αὐτάνδρον τὴν πολεμὴν ναὺν. δεῖ δὲ
 κανονίσαι τὸν δεσμὸν μὴ πάντως κατ' ἰσότητά γεγένησθαι, ἀλλὰ μικρὸν ὑπερβαῖν

354-355 ἐσκευασμένον... χύτρας M σκευαστοῦ γεγενημένους χύτρας ἐμπρήσσειν κατ'
 αὐτῶν A 356 ἐμπρησθήσεσθαι... πολεμίων M ἐκείλους τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων
 κατακαίσεσθαι A 362 ἔε' A ἔε' M 363 ἐνελημμένοι Dain ἐνελημμένοι codd. 366 ἔε' A
 ἔε' M | πατήσουσι... φλόγα M τὴν αὐτῶν φλόγα πατήσουσι A 367 ἀκμὴν M συμβολὴν A
 369 ἔε' A ἔη' M 370 γαμματοειδῶν M γαμματοειδῶς A 371 ἑτέραν ὕλην M trsp. A
 372 καὶ M om. A 373 ἔη' A ἔη' M | ἀνατρέψαι... ναὺν M ὁλόκληρον τὸν ναὺν ἀνατρέψαι
 A 374-375 ἐφ'... εἰσθῶσι M ἐπὶ ἐν μέρος ὡς ἔθος ἔχουσι A 376 ἐπερίδεσθαι... ναὺν M
 ἐπακουσθήσονται τὸ ἑαυτῶν πλοῖον A 377 πλευρὰς M πλευρὰς τῆς A 378 δυνατὴν A
 συνήθη M 379 ἔρεσμία M ἀκούσθαι A 380 αὐτάνδρον M σὺν αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι A

63. But we command that pots full of the prepared fire, according to the
 prescribed method of their preparation, should be hurled; on shattering they
 easily burn up the ships of the enemy.

64. Make use also of the other method, that is, of the small siphons thrown
 by hand from behind the iron shields held by the soldiers.¹² These are called
 hand siphons and have been fabricated recently by Our Majesty. These too will
 throw the prepared fire into the face of the enemy.

65. Also larger iron caltrops or sharp nails hammered into wooden spheres,
 then wrapped in hemp or some other substance, set on fire, and thrown against
 the enemy. Falling in various places, they will set the ships aflame.

66. However, in order to extinguish the flames, the enemy will stamp on
 them and very many will injure their feet at the very height of battle and this
 will be no small hindrance to the enemy.

67. It is possible to use the so-called cranes or similar gamma-shaped
 contrivances that revolve in a circle. When the enemy ships are bound to your
 dromons, turn the machine around against them and pour on them either
 burning liquid pitch or a net or some other material.

68. It is possible to overturn an enemy ship completely if you tie it up
 side-by-side to your dromon. The enemy will race to one side, as they usually
 do, to engage in hand-to-hand fighting and they will seem to pit the whole force
 of their own ship against the dromon. Then another dromon should come up
 against the side of the enemy ship toward the stern and crash into it, giving it a
 strong push. <Our first> dromon then, having gotten itself loose from the chain,
 will be able to pull back a little, so it will not provide support for the enemy ship.
 The other dromon will then bear down with all its might and completely
 overturn the enemy ship with all hands. It is necessary to make sure that the
 chains are not absolutely equal but should allow for a little more space on the

¹². A hand siphon is illustrated in cod. Vat. Gr. 1605, fol. 36, reproduced in Sullivan, *Siegecraft*, and Pryor-Jeffreys.

side of the enemy ship toward the rear so the dromon can make its impact in that place and capsize the enemy ship.¹³

69. In addition to these, it strikes me as very important—this is how we think about it nowadays—not to stick large spears out through the holes for the oars in the lower rowing bench to kill off the enemy.¹⁴

70. There is, however, something else that may prove more effective. If you come upon men with natural manual dexterity, follow the prescribed method in preparing to fill the enemy ship with water through the holes for the oars in the lower rowing bench of the dromon.

71. There are also other contrivances devised by the ancients to use in naval warfare and still more possibilities are conceivable. But it is not practical to write about these in the present volume because of its summary nature. It may, moreover, be harmful, for some matters should not be made known to the enemy lest they turn around and employ them against us. Once stratagems have been invented, it is possible for the enemy to take countermeasures and strategies against them. Each invention, then, should be kept secret until put into action.

72. If one searches through the encyclopedic volume of ancient tactics and stratagems, he will find more than these.¹⁵ Because of their unlimited number, as already noted, it is not possible to address fully in writing each one of the future eventualities.

73. Nonetheless, to sum it up, let the dromons be arrayed completely armed, with brave soldiers, able to engage in close combat, emboldened by courage of soul, well-instructed and well-trained. Arm them with weapons similar to those prescribed for soldiers on land, that is, they should be heavily armed. All those in the upper bank of rowers should be armed in this way.

74. You should personally see, O general, to the arrangement of the dromons, with a view to the quality and number of enemy ships. Our dromon should not have fewer fighting men than that of the enemy, but more if possible,

13. On the impracticality of this maneuver see Pryor-Jeffreys, 204–208.

14. The meaning of this and the following paragraph is not clear. M writes: “important ... not to” (μὴτε), whereas A has “important ... to” (ὁρτε). See Pryor-Jeffreys, 405–406.

15. “Encyclopedic volume” must refer to the *Sylloge iustorum*. See *supra*, Const. 18, n. 16, and Pryor-Jeffreys, 176.

γυμνά τινα πλευρά κατά πρόμαν τῆς πολεμίας, δι’ ὧν ἐμπέσωιν ὁ δρόμων ὠθήσει πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τῶν πολεμίων τὴν ναῦν.

ἔφ’. Πρὸς τοῦτοις, καὶ τὸ νῦν ἐπινοηθέν, μίτε ἀπὸ τῆς κάτω τοῦ δρόμουος ἐλασίας διὰ τῶν ὁπῶν τῶν κωπίων ἐξαγόμενα μέναιλα κατασφάττειν τοὺς πολεμίους τῶν λίαν μοι ἀναγκαίων δοκεῖ.

οἱ. Ἀλλὰ καὶ ἔτερον τοῦτων ἀναγκαϊότερον, εἴ γε χειρῶν εὐφῶν ἐπὶ τῶν τοῦ δια τῆς κάτωθεν τοῦ δρόμουος ἐλασίας τῇ υποδεχθείῃ μεθόδῳ, δι’ ὁπῆς παρασκευάσει πλησθῆναι ὕδατος τὴν ναῦν τῶν πολεμίων.

390 οἱ. Εἰσι δὲ καὶ ἔτερα τοῖς | ἀρχαίοις ἐπινοηθέντα ἐν τῷ πλωτῶν πολέμῳ ἐπιτηδεύματα, καὶ ἔτι δὲ ἐπινοηθέντα δυνάμενα· ἅπερ ἐν τῷ παρόντι τεύχει γράφειν διὰ τὴν συντομίαν ἀναίκειον· τινὰ δὲ καὶ ἀσύμφορον διὰ τὸ μὴ πρὸς βλ- κέσθαι τοῖς πολεμίοις καὶ μάλλον ἐκείνους αὐτοῖς χρήσθαι καθ’ ἡμῶν, τὰ γὰρ στρατηγήματα ἀπαξ κατανοηθέντα, ἀντιστρατηγείσθαι καὶ καταμεθοδεύσθαι

395 παρὰ τῶν πολεμίων δύναται· ἀλλ’ ἕκαστον τὸ ἐπινοηθὲν μέγρι τῆς πράξεως ἔχεν ἐν μυστηρίῳ. οἱ. Ἐν δὲ τῷ συνελθιμένῳ τῶν τε ἀρχαίων τακτικῶν καὶ στρατηγημάτων βιβλίῳ ζητῶν τις εὕρησει καὶ τὰ τοῦτων πλείονα. οὐ γὰρ δυνατόν, ὡς εἰρηται, πρὸς ἕκαστα τὰ ἐμπέπειν μέλλοντα διὰ τὸ ἀπειρον αὐτῶν γράφειν τὰ ἱκανά.

400 οἱ. Πλὴν κεφάλαιον εἰπεῖν, ἔστωσαν οἱ δρόμουες ἐκπολισμένοι τελείως ἀπὸ τε στρατιωτῶν ἀνδρείων καὶ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι δυνάμενων, καὶ τῷ τῆς ψυχῆς παραστήματι πολυμῶν, καὶ πεπαιδευμένων καὶ γεγυμνασμένων. οὗτοι δὲ ἔστωσαν καθωπλισμένοι ὅπλας ὁποῖός καὶ ὁ ἐν τῇ ἐξηρᾷ στρατιωτῆς ὅπλ- σθῆναι διάρριστα, δηλονότι κατάφρακτος, καὶ οὕτω πάντες οἱ τῆς ἀνω ἐλασίας ὁπλισθῶσιν.

405 οἱ. Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἐχθρῶν ποιότητα καὶ ποσότητα τῶν πλοίων, καὶ αὐτὸς, ὁ στρατηγὴς, διασκευάσει τοὺς δρόμους, ὡς ἂν μὴ ἐλάττωνα στρατῶν ἔχη ὁ ἡμέτερος δρόμων τοῦ πολεμίου, ὅστις μάλιστα εἰς ἰσόπαλον ἐλθεῖν εὐτρεπίζεται

400 ad πλην de novo inc. W

384. ἔφ’ A om. M | μίτε M ὥστε A 385 ὁπῶν M ὁπῶν ἦτοι τρομημάτων A | ἐξαγόμενα M ἐκφερόμενα A 386 λίαν M λίαν A 387 οἱ A om. M | τοῦτων M τοῦτον A 390 οἱ A οἱ M 391 τεύχει M om. A 392–393 ποβλκίζεσθαι M φολκίζεσθαι A 393 ἐκείνους ... χρήσθαι M ἐκείνους χρήσθαι αὐτοῖς A 394 κατανοηθέντα M κατανοηθέντα δύναται A 395 δύναται M om. A 397 οἱ A οἱ M | συνελθιμένω... τε M om. A 399 ᾠδέων M γράφειν ἀλλὰ A 400 οἱ A οἱ M 406 οἱ A οἱ M om. W 407 ὡς ἂν MW καὶ καθωπλισεῖς ὅπως A 408 ἰσόπαλον MW τὴν μάχην A | εὐτρεπίζεται MW ἐκτομίζεται A

especially if one is getting set for an evenly matched battle with <the ships> bound to one another. When both forces are brave, if it comes to fighting, the more numerous will prevail.

75. Now if you should observe that the enemy has ships with a large number of men and a larger army on board, you should make your dromons equal in number. Select the best from among all of your men and arm a sufficient force of them on fully equipped and strong dromons. In such a situation, either put the soldiers from two ships aboard one or else, as was said, from your whole force select the very best so they will add up to two hundred soldiers or more for one dromon. The result will be that, in the number and size and enthusiasm of the dromons and of the soldiers you will be superior to the ships of the enemy. With God's help you will gain victory over them.

76. You must also equip smaller and lighter dromons than usual that can pursue the enemy and catch up to them but if pursued themselves will not be caught. You should have these at a time when they are particularly useful either to cause some harm to the enemy or not to suffer any harm from them.

77. Get large and small dromons ready that match the kind used by hostile ethnic forces. For the fleet of ships of the barbarian Saracens is not the same as that of those called Northern Scythians.¹⁶ For the Saracens make use of larger and slower <ships called> koubbaria, whereas the Scythians use ships that are smaller, lighter, and faster. Because they come into the Euxine Sea from rivers, they cannot use larger vessels. These are enough remarks about battle formations.

78. When you wish to withdraw from battle, form the line of your dromons in a crescent shape, as we said. Make your retreat in this manner because such a

¹⁶ Saracens: see *supra*, Const. 18. Koubbaria is from the Arabic; see Pryor-Jeffreys, 513, n. 61. Northern Scythians, in this case, designates the people known as Rhos who sailed down the Dnieper to the Black Sea in small ships. The later manuscript, A, as well as the paraphrase of Ouranos, specifically calls them Rhos (Ῥοῦ). Their route is recorded in *DAI*, 9, pp. 56–62; see *DAI Commentary*, 16–31. Cf. Const. 14, n. 10.

μάχην, διά τοῦ εἰς ἀλλήλους δεσμοῦ, ἀλλ' εἰ δυνατὸν καὶ πλείονα ἀμφοτέρων γὰρ ἀνδρείας, εἰ σύνορα, μαχομένων, οἱ πλείονες προτερήσουσι.

οὐ'. Ἐὰν γὰρ συνοράς ἔχῃν τοὺς πολεμίους πολυανδρόμενα πλοῖα καὶ πλείονα στρατὸν ὑποδεχόμενα, οὐς ἰσάσεις καὶ αὐτοὺς τοὺς σοὺς δρόμους ἐν πλήθει ἐκλέξῃ δὲ ἀπὸ πάντων τοὺς ἀρίστους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοπλίσεις τὴν ἀρκούνσαν δύναμιν διὰ δρομίωνων τελείων καὶ ἄλκιμωτάτων ὥστε, εἰ οὕτω τύχῃ, ἢ τῶν δύο τὸν στρατὸν εἰς ἓνα ἐμβάσεις ἢ ἐκ πάντων ἐπιλέξῃ τοὺς ἀρίστους, ὡς εἴρηται, καὶ γενήσονται ἀκρι καὶ διακοσίων στρατιωτῶν ἢ καὶ πλείω κατὰ δρόμονα ἓνα, ὡς ἂν καὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ εὐνοχίᾳ τῶν τε δρομίωνων καὶ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρτερος τῶν πολεμικῶν πλοίων γενόμενος, σὺν Θεῷ τὴν κατ' αὐτῶν ἀπολήνῃ νίκην.

οὐ'. Δεῖ δὲ σε καὶ μικρότερους ἐξοπλίσῃν δρόμους καὶ ἐλαφρότερους τῶν | W_{23f} συνηθῶν, ὥστε καὶ διώκοντας καταλαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ διοικόμενους μὴ καταλαμβάνεσθαι, | καὶ τούτους ἔχειν ἐν καιρῷ τῆς ἀρμοζούσης αὐτοῖς | W_{24o} χρείας, ὥστε δύνασθαι αὐτοὺς, ἢ δρᾶσαι κακὸν τι τοῖς ἐχθροῖς ἢ μὴ παθεῖν κακὸν τι παρ' αὐτῶν.

οὐ'. Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους δρόμους κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πολεμίων ἔθνων κατασκευάσεις, οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ἔστιν στόλος τῶν πλοίων τῶν τε Σαρακηνῶν βαρβάρων καὶ τῶν λεγομένων Βορείων Σκυθῶν. οἱ μὲν γὰρ Σαρακινοὶ κομβηβάρους χρίονται μείζονα καὶ ἀργότεροι, οἱ δὲ οἷον ἀκατίους ἐλάττωσι καὶ ἐλαφρότεροι καὶ ταχέιοι οἱ Σκυθαὶ. διὰ ποταμίων γὰρ εἰς τὸν Εὐξείνιον ἑμπαύροντες πόντον οὐ δύνανται μείζονα χρῆσασθαι πλοίοις, καὶ ταῦτα μὲν περὶ παρατάξεων εἰρήσθω.

οἱ'. Ὅταν δὲ ἀπαλλαγῇαι βούλη τῆς μάχης, μηννοειδῶς, ὡς εἴρηται, τὴν παρατάξιν τῶν δρομίωνων ποιήσας, οὕτως ὑποχωρήσεις διὰ τὸ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ

420 ad τῶν des. M

409 δεσμοῦ MW δεσμοῦς A 410 εἰ τύχοι MW om. A | προτερήσουσι MW ὑπερνήκισουσι A 411 οὐ' A οὐ' M | πολυανδρόμενα...καὶ MW om. A 412 οὐς ἰσάσεις De οὐσάσεις codd. 413 ἐξοπλίσεις MA καταστήσεις W 414 ἄλκιμωτάτων MW ὀχυρωτάτων A 415 τὸν στρατὸν MA τὸν στρατὸν W 417 πλείω MW πλείονες A | ἓνα A om. MW 417–418 καὶ...καθυπέρτερος MW τῶν δρομίωνων καὶ τῇ εὐνοχίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπικρατέστερος A 419 ἀπολήνῃ νίκην MW νίκην ἀπολήνῃς A 420 οὐ' A οὐ' MW 423 δρᾶσαι...ἐχθροῖς W κακὸν τι ποιήσαι τοὺς ἐχθροὺς A 423–424 παθεῖν...τι W παθεῖν τι κακὸν A 425 οὐ' A om. W 426 ἔστιν W ἔστω A 427 βαρβάρων W om. A | λεγομένων W λεγομένων βόας ἦσαν A | σαρακινοὶ A om. W 428 οἱ δὲ A οἱ βάρβαροι οἱ δὲ W | ἐλάττωσι W μικροῖς A 429 ταχέιοις W γοργοῖς A 430 μείζονα...πλοίοις W μείζονα ἔχειν πλοῖα A 431 παρατάξεων W τάξεων A 432 οἱ' A om. W

534 Constitution 19

Naval Warfare 535

τοιούτων σχήμα ἐν ταῖς τοιαύταις | καὶ προόδοις καὶ ὑποχωρίσεσιν, ὥς τινες W⁴⁴⁰
 435 τῶν παλαιῶν μαρτυροῦσι τῷ τρόπῳ τούτῳ χρησάμενοι.

οθ'. Μετὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ πολέμου δέον σε, ὡ στρατηγέ, τὰ, ὡς εἰκόσ,
 κερδιθῆναι ἀπὸ τῶν πολεμίων λάφυρα ἐξ Ἰσου διαμερίζειν τοῖς στρατιώταις καὶ
 ἀριστοποιεῖν καὶ φιλοφρονεῖσθαι αὐτοῖς καὶ πανδασίαν ποιεῖσθαι καὶ εὐχαρίαν
 εἰς αὐτοῖς, καὶ τοὺς μὲν ἀριστεύσαντας καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν ἀξιώσαι, τοὺς δὲ

440 τὶ ἀνάξιον στρατιώτῳ ποιήσαντας ἐπιτιμῆσαι δέοντως.

π'. Τῶθι δέ, ὡ στρατηγέ, οἱ τῶν δρομίων ἀνάνδρους ἐχόντων στρατιώ-
 τας οὐδὲν ἰσχύει, οὐδ' ἂν καὶ πρὸς ὀλίγους μετρήσονται τοὺς ἐναντίους ἀνδρεί-
 ον καὶ εὐρύχουν, οὐτε γὰρ πολυπληθία ἀνδρῶν κατὰ ὀλίγων ἰσχύσει, εἰ μὴ καὶ
 τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ ὀπλίσει στρατιώταις ἀληθεῖς ἀποδείκνυνται. τί γὰρ οὐκ

445 ἐργάσσονται δεινὸν καὶ ὀλίγοι λίκτοι πρὸς πολλὰς | χυλίας ποιμήνους; W⁴⁴¹

πα'. Διὸ χρή σε ὅραν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης τὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς
 διάκεινται, καὶ οὕτως τὴν τε τῶν δρομίων κατασκευὴν καὶ τὴν τῶν στρατιω-
 τῶν ὅπλων καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα
 ἁρμοδίως κατὰ τῶν ἐναντίων παρασκευάζειν. ἔχειν δὲ καὶ μικροὺς δρόμους
 450 καὶ ταχέας, οὐ πρὸς πόλεμον ἐκοπλισμένους, ἀλλὰ πρὸς τὰς βίβλους καὶ τὰ
 μανδύατα καὶ τὰς ἄλλας ἀπαντάσας ὁμοίως χρεῖας, καὶ ἐπὶ τὰ τε μονήρια λεγό-
 μενα καὶ τὰς γαλαίας, πλὴν καὶ αὐτοῖς ἐνόπλους διὰ τὰ τυχερῶς συμπίπτοντα.
 πβ'. Καί σε δὲ αὐτὸν διὰ πάντων εἶναι δεῖ σπουδαῖον καὶ γενναῖον καὶ

455 ἀτάραχον καὶ ὀξὺν ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις μάχαις τῶν πραγμάτων ἐγχειρήσεσσι τε W⁴⁴²

καὶ πράξεσιν ἵνα καὶ Θεῷ εὐάρεστος καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκ Θεοῦ βουλαίᾳ | εὐχη-
 στός τε καὶ δοκιμὸς ἀναφανείς στρατηγός, ἀμφοτέρωθεν κερδίῃς τὰς ἀξίας
 τῶν πόνων ἀμοιβάς, ἐκ Θεοῦ μὲν μισθοὺς ἀθανάτους ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κληρο-
 νομίας ἀγωνιζόμενος, ἐξ ἡμῶν δὲ καὶ δωρεάς καὶ τιμὰς τὰς προσκοίτας, μὴ
 ψευδόμενος τὴν κλήσιν, ἀλλ' ἀληθὲς στρατηγός καὶ ὧν καὶ καλούμενος.

460 <πγ' /> Τσαυτὰ καὶ περὶ ναυμοχίας ὡς ἐν συνόψει μετρίως εἰρήσθω.

434-435 τινες...τούτω W μαρτυροῦσι τινες τῶν παλαιῶν τούτω τῷ τρόπῳ A 436 οθ' A
 om. W 437 διαμερίζειν W διαμερίζειν ἐν A 438-439 κατ'...καὶ W om. A 440 τὶ
 ἀνάξιον W trsp. A 441 π' A om. W | τῶθι W γίνωσκε A 443 πολυπληθία W πληθος A
 446 πα' A om. W | ὁρᾶν W συνορᾶν A | ἀπάσης W πάσης A 449-450 δρόμους...ταχέας
 W καὶ ταχέας δρόμους A 450-451 τὰ μανδύατα A τὰς δαπανὰς W 452 τυχερῶς
 συμπίπτοντα W ὡς εἰκόσ καὶ κατὰ τύχην ἐμπιπτόντα A 453 πβ' A om. W ante
 455-456 εὐχρηστός scr. titulum const. xx W 458 δωρεάς...τιμὰς W trsp. A 459 ἀληθὲς
 A ἀληθός W 460 πγ' ci. De om. codd.

formation is safe in these circumstances both for advancing and retreating, according to the testimony of the ancients who have made use of this method.

79. After the conclusion of the battle, it is necessary for you, O general, to divide up the spoils likely to be taken from the enemy equally among the soldiers. Provide special dinners for them, give them favors, prepare a banquet and festivities for them. Bestow honors and gifts on those who have distinguished themselves and inflict the appropriate punishment on those who have acted in a way unworthy of a soldier.

80. Realize, O general, that a large number of dromons with unmanly soldiers on board accomplishes nothing, not even if they should be fighting against a small number of the enemy who are brave and courageous. Nor will a large number of men against a few accomplish anything unless they show themselves by their enthusiasm and armament to be true soldiers. What terrible things will a few wolves not wreak against many thousands of sheep?

81. Therefore, it is necessary for you to observe with total accuracy the disposition of the enemy, and so prepare the outfitting of your dromons and the armament of your soldiers, their number and size and the rest of the equipment in proper fashion against the enemy. Also have small and fast dromons, not equipped for battle, but for scouting, <conveying> orders, and other needs that may occur, and still others called monoremes and galleys, which are armed for situations that arise by chance.

82. In everything you yourself must be serious, high-minded, calm, and sharp-witted in your endeavors and actions, especially under the pressure of events, in order that having shown yourself to be well pleasing before God and having shown yourself before Our God-given Majesty as a most capable and proven general, you may gain from both the deserved rewards of your labors: from God immortal rewards for your struggles on behalf of his inheritance, and from us appropriate honors and gifts, because you have not made false your title, but you are a true general and are called such.

<83.> As in a summary, let this be enough said about naval warfare.

Ek II: VI. Leo'nun *Taktika* İsimli Eserindeki *Deniz Harbine Dair* Bölümünün John Pryor ve Elizabeth M. Jeffreys Tarafından Yapılan İngilizce Çevirisi⁷³

484	APPENDIX TWO	<i>Ναυμαχικὰ Λέοντος Βασιλέως</i> Περὶ ναυμαχίας βουλόμεθα διατάξασθαι, περὶ ἧς οὐδὲν μὲν ἐν τοῖς παλαιαῖς τακτικαῖς κεκανονισμένον εὑρόμεν· ἂν δὲ σποράδην ἀνέγνωμεν καὶ δι' ὀλίγης πείρας τοῦ νῦν καιροῦ παρὰ τῶν πλοῦμων ἡμῶν στρατηγῶν ἀνεμάθομεν, τὰ μὲν πεποιητότων, τὰ δὲ παθόντων, ἀναλεξόμενοι μικρὰ τινα καὶ ὅσον ἀφορμὴν δοῦναι τοῖς ἐπὶ θαλάσσης μάχεσθαι μέλλουσιν διὰ τῶν ποτε λεγομένων φηρηδῶν, νῦν δὲ δρομίων καλουμένων, ἐν ὁλίτοις διορισόμεθα.
β ²		Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ στρατηγὴ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, δεῖ εἶναι σε ἐπιστήμονα τῆς ναυμαχικῆς ἐμπειρίας καὶ τάξεως, καὶ προσκοπεῖν, καὶ προγινώσκειν τὰς τῶν ἀέρων καὶ τῶν πνευμάτων κινήσεις διὰ τῆς τῶν φαινόμενων ἀστέρας καὶ ἐν ἀστροῖς σημείων πείρας καὶ τῶν κατὰ τὸν ἥλιον τε καὶ τὴν σελήνην γινόμενων ἐπισμειώσεων· ἐπιγινώσκειν δὲ καὶ τῆς τῶν καιρῶν ἐναλλαγῆς τὴν ἀκριβείαν, ὥς ἂν ἔχων περὶ πάντα ἐμπείρως διαφωλάντη ἀσφαλῆς καὶ ἀκίνδυνος ἀπὸ τῶν τῆς θαλάσσης χειμάνων.
γ		Κατασκευασθῆναι δὲ δεῖ καὶ δρόμιας ἀρκεῦντας πρὸς ναυμαχίαν κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων πλοῦμων πολέμων καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων κατάστασιν καὶ τῶν σὺν ποιήσασθαι τὴν κατασκευὴν δυνατὴν πρὸς ἅπαντα ἐκείνοις ἀντιμάχεσθαι.
δ		Ἡ δὲ τῶν δρομίων κατασκευὴ μῆτε τάνυ ἔστω παχύεια, ἵνα μὴ ἄργοι γένωνται ἐν ταῖς ἐλασίταις, μήτε λίαν εἰς λεπτότητα ἐξεργασμένη, ἵνα μὴ ἀσθενῆς οὖσα καὶ σαθρὰ ταχέως ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συγκρούσεως διαλύηται· ἄλλὰ σύμμετρον ἔχέτω τὴν ἐργασίαν ὁ δρόμος, ἵνα καὶ ἐλαυνόμενος μὴ λίαν ἔστιν ἄργος καὶ κλυδωνιζόμενος ἢ παρὰ τῶν ἐχθρῶν συγκρουόμενος ἰσχυρότερος διαμένῃ καὶ ἄρρηκτος.
ε'		Ἐχέτωσαν δὲ καὶ πᾶν πρὸς ἐξαρτητῶν δρόμονος ἀπαρ- λευτὰ καὶ διπλὰ, οἷον αὐχένιας, κόπας, σκαρμυῖες, σχοινία, κάρυα, καὶ τὰ ἄρμενα δὲ αὐτῶν καὶ κερατάρια καὶ κατάρτια καὶ ὅποια ἄλλα ἡ ναυτικὴ τέχνη πρὸς χρεῖαν ἀπαιτεῖ. Ἐχέτω δὲ καὶ ἐκ περισσοῦ ξύλα τινα ἐγκοιλία καὶ σινίδας καὶ

² The numbering of this paragraph in the manuscript is β' [2]. There is no numbering for the first paragraph. From here to paragraph 59 Dain's Greek numbering is out by one in each case. From paragraph 5' [60] Dain's Greek numbering coincides with that of the manuscript. Paragraphs 60 and 61 in Dain's text are a single paragraph 5' [60] in the manuscript.

APPENDIX TWO [a]

LEO VI, *ΝΑΥΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ*,
EDITION AND TRANSLATION¹

AND

APPENDIX TWO [b]

LEO VI, *EK TOY KYTOY ΛEONTOS TOY BΑΣIΛEΩΣ*,
EDITION AND TRANSLATION

Technical terms, the understanding and translation of which are discussed elsewhere in the text, are asterisked the first time they are used. They may be accessed through the Index.

¹ Edited from a microfilm of folios 323v-331v of the tenth-century manuscript Milan, Biblioteca Ambrosiana, MS. B 119-sup. [lg. 139]. referred to by Dain and hereafter here also as MS. A. In this manuscript, Constitution XIX of Leo VI's *Taktika*, *Περὶ θαλασσομαχίας*, was excerpted from the rest of the *Taktika* and transferred to the beginning of the section on naval warfare in the manuscript under the heading *Ναυμαχικὰ Λέοντος Βασιλέως*. See above pp. 180-81.

A text was published in Dain, *Naumachia*, pp. 19-33; however, Dain's photographs of the Ambrosiana manuscript were destroyed in World War Two and he was compelled to rely on his notes made in 1931. It is clear that at some points he confused the text of the Ambrosiana manuscript with those of Constitution XIX in other manuscripts of the *Taktika*.

We have compared this text to the composite one published by Migne from the edition of Joannes Meursius the elder in PG, 107. Although the wording is frequently different, the PG edition adds nothing to the understanding of this text.

⁷³ Pryor, J. H.-E. M. Jeffreys, *The Age of ΔΠΟΜΩΝ, The Byzantine Navy ca 500-1204*, Brill, Leiden-Boston 2006, s. 483-517.

486	APPENDIX TWO	στουπία καὶ πίσσαν καὶ ὀρόπισσον· καὶ ναυπηγὸν μετὰ πάντων τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ ἓνα τῶν ἐλατῶν, οἷον σκεπάρνου, τρυπάνου, πρίονος καὶ τῶν ὁμοίων.
ζ'		Ἐγέτω δὲ πάντας τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρόφραν ἐμπροσθεν χάλαφ' ἠψυεσιμένον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐκκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσει. Καὶ ἀνῶθεν δὲ τοῦ τοιοῦτου σίφωνος ψευδοδάτιον ἀπὸ σπινίδων, καὶ αὐτὸ περιτετευχισμένον σπινίδων, ἐν ᾧ στήσονται ἄνδρες πολεμισταὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἀπὸ τῆς πρόφρας τῶν πολεμίων ἀντιμαχόμενοι, ἢ κατὰ τῆς πολεμίας νηὸς ὅλης βάλαντες δι' ὧσαν ἂν ἐπινοήσωσιν ὅσων.
ζ'		Ἀλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα ξυλόκαστρα περὶ τὸ μέσον τοῦ καταρτίου ἐν τοῖς μεγίστοις δρόμοσιν ἐπιστήσουσι περιτετευχισμένα σπινίδων, ἐξ ὧν ἄνδρες τινὲς εἰς τὸ μέσον τῆς πολεμίας νηὸς ἀκοντίσουσιν ἢ λίθους μυλικοὺς ἢ σιδηρὰ βαρέα, οἷον μαζζία ξυφειδῆ, δι' ὧν ἡ τὴν ναῦν διαθρήψουσιν, ἢ τοὺς ὑποκειμένους συνθλάσουσι, σφοδρῶς καταφερόμενα, ἢ πολεμίων ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ θανατῶσιν. Ἐκαστος δὲ τῶν δρομίων εὐμήκης ἔστω καὶ σύμμετρος, ἔχων τὰς λεγόμενας ἐλασίας δύο, τὴν τε κάτω καὶ τὴν ἄνω.
η'		Ἐκάστη δὲ ἐγέτω ζυγὸς τὸ ἐλάχιστον κε' ἐν οἷς οἱ κομπλάται καθεσθήσονται, ὡς εἶναι ζυγὸς τοὺς ἅπαντας κάτω μὲν κε', ἄνω δὲ ὁμοίως κε'. ὁμοῦ ν'. Καθ' ἓνα δὲ αὐτῶν δύο καθεξέσθωσαν οἱ κομπλατοῦντες, εἰς μὲν δεξιά, εἰς δὲ ἀριστερά, ὡς εἶναι τοὺς ἅπαντας κομπλάτας ὁμοῦ τοὺς αὐτοὺς καὶ σφραγιστάς τοὺς τε ἄνω καὶ τοὺς κάτω ἄνδρας ρ'. Ἐξω δὲ τοῦτων τὸν κένταρχον τοῦ δρόμωνος καὶ τὸν τὸ φλάμουλον κατέχοντα καὶ τοὺς δύο κυβερνήτας τῶν τοῦ δρόμωνος αὐγέων, οὓς καλοῦσι πρωτοκαράβους, καὶ εἴ τινα ἕτερον δέον εἰς τὴν τοῦ κεντάρχου ὑπερσίαν. Τὸν δε προρραίων ἐλατῶν οἱ τελευτάσθαι δύο, ὁ μὲν ἔστω σίφωνάτωρ, ὁ δὲ ἕτερος ὁ τὰς ἀγκύρας βάλαν κατὰ θέλασαν, ἵγουν τὰ σιδηρὰ ἔστω δὲ καὶ ὁ πρῶτος ἄνω τῆς πρόφρας καθήμενος ἐνοπλος. Καὶ ὁ τοῦ ναυάρχου δέ, ἥτοι τοῦ κεντάρχου, κράβατος ἐπὶ τῆς πρύμνης γινέσθω, ὁμοῦ μὲν ἀφανισμένον δεικνύων τὰν ἄρχοντα, ὁμοῦ δὲ

485	ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ The Naval Warfare of the emperor Leo	We wish to discuss naval warfare, [a topic] on which we have found no prescription in the old tactical [manuals]. We have read these at random and we have acquired a little experience of the present time from our naval <i>stratēgoi</i> *, both of what they had done and what they had suffered, [and] having selected some brief [examples] to give something of a starting point for those about to fight at sea in [what were] once called <i>trireis</i> * (triremes) but [are] now known as dromons, we will set [this] out succinctly.
2		First, <i>stratēgos</i> of the naval force, you must have knowledge of naval practice and formation, and [know how] to look out for and anticipate shifts in the airs and breezes through experience of the stars that appear and of the signs in the stars and [through experience of] the marks that happen on the sun and the moon. And [you must] have a precise knowledge of the change of the seasons, so that, being experienced in these, you may be preserved safe and sound from storms at sea.
3		[You] must equip dromons that are adequate for naval warfare against the enemy ships campaigning against you and against their condition, and [you must] make your [ships'] equipment able to withstand them in all respects.
4		The construction of the dromons should be neither too heavy, or they will be sluggish when under way, nor built too lightly, or they will be weak and unsound and quickly broken up by the waves and the attacks of the opposition. Let the dromon have suitable workmanship so that it is not too sluggish when under way and remains sturdy and unbroken when in a gale or struck by the enemy.
5		There should be a complete supply in duplicate of the fittings of a dromon, such as rudders (<i>auchénes</i> *), oars, tholes (<i>skarmoi</i> *), oar-grommets (<i>schoinia</i> *), blocks (<i>karya</i> *), and their sails, and yards (<i>keraria</i> *), and masts (<i>kattaria</i> *), and everything else the nautical art considers necessary. [The ship] should also have

some extra timbers, [that is] floor timbers (*enkoiliai**), and planks, and tow, pitch, and liquid pitch. And, one of the oarsmen [should be] a shipwright with all the tools, such as an adze, an auger, a saw, and the like.

6 Most importantly [the ship] should have a *siphōn** (flame-thrower) in front at the prow, bound in bronze, as is usual, through which processed fire can be hurled against the enemy. Above this *siphōn* [there should be] a false floor (*pseudopation**) of planks, itself fortified with planks, on which marines can stand to fight those attacking from the prow of the enemy or to throw whatever weapons they can devise against the whole enemy ship.

7 Moreover they will set up the so-called *xylokastra** (wooden castles), fortified with planks, around the middle of the mast on the largest dromons, from which men will throw into the middle of the enemy ship mill stones or heavy iron [weights], like sword-shaped blooms,³ with which they will either break up the ship or crush those underneath as [the weights] crash down heavily, or they will be able to achieve some other result, either setting fire to the enemy ship or killing those in it. Each of the dromons should be long and [well] proportioned with two *elasiai** (oar-banks), one below and one above.⁴

8 Each [oar-bank] should have at a minimum twenty-five *zygoi** (thwarts), on which the oarsmen will be seated, so that in all there are twenty five thwarts below and similarly twenty five above, making a total of fifty. Two oarsmen should sit on each of these [thwarts], one on the right and the other on the left, so that all the oarsmen together themselves [are] also soldiers, both those above and those below, [total] one hundred men.⁵ Apart from these [there should be] the *kenarchos** ("captain") of the dromon and the one who keeps the standard and the two *kybernētai** (helmsmen) [in charge] of the rudders of the dromon, who they⁶ call *prōtokaraboi**, and anyone else who is required in the service of the *kenarchos*. Of the last two oarsmen at the prow, one should be the *siphōnaitēs** (operator of the flame-thrower), the other should be the one who throws the anchors, that is the "irons", into the sea. The bowman sta-

³ *Μαζῖον*: literally, a "jump" or "mass".

⁴ This sentence belongs with §8 but is included here in §7 in the manuscript.

⁵ Cf. above pp. 254-6, 260-61.

⁶ That is, people of the present day, the tenth century.

καὶ φυλάττων ἐν καιρῷ συμβολῆς ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων βελῶν παρὰ τῶν ἐναντίων, ἐξ οὗ καὶ ἕκαστα βιάσων πρὸς τὴν χρείαν μάλιστα κελεύσει ὁ ἀρχὼν τὸν δρόμονα.

θ' Καὶ ἕτεροι δὲ δρόμονες κατασκευάζεσθωσάν σοι τοῦτον μείζονες, ἀπὸ δικαστῶν χωροῦντες ἀνδρῶν ἢ πλέον τοῦτον ἢ ἔλαττον κατὰ τὴν χρείαν τὴν δέουσαν ἐπὶ καιροῦ κατὰ τῶν ἐναντίων· ὧν οἱ μὲν ν' εἰς τὴν κάτω ἑλίσσων ὑπουργήσουσιν, οἱ δὲ ρ' καὶ ν' ἀνω ἐστῶτες ἅπαντες ἐνὸς πλοῦ μολήσουσιν τοῖς πολεμίοις.

ι' Ἐπὶ δὲ καὶ κατασκευάσεις δρόμονας μικροτέρους γοργιάτους, οἷον εἰ γαλέας ἢ μονήρεις λεγόμενους, ταχυνούς καὶ ἐλαφροῦς, ὁποῦν χρῆσις ἐν τε ταῖς βιγλαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις σπουδαῖς χρείαις.

ια' Καὶ ἑτέρας δὲ ναῦς ποιήσεις φορητοῦς καὶ ἱππαγῶνους τοῦ λῶου δίκην, αἵτινες τὴν ἀποσκευὴν ἔσασαν τῶν στρατιωτῶν βαστάσουσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτὴν βαρύνωνται οἱ δρόμονες καὶ μάλιστα ἐν ἀγῶνι καιρῷ, ὅτε δὲ χρεῖα μικρὰς διαπάνης ἢ ὅπλων ἢ ἄλλης ὕλης ἐκείθεν ἀναλαμβάνουσι τὰς διοικήσεις.

ιβ' Τὸν δὲ τῶν δρομώνων ἀριθμὸν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν ἀνεκαστὸν ἔστιν καὶ ἀδῆλον διορίσασθαι.⁷ ἡ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν χρεῖα πρὸς τὴν τῶν ἀνταγόμενων πολεμίων δύναμιν, ὥς ἂν ἀπατήσῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν δρομώνων. Καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λαοῦ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων καὶ τὴν δέουσαν ἐν αὐτοῖς πολεμικτὴν ὀπλίσιν οὕτω καὶ ποιήσεις.

ιγ' Προσέτι δὲ καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ ἱππαγῶνὰ πλοῖα τοῦς ἐν αὐτοῖς ἀρκοῦντας, ἔξουσι ναῦτας, οὐδὲ αὐτοὺς ἀνέλους, ἀλλὰ καὶ τῶς ἔχοντας καὶ στήτας καὶ ῥιπτάρια καὶ εἴ τι χρειῶδες πρὸς πόλεμον ἕτερον διὰ τὰς ἀναγκαίας περιστάσεις. Ἐπιφερέσθωσαν δὲ καὶ περισσὰ ὅπλα· ποτὲ γὰρ καὶ λευόντων ὅπλων, ἐκείθεν οἱ στρατιῶται λήβωσιν. Τὰ δὲ τοιαῦτα πλοῖα καὶ ὅπλα ἐχέτωσαν καὶ μάγιστρον καὶ τὰ ἄλλα ὅπλα πρὸς χρεῖαν, εἰ τύχῃ μὴ ποτε ἐπλεέτωσιν καταδανειόμενα ἐν ταῖς μάχαις.

⁷ Cf. Appendix Three, §3.1.

APPENDIX TWO

490

1δ᾽ Ἐκτός δὲ τῶν στρατιωτῶν ἦτοι τῶν ἄνω ἐλατῶν, ὅσοι ἂν εἴεν, ἀπὸ τε τοῦ κεντάρου καὶ ἐφεξῆς ἕως τοῦ ἑσχάτου, κατὰφρακτοι ἔσονται ὅπλα ἔχοντες οἷον σκουτάρια, μέναιλα, τόξα, σιγίτας ἐκ περισσοῦ, σπαθία, ριπαρία, λωρίκια, κλιβάνια, εἰ καὶ μὴ ὅπαιθεν, ἀλλὰ πάντως ἐμπροσθεν πέταλα ἔχοντα, κασιόδας, χειρὸνέλλα, καὶ μάλα οἱ ἐμπροσθεν ἐν τῇ προσβολῇ τῆς μάχης κατὰ χεῖρας συμπλεκόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι. Οἱ δὲ μὴ ἔχοντες λωρίκια ἢ κλιβάνια, πάντως φονεῖσθαι τὰ λεγόμενα νευρικά, ἀπὲρ ἀπὸ διπλῶν κεντυρίων γίνεται. Καὶ οὗτοι ὅπαιθεν τῶν ἄλλων σκεπτόμενοι τόξους χρῆσονται. Καὶ λίθους δὲ δυνάμενους ἀπὸ χειρῶν ῥίπτεσθαι πλείστους ἔχέτωσαν ἦτοι κόχλακας ἐν τοῖς δρομωνίοις, οὗσπερ κατὰ πολέμιον βάλοντες οὐκ ἔλαττον πᾶν ἄλλον ὅπλων αὐτοὺς καταβλήσουσιν· ὅπλα γὰρ εἴσιν οἱ λίθοι εὐπρόσιστα καὶ ἀνέλλατῃ.

1ε᾽ Μὴ μέντοι οὕτως βαλλέτωσαν τοὺς λίθους μόνον ὥστε τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν τοῖσις ἐκδραπνίσαι καὶ σῆναι τοῦ λοιποῦ ἢ καὶ τὰ ὅπλα τὰ βαλλόμενα ἀποκενῶσαι, μὴ ποτε οἱ ἐναντίοι σύσκοντα ποιήσαντες καὶ τὰς βολὰς ὅπως οὖν δεξιόμενοι, εἴτα τῶν βελῶν πληρωθέντων καὶ τῶν βολῶν ἀποκαμύνοντων, ἄβροοι ἀναστάντες ἀπαρξάνωνται ταῖς σπάθαις καὶ τοῖς μεναύλοις ἀμύνεσθαι, καὶ ἀκοπίσασιν¹⁰ τῇ ἀθρόᾳ κινήσει ἀναφανέντες καὶ τοῖς κεκοπιακόσι σφρατιώταις ἐπιταθέντες ἰσχυρότεροι γένωνται καὶ εὐκόλως αὐτοὺς καταπολεμήσουσιν.

1ς᾽ Ὑπομένουσι γὰρ Σαρακηνοὶ τὴν βίαν τῆς προσβολῆς καὶ ὅταν ἀποκαμύνας ἴδωσιν καὶ τῶν ὁπλῶν κενωθέντας ἢ σαγίων ἢ λίθων ἢ ἐτέρων τινῶν, τότε ἀναπηδῶντες ὁμοῦ τε καταπλήττουσιν καὶ ταῖς ἐκ χειρὸς ἀπὸ σπαθίων καὶ μεναύλων προσβολαῖς ευρύστας τε καὶ ἀκρισιότερον ἐπέρχονται.

1ζ᾽ Διὸ φυλάττεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα καὶ μετὰ τοῦ δέοντος σκοποῦ ποιέσθαι τὴν προσβολήν, ἵνα μέλλων οἱ πολέμιοι πάθωσι τὰ πρὸς βλάβην γινόμενα ἢ οἱ ἡμέτεροι σφρατιώται. Δεῖ γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκτείαν δύναμιν καὶ τὰς βολὰς φυλάττειν ἀπ' ὀρχῆς ἄχρι τέλους τῆς μάχης καὶ μετρεῖν τῶν ἐναντίων τὴν διάθεσιν καὶ οὕτως τὴν μάχην διασκευάζειν.¹¹

1η᾽ Πρὸς τοῦτοις φροντίσαις, ὁ στρατηγὴς καὶ τῆς δεούσης τῶν

¹⁰ ἀκοπίσασιν, thus Dairi: ἀκοπίσαι MS. A.

¹¹ διασκευάζειν, thus Dairi: διασκευάζειν MS. A.

ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

489

tioned above the prow should be under arms. The *krabatos** of the *navarchos** or the *kenarchos* should be at the stern, both indicating [that] the *archon** (commander) is set apart, and also protecting him at a time of attack from the missiles thrown by the opposition. And from here the commander can see everything and give orders for the dromon as necessary.

9 Other dromons should also be constructed for you [which are] larger than these, with space for two hundred men, perhaps more or fewer according to the compelling need of the moment against the opposition. Of these, fifty should serve on the lower oar-bank and one hundred and fifty, stationed above and all armed, will fight the enemy.

10 As well, you will also construct smaller, very fast dromons, that is [those] known as *galeai** or *monēreis* (monoremes), speedy and light, which you will use as sentinels and for other essential tasks.⁸

11 And you will build other ships [as] *phorēgoi** (supply) [ships] and horse transports, like a baggage-train, which will carry all the equipment of the soldiers, so that the dromons are not burdened with it; and especially in time of battle, when there is need of a small supply of weapons or other material, [these] undertake the distribution.

12 About the number of dromons and the soldiers in them, it is impossible and unrealistic to be prescriptive. For the number of dromons required varies according to the needs of the moment, when facing the opposing enemy forces. Once again, you will supply the number of the force in them according to the size of the ships and the warlike armament required in them.

13 As well the *skēphora** (supply [ships]) and the horse transports will have sufficient *nautai** (sailors) on board, and these [should] not be unarmed but [should] have bows and arrows and javelins and anything else [that might be] necessary in another battle in difficult circumstances. Extra weapons should also be loaded, for sometimes when there is a shortage of weapons the soldiers can draw on these. Ships of this sort should also have arms, *managana*,⁹ and other weapons as needed, so that they should never run short when used up in battle.

⁸ Cf. Appendix One, §6.1-2; Appendix Three, §3.2.

⁹ Cf. §67 below.

APPENDIX TWO

492

στρατιωτῶν δαπάνης, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα, ἵνα μὴ τοῦτων λειψόμενοι ἢ στασιάζουσιν ἢ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρα ὄντες τοὺς συντελεστάς καὶ ὑπηκόους ἡμῶν τυραννίσαν καὶ ἀδικῶσιν τῇ σῴναι τῶν ἀναγκαίων ἀναγκαζόμενοι. Ἀλλ', εἰ γε δυνατός, ἐν τάξει τὴν πολεμίαν καταλάβῃς γῆν καὶ ἔξ αὐτῆς ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια προσλάβῃς.

10⁸ Παρρηγίλης¹² δὲ καὶ τοῖς ἄρχουσι μὲν τὰ ὅλα ὑπ' αὐτοῦς στρατιωτῶν ἀδικεῖν ἢ τὸ οἰονῶν δόρμον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν ἢ τὰς λεγόμενας συνθηκὰς. Περὶ γὰρ τῆς σῆς εὐδοξίας τί χρὴ λεγέιν ὡς οὐδὲ ἐνθυμήσθαι τι τοιοῦτον δέον μῆτι γε διατρέξεσθαι, ὥστε δόρμον τὸ οἰονῆσθαι ἀπὸ μικροῦ ἢ μεγάλου ἀνθρώπου τοῦ ὑπὸ σὲ τελούντος λαμβάνειν τὸ σύνολον.

κ' Τοὺς δὲ στρατιώτας ἀνδρείους ἐπιλέγου καὶ προθύμους καὶ μάλιστα τοὺς εἰς τὰ ἄνω τοῦ δρόμωνος τασσομένους, οἵτινες καὶ ἀπὸ χειρὸς τοῖς πολεμίοις συμπελέκονται. Εἰ δέ τις τῶν στρατιωτῶν ἀνάνδρως ἐπὶ τῆς πολεμίας εἰσέλθῃ, τοῦτον εἰς τὴν κάτω ἐλάσας παράττει, καὶ εἰ ποτὲ τις πληγὴ ἢ πέση τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἐκείνου τόπον ἐκ τῶν κάτω ἐξ ἀνάγκης ἀναπληροῦσι.

κα' Χρὴ γὰρ σὲ πάντως εἶδεναι τὴν ἐκάστου τῶν ὑπὸ σὲ στρατιωτῶν ἔξιν καὶ διύθεσιν καὶ τὴν ἄλλην πρὸς ἀνδρείαν ποιότητα, ὥστε οἱ κινητῆται τῶν κινῶν ἐκάστου τὰς ἐπιτηδεύσεις ἐπιγνώσκων ἔχουσιν εὐκαίρους αὐτοὺς πρὸς ὁ βούλωνται.

κβ' Οὕτως οὖν διαθήσεις ἑκαστα καθὼς ἂν συνίδῃς ἀρκοῦντα πρὸς τὴν προκειμένην ἐκστρατείαν, τοὺς τε δρόμωνας καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς στρατιώτας, τὰ τε ὅπλα καὶ τὰς δαπάνας καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἑτέροις πλοίοις ἀποσκευὴν, ἥτινα οἰοεὶ τοῖς δὸν ἐν ἀσφαλείᾳ τόποις σὲ χρὴ καθιστάν, ὅταν καιρὸς ἐλπίζηται σοι μάχη.

κγ' Καὶ προσέτι, εἰ γε χρεῖα τοιαύτη καλέσει, καὶ ἴππους ἐν τοῖς ἱππαγωγῶς πλοίοις προσεπιρρίπτειν ὥστε κατὰ τῆς πολεμίας εἶχειν καθ' ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ πάντων ἀναρτίστους ὁδοπορήσεις δεόντως.

κδ' Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινήσαι ἀγισσθήσων ἅπαντα τὰ φλέμυα τῶν δρομώνων διὰ θείας τῶν ἱερῶν ἱεροφυγίας καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ὑπὲρ εὐδοξίας τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐπειτα καὶ διαλαλήσεις πρὸς

¹² Παρρηγίλης, thus Dain: Παρρηγίλης MS. A.

ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

491

14 Apart from the soldiers or the upper oarsmen, [all others] however many there might be, from the *kentarchos* down to the last [man], should be *kataphraktotai** - having weapons such as shields, pikes, bows, extra arrows, swords, javelins, corselets, lamellar cuirasses (certainly with plates in front even if not at the back), helmets, [and] vambraces - especially those engaged in fighting hand-to-hand in the front line of attack in battle. Those who do not have corselets or lamellar cuirasses should certainly wear what are known as *neurika**, which are made from double layers of felt. And these, protected behind the others, should use bows. There should also be in the *dromons* large quantities of stones or pebbles that can be hurled by hand, [when] they throw these at the enemy, they can hurt them no less than [with] other weapons, for stones are weapons that are easily obtained and abundant.

15 But they should not just throw the stones in such a way that they expend their energy on these and do nothing thereafter, or consume the throwing weapons, in case the opposition links shields and absorbs the missiles however they might, then, when these are used up and those throwing them are exhausted, come out all together and begin to counter-attack themselves with swords and pikes, and seemingly unwearied in their mass movement and attacking soldiers who are already weary, they are stronger and easily overpower them. Barbarians like [doing] such [things].

16 For the Saracens endure the impetuosity of the attack and, when they see [that their attackers] are tiring and have used up their weapons, or arrows, or stones, or whatever else, then they rush out all together and both take them by surprise and [also] in hand-to-hand fighting with swords and pikes attack vigorously and more energetically.

17 So precautions should be taken against such situations and the attack should be made with the necessary forethought, so that it is the enemy who suffers harm rather than our soldiers. They must preserve their own energy and projectiles from the beginning to the end of the battle and measure the condition of the enemy and make ready for the battle accordingly.

18 In addition, *strategos*, you will consider the essential supplies

494	APPENDIX TWO	ἀπαντα τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἰδίως τὰ δέοντα καὶ ἀριθμόντα τῷ κτηρῷ καὶ οὕτως προθυμοποιήσας τὸν στρατὸν ἀποκινήσεις, ἐπιπείθειον ἀνέμου πνεύσαντας καὶ μὴ ἐναντίου. Οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀπάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπισήσεις αὐτοῖς ἄρχοντας ἢ κατὰ πέντε ἢ κατὰ τρεῖς δρόμους, ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὁστις ναυάρχος τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτῶν δρομώνων ὑπάρχων φρονίσει προσεχέστερον περὶ πάντων ευκόλως καὶ διατάξει πρὸς ἕκαστα. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἄρχοντες ὑπὸ σὲ τελοῦντες ἀπὸ σοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα δέξονται καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς μεταδώσουσιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πλωῖμου· ἐπὶ δὲ τῶν θειατικῶν δρομώνων¹⁵ καὶ δρογγάρια ἐπιστήσονται καὶ τουρμάρχαι, καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποτάγησονται καὶ τοῖς ἐκείνου παραγγέλμασιν ὑπακούουσιν. Οὐκ ἄννοδὸν δὲ ὅτι κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωῖμου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θειάτων πλωῖμοι στρατηγοὶ δρογγάρια ἐκαλοντό ποτε τοῖς πρώην χρόνους καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι· ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἡ ἐκάστου τῶν δρογγαρίων ἀρχὴ ἀναβέβηκεν καὶ οὕτω καλούμεν ταῖς στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεις. Γυμνάσεις δὲ διαφόρους τοῖς τε πλωῖμοις στρατιώτας καὶ αὐτοὺς τοὺς δρόμους, ποτὲ μὲν καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, ποτὲ δὲ κατὰ πλείονας, ὅστε κατένναι ἁλλήλων ἐπέρχεσθαι σπαθίαις καὶ σκουταρίαις χρωμένους· καὶ αὐτοὺς δὲ ἴλους δρόμους κατ' ἁλλήλων ὡς ἐπὶ παρατάξεως ἐπερχομένους καὶ ποτὲ δεσμοῦντας, ποτὲ δὲ ἀπολύοντας καὶ διαφόρους κατ' ἁλλήλων προσβάλλοντας, ποτὲ δὲ καὶ ἀκονταίους ἀθρούντας τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ὅστε μὴ πλησιάζοντας δεσμεῖν· οὐ γὰρ αἶε τὸ διὰ καμιάκων σιδηρῶν δεσμεῖν ἁλλήλους τοὺς ἀντιπολεμοῦντας χρήσιμον διὰ τοὺς ἀφεύκτους καὶ ἀναγκαιούς κινδύνους. Καὶ ἑτέρας δὲ γυμναζέσθωσαν ὡς ἂν νοήσῃ ἡ σὴ ἐνδοξότης τὰς κατὰ τῶν ἐναντίων ἐνδεχομένας ἐπινοίας, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐβλίζονται πρὸς τοὺς κτύπους καὶ βοᾶς καὶ τὴν ἄλλην κίνησιν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ ταρασσονται ὡς ἀγυμνάστως καὶ ἀθρόον καὶ παρὰ δόξῃ ἐπὶ ταῦτα ἐρχόμενοι.
493	ΝΑΥΤΑΜΑΤΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ	of the soldiers, for them to have what is necessary, so that they do not rebel for lack of these things or, if in their own territory, oppress and mistreat the tax payers and our subjects, compelled by scarcity of what is necessary. But, if possible, you should quickly capture enemy land and obtain from it everything that is required. 19 You should also instruct the commanders that they are not to wrong any of the soldiers under them or to accept any gift whatever from them or what are known as the customary perquisites.¹³ But concerning your Gloriousness, what should [I] say as you have neither considered doing any such [thing], nor taken any gift whatsoever from any man great or small serving under you? 20 Choose courageous and vigorous soldiers, especially those stationed on the upper [part] of the dromon, who engage the enemy in hand-to-hand fighting. If you realize that any of the soldiers are cowardly, send them to the lower oar-bank, and if any of the soldiers should be wounded or fall you should fill his place from those below out of necessity. 21 You should above all be aware of the condition and general level of bravery of each soldier under you, as huntsmen know the capabilities of each of their dogs and have them ready for their requirements. 22 You will arrange everything as you see is sufficient for the proposed expedition: the dromons, and the soldiers in them, the weapons and the supplies and the remaining equipment in other ships, which you should station like a baggage train in safe places at whatever time you anticipate a battle.¹⁴ 23 In addition, if such a need arises, you should load horses onto the horse-transport ships so that you have cavalry [to use] against the enemy. Then, [to put it] simply, having completed all preparations, you will proceed suitably. 24 First, before moving off, all the standards of the dromons should be blessed during a celebration of the Liturgy by the priests, and by a lengthy prayer to the God of all for the successful venture of the <i>stratos</i>* against the enemy. Then you

¹³ It was a long practised custom in the Greco-Roman and Byzantium worlds for offices to be acquired by payment of a fee or perquisite (*οννίθεω*), to those who had the dispensation of them.

¹⁴ Cf. Maurice, *Ex post Maritimum*, §§81, 5, (pp. 41-2).

¹⁵ ἰστίαις, thus Dain; ἰστίαις MS. A.

¹⁶ [ἐπὶ δὲ τῶν θείατικῶν δρομώνων], thus Dain. MS. A omits this. However Dain's emendation is required by μὲν in the previous clause.

496 λ'	Οὕτως οὖν γυμνασθέντες καὶ διατεθέντες πλεόυσουσιν ἐν τάξει συνηγμένοι τοσοῦτον ἔφ' ὅσον ὁλόχοις μὴ ἐμποδίζεσθαι ἐν ταῖς ἐλάσταις καὶ ἐν ταῖς ὥς εἰκὸς κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν ἀνέμων βίας· ἀλλ' οἰονεῖ τις παρατάξις, γεγυμνασμένη, οὕτω πορευέσθουσιν. Καὶ ἐν ταῖς ὁρμηταῖς δὲ τῶν ἀπλήκτων εὐνάτως τὸν καταπλουν ποιήσασαν καὶ καταγέτωσαν ἐνορδίνως ἐξορμῶντες πρὸς τὴν ξηρὰν ἢ εἰς λιμένα πάντας, ἢ εἰς ὕψιον τόπον ἐν ᾧ ζέλης συμβαίνουσι οὐ κλύσθησονται.
λ"	Δεῖ δέ σε καὶ τὴν τοῦ ἀνέμου ἐπιφορὰν προεῖδέναι διὰ τῶν σημείων κατὰ τὸν καιρὸν καὶ πρὸς ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς ὁρμησίας ἐκλέξασθαι, καὶ εἰ μὴ τις καταπειγὴ ἀνέγκη, μὴ ἄνευ πνεύματος αἰσίου καὶ γαλήνης καὶ ἀσφαλτοῦς ἐλπίδος σωτηρίας ἐπιρρίπτειν σεαυτὸν εἰς ἀνεπιτήδεον πλοῦν, ἀλλ' ὑφορᾶσθαι καὶ τὰς λεγόμενας τῶν ναυτικῶν παρασημοσίας τῶν ἄστρον καὶ ὅσα ἄλλα συμφέροντα, καὶ οὕτως ποιέσθαι τὴν πορείαν.
λβ'	Ἐν δὲ ταῖς ἀπλήκτοις, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὁρμῇ γόρρα καὶ μηδὲνα φόβον ἔχεις ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὕτως μετὰ εὐταξίας ἀναταυεύσας τὸν στρατὸν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μηδὲνα τῶν ἐπιχωρίων βλάπτοντας ἡ ἀδικοῦντας ἢ καρποὺς ὀρπάζοντας ἢ φθείροντας.
λγ'	Εἰ δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ πλησιάζεις ἢ πολεμίους παρῖναι που ἐλπίζεις, πάντως χερὶ σε βίγλας ἔχειν μακρόθεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, καὶ ἀγρότητας διατελεῖν καὶ κατηφαισμένον καὶ ἔτοιμον εἶναι εἰς παρατάξιν· πολλὰ γὰρ αἱ τῶν πολεμίων ἐπιβουλαί. Καὶ γὰρ ἢ κατὰ γῆς εὐρόντες σε ὁρμῶντα βιάσονται, εἰ τύχῃ δὲ καὶ τὰς ναυτὶς ἐμπρήσουσιν, ἢ διὰ θαλάσσης ἀναφανέντες προσβολὴν ποιήσουσι νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Καὶ εἰ ἀνέτοιμος ἐν ἐτοιμοῖς εὐρέθης, προτερήσουσιν οἱ ἐναντίοι κατὰ σοῦ, εἰ δὲ σε ἔτοιμον εὐρήσουσιν, ἄρακτος αὐτοῖς ἡ ἐπιβουλὴ γενήσεται.
λδ'	Ἐπεὶ δὲ τοῦτων συμμέτροφος ἐμνήσθην τε καὶ διεταξάμεθα, φέρε λοιπὸν καὶ ὅπως παρατάξεις καὶ τὰς προσβολὰς τὰς ἐν ταῖς μάχαις ποιήσεις ὥς ἐν συνῶμει διορισάμεθα, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ταῖς κατὰ γῆν πολεμικαῖς προσβολαῖς διεταξάμεθα.
λε'	Ὅταν ταῖνον ἐλπίζηται σοὶ πολέμου καιρὸς, ᾧ στρατηγέ, συνελθόντων τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὰς τάξεις ἐκίσταν διηρη-

495 ΝΑΥΤΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ	will address the entire force and the commanders with suitable words fitting to the occasion and, having thus inspired the <i>stratos</i>, you will move off when a favourable wind, and not an adverse one, has arisen.
25	The dromons should not proceed haphazardly, but you will put in them commanders [in charge] of every five or three dromons, a so-called <i>komēs</i>* (count), who as <i>navarchos</i> and <i>hēgemôn</i>* of the dromons under them, will have particular responsibility in all matters and make every arrangement.
26	These commanders who have just been mentioned serve under you and will receive instructions from you and will pass them on to those under them. This is the system in what is known as the imperial fleet. [In the thematic dromons] both <i>droungarioi</i>* and <i>tourmarchai</i>* will be appointed and they will be subordinate to the <i>stratēgos</i> and obey his instructions.
27	I am not unaware that by analogy with the imperial fleet the naval <i>stratēgoi</i> also of the other themes were once in previous times called <i>droungarioi</i> and those under them were only <i>komētes</i> and <i>kentarchoi</i>. But now in a <i>stratēgos</i>'s command the office of each of the <i>droungarioi</i> has risen and is classed, under this name (i.e., <i>stratēgos</i>), in the ranks of <i>stratēgos</i>.¹⁷
28	You will exercise both the naval soldiers and the dromons in different ways, sometimes as each individual man and sometimes in groups, when they attack each other with swords and shields. And [you will make] all the dromons attack each other as if in formation, sometimes coupled together, sometimes not coupled and attacking each other in different ways, sometimes also pushing the ships of the opposition away with poles so that they do not come close and couple. For it is not always advantageous for [those] warring to couple themselves together with <i>kamakes sidērai</i>* (iron rods) because of the unavoidable and inevitable dangers.
29	They should also be exercised in other ways, as your Gloriousness perceives the techniques [to be] expected against the opposition, so that thereafter they are accustomed to the blows, cries, and general commotion of war and will not be confused through being untrained should they encounter these things all at the same time and unexpectedly.

¹⁷ Cf. above pp. 267-8.

498	30	498 APPENDIX TWO μένον, ὑπανγνωσθήσεται αὐτοῖς τὰ στρατιωτικά ἐπιτήμια ἅπερ ἦμιν ἐν τῷ περὶ τῆς κατὰ γῆν στρατιωτικῆς γυμνασίας εἰρηται, καὶ ἐπιρρώσεις αὐτοῖς καὶ ἐνισχύσεις λόγους προσήκουσι παρορμῶν καὶ ἐπαλειφῶν πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἵνα τὸ μὲν διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιταμιῶν, τὸ δὲ διὰ τὴν τῆς σῆς ἐνδοξότητος παρίνευσιν ἀνδρείοι καὶ εὐτολμοὶ γένωνται καὶ ἐν τοῖς μέλλουσι πολέμοις κινδύνους ἐκ χειρὸς ἀγωνιζόμενοι.	ΝΑΥΤΑΜΑΤΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ 497 When they have been exercised and organized, they will sail in formation, with a sufficient distance between each [ship] to prevent their colliding when rowing,¹⁸ and in the wind gusts to be expected at sea. Moreover, they should proceed according to the formation which has been exercised. In the moorings of the <i>apleka</i>* they should make their <i>kataplois</i> (landing) in good order,¹⁹ and they should put in to shore in a regular manner, making for dry land, or especially to a harbour, or to a mooring, in which they will not be battered should a squall arise.
λϛ	31	Δεῖ δέ σε μᾶλλον δι' ἐφόδον μὲν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τε καὶ στρατηγημάτων μεθοδεῖν κατὰ τῶν πολέμιων ἢ δι' ὅλου τοῦ ὑπὸ σὲ πλωήμου στόλου, ἢ διὰ μέρος αὐτοῦ. Μὴ μέντοι χωρίς ἀνάγκης μεγάλης ἐπὶ τοῦτο καταπειγούσης εἰς δημόσιον πόλεμον σεαυτὸν ἐπιρίπτειν· πολλὰ γὰρ τὰ τῆς λεγόμενης τύχης ἐναντιώματα καὶ τὰ τοῦ πολέμου παράδοξα.	You should anticipate the direction of the wind through the seasonal signs and then choose the mooring place accordingly. If there is no urgent need, do not throw yourself into an inauspicious voyage without a favourable wind, a calm [sea] and a secure expectation of safety, but also take into account what are known by sailors as the stars' signs and all other relevant matters, and then proceed appropriately.
λϛ	32	Διὰ τοῦτο χρή σε αἰεὶ παραφυλάττεσθαι καὶ μὴ πρὸς δημοσία, ὡς εἴρηται, παρατάξεις ἀποθροῦνέσθαι, μάλιστα ἐν πλοίοις, ὅπου δεσμιόνων ἀλλήλων ἀνευκτος καὶ βίατα ἢ ἐκ χειρὸς μάχη γίνεται καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν τοῦ συμφέροντος ἐπιλαβεῖσθαι.	32 In the <i>apleka</i>, if you moor in [our] own territory and have no fear of the enemy at all, [you may] thus [allow] the <i>stratos</i> to rest in good order by both day and night, harming none of the local inhabitants or wronging them or seizing their produce or doing any damage.
λϛ	33	Καὶ ταῦτα μὲν φυλάττεσθαι εἰ μὴ ἄρα θαρρεῖς καὶ τῷ πλήθει τῶν δρομίων καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ ὁπλίσει καὶ προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπικρατέστερος εἶναι τῶν πολέμιων.	33 But if you approach enemy land or you expect the enemy to appear somewhere, you must certainly have scouts some way off on both land and sea, and [you] should remain vigilant and alert and ready for [drawing up] the formation. For the devices of the enemy are many. Either, finding you moored to the land, they will attempt to burn the ships or, appearing by sea, they will make an attack night and day.²⁰ And if you find yourself ill-prepared amongst the prepared, the opposition will get the better of you; but if they find you prepared, their devices will achieve nothing.
λδ	34	Ὅτε γὰρ πλήθος πλοίων ὅτε μέγεθος καταρθῶσαι πόλεμον, εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμούντας ἔχουσιν εὐνύχους καὶ γενναίους καὶ προθύμους εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγχείρησιν, καὶ πρὸ τούτων εἰ μὴ τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ συμμάχων ἐχουσι διὰ καθαρότητος βίου καὶ δικαιοσύνης πρὸς τοὺς συντελεστέας καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους, εἴ²¹ τίς ἐστὶ τὸ μὴδὲν ἀνάσιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις διαπράττεσθαι ἢ αἰσχρὸν ἢ ἀφελάνθρωπον, καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικούντας μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀμύνεσθαι.	34 Since we have now recalled these matters adequately and discussed [them], let us then briefly indicate how you will organize formations and attacks in battles, in the way in which we discussed attacks in battles on land.
λδ	35	Ὅτε γὰρ πλήθος πλοίων ὅτε μέγεθος καταρθῶσαι πόλεμον, εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμούντας ἔχουσιν εὐνύχους καὶ γενναίους καὶ προθύμους εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγχείρησιν, καὶ πρὸ τούτων εἰ μὴ τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ συμμάχων ἐχουσι διὰ καθαρότητος βίου καὶ δικαιοσύνης πρὸς τοὺς συντελεστέας καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους, εἴ²¹ τίς ἐστὶ τὸ μὴδὲν ἀνάσιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις διαπράττεσθαι ἢ αἰσχρὸν ἢ ἀφελάνθρωπον, καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικούντας μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀμύνεσθαι.	35 Whenever, <i>strategos</i>, you anticipate a period of fighting, when the soldiers have come together, each drawn up in their forma-

²¹ εἴ, thus Dain: ἢ MS. A.

¹⁸ Cf. Maurice, *Ex pō Maurice*, §7 (p. 42).

¹⁹ Cf. Maurice, *Ex pō Maurice*, §4 (p. 41).

²⁰ Cf. Maurice, *Ex pō Maurice*, §6 (p. 42).

μ' Ἐάν δὲ πάντως ἀπατείται²⁶ καὶ μάχης καιρός, διατάξεις τοὺς δρόμους ποικίλος²⁷ καὶ διαφορὰς, κἀθος ἂν ὅ τε καιρός καὶ ὁ τόπος ἀπατή. ²⁸ Ὡστε εἰν θαρρῆς επικρατέστερος εἶναι τῶν πολεμίων, ὥς εἴρηται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς μάχην συμβάλειν ὡς ἐλπίζων νικήσειν αὐτούς, μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ σου γῇ πλεῖστον λεγόμενον καταξυλόμενους σωθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον πλεῖστον τῆς τῶν ἐναντίων γῆς, ἵνα αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν ἐλπίσαντες ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ τὴν φύγην παρὰ τοὺς ἀγῶνας προτιμήσονται. Στρατιώτης γὰρ εἰς δεξιὰν ἐν ἀναγκαίᾳ πολέμου περιττικτῶν τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φύγης ἐλπίσει καὶ ταχέως ῥίψει τὰ ὅπλα καὶ οὐδὲν αὐτῆς προτιμήσει· ὀλίγοι γὰρ οἱ ἐν καιρῷ παρατάξεως τὸ ἀποθανεῖν τοῦ ἀδόξως φύγειν προκρίνοντες, εἴτε ἐν τοῖς βαρβάρους εἴπῃς, εἴτε ἐν τοῖς Ῥωμαίοις.

μῡ' Πρὸ δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας γρή σε βουλευέσθαι μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων τί δεῖ πράξει, καὶ ὅπερ ἀναφανῇ διὰ τῆς κοινῆς βουλῆς χρήσιμον τοῦτο σοιχειώσῃ.²⁹ Καὶ παραγγεῖλαι τοῖς ἀρχοῦσι τῶν δρομίων, ὥστε εἶναι αὐτοὺς ἐτοιμοὺς ἐκταρῶσαι αἱ βουλευθέντα, εἴπερ μὴ ἐναντίον τι ἀναντίστη³⁰ ἐκ τῆς ἐφόδου τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ καὶ τότε ἐτοιμοὺς εἶναι πάντας ἀποβλέποντας εἰς τὸν σὸν δρόμον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν σημεῖον τί ἄρα ποιήσαι προσήκει, καὶ τούτου δοθέντος συντόμως γίνεσθαι τὸ ὑποδειχθέν.

μῡβ' Πάντως γὰρ δεῖ σε, ὦ στρατιγέ, δρόμονα εἶχειν τὸν ἴδιον ἐξ ἄπαντος τοῦ στρατοῦ ἐπικέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας μεγέθει σώματος καὶ ἀνδρεία καὶ ἀρετῇ καὶ τῇ ἄλλῃ πανοπλίᾳ διαφέροντας· καὶ τὸν δρόμονα δὲ μεγέθει καὶ γοργότητι τῶν ἄλλων ἀπάντων διαφέροντα, ὥς κεφαλὴν τινα τῆς παρατάξεως ἀσπίδος· καὶ καταστήσαι τὸν τῆς σῆς ἐνδοξότητος τοιοῦτον δρόμονα, τὸν δὲ λεγόμενον πύμφον.

μῡγ' Ὅμοιος δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ σὲ ἀρχοντας ὅσοι ἔχουσι ὑπ' αὐτοὺς τίνας δρόμους ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι ἄνδρας καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοῖς, ὥστε καὶ αὐτοὺς διαφέρειν τῶν ἄλλων. Καὶ τούτους δὲ πάντας καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὸν σὸν ἀποβλέπειν δρόμονα καὶ παρ' αὐτοῦ ρυθμίζεσθαι καὶ κανονίζεσθαι κατὰ

²⁶ ἀπατείται, thus Dain: ἀπατήται MS. A.

²⁷ ποικίλος, thus Dain: ποικίλος MS. A.

²⁸ ἀπατή, thus Dain: ἀπατεῖ MS. A.

²⁹ σοιχειώσθαι, thus Dain, following Desrousseaux: σοιχείσαι MS. A.

³⁰ ἀναντίστη, thus Dain: ἀναντίσαι MS. A.

formations, the military code of penalties, which we have discussed in the [handbook] on land-based military training,²² should be read out to them, clause by clause. And you will encourage and strengthen them with appropriate speeches, rousing and inciting [them] to the contest, so that, partly out of fear of punishment and partly because of your Gloriousness's admonitions, they become brave and daring, even when fighting hand-to-hand in the coming dangers of engagement.²³

36 You must indeed deal with the enemy through attacks and other practices and stratagems, either with the whole of the naval fleet under you or with part of it. However, without some urgent compelling reason for this, you should not rush into a general engagement.²⁴ For there are many obstacles [in the workings] of so-called Tyche²⁵ and events in war [are] contrary to expectation.

37 You must therefore always be on guard and, must not be over confident, as has been said, about general formations, especially where ships are coupled to each other, when fierce hand-to-hand fighting is inevitable and it is not possible to gain any benefit.

38 [You should] take these precautions if indeed you are not confident of being superior to the enemy in the number of the dromons and the bravery, armament, and enthusiasm of the soldiers.

39 For neither the number nor the size of the ships will bring an engagement to a successful conclusion if they do not have fighting in them [men] of good spirit, and [who are] stalwart and enthusiastic in attacks on the opposition, and more important than this, if they do not have divine favour and support through the purity of [their] lives and [their] just behaviour both to the tax payers and to the enemy; if they do nothing contravening divine laws or disgraceful or inhuman to the prisoners, do not injure when no injury has been done, and wrong-doers are dealt with through God's assistance.

²² The emperor referred here to regulations included in his *Taktika* at Constitution VIII, §§19-27. See Leo VI, *Taktika* (PG), coll. 765-8. These regulations were based on much older material which, in differing versions, dated back to the age of Justinian I and before. See also Ashburner, "Byzantine mutiny act".

²³ Cf. Appendix One, §9.15-18.

²⁴ Cf. Appendix One, §9.8.

²⁵ Tyche: personification of "fate", often used in Byzantine thinking as a substitute for divine intervention.

502	ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ 501
μδ' τὸν τοῦ πολέμου κτηρὸν, εἰ μὴ ἄρα ἕτερόν τι παράδοξον τῶν βεβουλευμένων ἀναφανῇ κατ' ἰδέεται μεθόδου ἑτέρας.	40 If, even so, the time requires a battle, you will form up the dromons in a variety of ways, as the time and place requires. Thus, if you are confident of your superiority over the enemy, as has been said, and because of this you are engaging in battle since you expect to defeat them, do not set up the battle near your own land, in which [any] soldiers who, so to speak, abandon ship, expect to take refuge, but rather near the land of the opposition, so that they, expecting to find safety in their own land, might prefer flight to the conflicts.³¹ For a soldier, succumbing to cowardice under the pressure of battle, will hope for safety in flight and will quickly abandon his weapons and prefer nothing to it [safety]. [There are] few who in the time of battle prefer death to an inglorious retreat, whether you speak of the barbarians or the Romans.
με' Οὐ γὰρ δύναται τις ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ ἀπὸ φωνῆς ἢ βουκίνου παρηγγέλλειν τὰ δεόντα διὰ τε τὸν θόρυβον καὶ τὸν πάραχον καὶ τὸν τῆς θαλάσσης ἥχον καὶ τὸν ἄλλον κτύπον τῆς τε συγκρούσεως³² καὶ κυνηλασίας τῶν δρομόνων καὶ πολλῶ πλέον τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων.	41 Before the day of the engagement you must discuss with the commanders under you what should be done, and what appears useful to the general intention should become the basic [plan]. [You must] issue instructions to the commanders of the dromons so that they are ready to carry out what has been planned, unless indeed a contrary decision emerges after an enemy attack. But then everyone [must] be prepared to watch your dromon, so as to be able to receive the signal for what is appropriate to do and then, when it has been given, perform promptly what has been indicated.
μς' Τὸ δὲ σημεῖον ὑποσημαινέτω ἡ ὁρδὸν ἱστάμενον ἢ ἐπὶ δεξιὰ κλινομένην ἢ ἐπ' ἀριστερὰ καὶ ἐπὶ δεξιὰ μεταφερόμενον πάλιν ἢ ἐπ' ἀριστερὰ ἢ πινασσόμενον ἢ ὑφόμενον ἢ καμηλοῦμενον ἢ παντελῶς ἐκαιρόμενον ἢ μεταπτόμενον ἢ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ κεφαλῆς ἄλλοτε ἄλλως φαινομένης ἀλλασσόμενον ἢ διὰ σχηματῶν ἢ διὰ χρομάτων οἷον ποτε τοῖς παλαιαῖς ἐγίνετο.³³	42 You must certainly, <i>strategos</i>, have your own dromon with soldiers picked from the entire <i>stratos</i> for size of body and courage and skill and conspicuous for the rest of their armament. And the dromon should stand out from all the others by its size and speed since it is the head of the entire formation. And you should set up the dromon of your Gloriousness [to be] of the kind known as <i>pamphylous</i>.*. Similarly the other commanders under you, who have some dromons under them, [must] choose men from these and have them in their own [ships], so that they also are distinguished from the rest. And all these, and the remaining [ships] [should] watch your dromon and organize and arrange themselves by it
μζ' Ἐν γὰρ πολέμῳ καιρῷ σημεῖον εἶχον τῆς συμβολῆς αἰρόντες εἰς ὕψος τὴν λεγομένην φοινικίδα· ἦν δὲ τὰ λεγόμενον καμηνόκτιον ἐπὶ κονταρίου ὑφόμενον, μέλαν τὴν χροάν καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸν ὅμιον τρόπον ὑποδεικνύμενα. Ἀσφαλέστερον δὲ τὰχα διὰ τῆς σῆς χειρὸς τὰ σημεία ὑποδείχθησεται.	43 Similarly the other commanders under you, who have some dromons under them, [must] choose men from these and have them in their own [ships], so that they also are distinguished from the rest. And all these, and the remaining [ships] [should] watch your dromon and organize and arrange themselves by it
μη' Καὶ οὕτως ἔστω σοι ἡ ἐνέργεια, ᾧ στρατηγέ, τῶν τοιούτων σημείων γεγυμνασμένη ὥστε πάντα τοὺς ὑπὸ σὲ ἀρχοντας ὅσοι δρομόνων ἡγοῦνται ἔχειν τὴν πεῖραν ἀσφαλῆ τῶν τοιούτων ὑποδειγμάτων καὶ διὰ τὶ γίνεται ἕκαστον καὶ πότε καὶ πῶς, καὶ	43 Similarly the other commanders under you, who have some dromons under them, [must] choose men from these and have them in their own [ships], so that they also are distinguished from the rest. And all these, and the remaining [ships] [should] watch your dromon and organize and arrange themselves by it

³¹ Cf. Thucydides, *Peloponnesian war*, VII.70.6 (vol. 4, p. 140): "καὶ τὸν κτήσαν μέγαν ἀπὸ πολλῶν νεῶν ζυμματοποιῶν ἐκπλήξιν τε ἅμα καὶ ἀσπετέρησιν τῆς ἀκοῆς ὅν οἱ κτελεσσαι φέγγουσι παρέχεν."

³² In MS. A "οἷον ποτε τοῖς παλαιαῖς ἐγίνετο." is part of §47.

504

APPENDIX TWO

μή διαφάλλεσθαι, ἵνα περὶ ταῦτα καλῶς ἐγγιγνασάμενοι ἐν καιρῷ χρείας ἔσονται γένωνται πρὸς τὸ γνορίζειν αὐτὰ καὶ πράττειν συντόμως τὰ δι' αὐτῶν κεινόμενα.

μθ Τὴν δὲ τῶν δρομίων παρατάξιν ἐν καιρῷ προσβολῆς, εἴπερ, ὡς εἴρηται, τοσαύτη πάρεστιν ἀνάγκη ἢ εὐκόλως τὴν νίκην ἐλπίζεις, ποιήσεις καθὼς ἂν συνίδης ἀριόδιον εἶναι πρὸς τε τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον καὶ πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ παρατάξιν· οὐ γὰρ νῦν ἔστι λέγειν ἀοφάλως περὶ τῶν τότε μελλόντων συμβῆσεσθαι.

ν Ποτὲ μὲν μηχανοειδὺς οἷον σιγματοειδὺς εἰς ἡμικυκλίον τάξιν, τοὺς μὲν ἄλλους δρόμοντας ἐνθεν κάκειθεν οἷον κέρατά τινα ἢ χεῖρας καὶ μάλαστα ἐν τῷ ἄκρῳ προάγοντας τοὺς ἱσχυροτέρους καὶ μεζίονας· ἐν δὲ τῷ βάθει τοῦ ἡμικυκλίου οἰοεὶ τινα κεφαλὴν τὴν σὴν ἐνδοξότατα ὥστε πάντα περισκοπεῖν καὶ διατάττειν, καὶ διοικεῖν καὶ ὅπου δεῖ βοηθείας ἐπιβληθεῖν μεθ' ὧν ἂν βούλη εἰς τοῦτο αὐτὸ εὐκαταρύνων. Το δὲ σῆμα τὸ μηχανοειδὺς γινέσθω ὥστε τοὺς ἐμπύκτοντας πολεμίους ἔσθωθεν ἀποκλείεσθαι τῆς κυκλώσεως.

νσ

Ποτὲ δὲ παρατάξεις ἰσομετάπους τὰς ναῦς ἐπ' εὐθείας ὥστε χρείας καλούσης ἐμπύκτειν τοὺς πολεμίους κατὰ πρῶταν καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν αἰφάνων κατακαίειν τὰς ἐκείνων ναῦς.

νθ

Ποτὲ δὲ καὶ εἰς διαφόρους μερίζεσθαι παρατάξεις εἴτε δύο ἢ τρεῖς κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ὑπὸ σὲ δρομίων. Καὶ τῆς μιάς παρατάξεως συμβαλουσῆς ἡ ἄλλη ἐμπεσείται κατὰ τῶν πολεμίων ἥδη ἐμπεπλεγμένων ἢ ὅπισθεν ἢ ἐκ πλαγίου καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπελθοῦσης κατ' αὐτῶν ἀπαγορεύουσιν οἱ ἐναντίοι τὸ μάχεσθαι.

νγ

Ποτὲ δὲ καὶ δι' ἐγκρύμματος ἀποπλανωμένον γὰρ τὸν πολεμίων καὶ ἐμπύκτοντων ὡς πρὸς ὀλίγους, ἀναφανέν ἀθρόως τὸ ἔγκρυμμα καὶ τάρσας αὐτοὺς τὸν τόνον τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν.

νδ

Ἄλλοτε δὲ δι' ἐλαφρῶν καὶ ταχυτάτων δρομίων συμβαλλόντων αὐτοῖς καὶ σχηματιζομένων φονγῇ, ἐκείνων δὲ ἐν τῇ δόξῃ κοπομένον καὶ βιαζομένον μὲν, μὴ καταλαμβάνόντων

503

ΝΑΥΤΑΧΤΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

during the time of engagement, in case anything should happen contrary to what had been planned and should require different conduct.

44 [There must] be a signal placed on your dromon, either a banner or a standard or something else in a high place, so that when you signal what should be done, the rest can immediately understand the action decided on, whether they should join in the engagement, or withdraw from the engagement, or begin an encirclement of the enemy, or hasten to the assistance of a section in difficulties, or slow the rowing down, or speed up the advance, or [whether] they should set up an ambush or come out of ambush, or anything else; they should receive each and every [command] from the signals of your dromon, noticing how it is necessary to act.

45 For no one can give the necessary [orders] at such a time by voice or by trumpet, because of the hullabaloo and confusion, the noise of the sea and the other din from the collisions and rowing of the dromons and, even more, the shouts of those fighting.

46 The signal should indicate commands by being held upright, or being inclined to the right or left, or being shifted to the right again or to the left, or by being waved, or raised or lowered, or completely removed, or having its position moved, or being changed by having its "head" (*kephalē**) sometimes made to look different, or through patterns or colours, as used to be done in the past.³⁴

47 For in time of engagement they [the ancients] used to have a signal for attack, raising on high the so-called *phoinikēs**.³⁵ This was the so-called *kamelauktion**, raised on a pole, black³⁶ in colour, and some other [objects] displayed in a similar way. It is very much safer [when] signals will be displayed by your hand.

48 Your technique, *strategos*, in these signals should be well practised so that all the commanders under you who are in charge of dromons are very experienced in these signs,³⁷ and why each is made, and when and how, and should not make

³⁴ Cf. Maurice, *Stratégikon*, VII B.16 (pp. 260-62).

³⁵ Cf. above pp. 397-8.

³⁶ Note that Dain misread the manuscript at this point, reading "red", ἐρυθρὸν (*erythron*), for "black", μέλαν (*melan*). The *kamelauktion* was black not red, as some have been misled by Dain to believe.

³⁷ Cf. Appendix One, §8.

506	APPENDIX TWO	δὲ τοὺς φεύγοντας, ἢ καὶ τινων ἀποκοπτομένων ἀλλήλων τῆς συνεχίας, ἔτερο σου δρόμους ἀκοποι καὶ ἀναπαυμένοι κατὰ τῶν κεκοπημένων ὁρμήσαντες νικήσουσιν αὐτούς ἢ εἰ καὶ τὰ θυνταὶ τῶν ἐχθρῶν πλοῖα παρελθεῖν ἰσχίους τις, τοὺς ἀσθενεστέροις ἐπιτεθῇ. Ποτὲ δὲ συμβαλόν καὶ ἰκανῶς ἐκ χειρὸς πολέμιας ταῖς ἐναντίας, νησιὶ τοῦ τελείως κοπαθῆναι τοὺς ἐναντίους, ἀποπλέει·⁴² μὲν τοὺς δρόμους, ἑτέρους δὲ πάλιν ἐπιπλέμεις τοὺς πολέμιους ἀκοπιάτους τοὺς κεκοπημένους καὶ ἐκλυθεῖσιν ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ οὕτως τὴν κατ' αὐτῶν νίκην ἐργάσῃ· μάλιστα δὲ τοῦτο γίνεται ὅταν περισσσότερους αὐτὸς ἔχῃς δρόμους ὑπὲρ τοὺς πολέμιους. Ποτὲ δὲ φύγῃ προσποιούμενος μετὰ δρόμων ταχινόν πρὸς διωξίν ἐκκαλέσῃ τοὺς πολέμιους κατὰ πρῶτον ἔχων αὐτούς. Κακεῖνοι ὁρμήσαντες διώκειν διαλύσουσι τὴν τάξιν αὐτῶν. Καὶ οὕτως συντόμως ἀνθρωποσπρένας διεσπαρμένους τοὺς διώκονσι μάλιστα καὶ πλείον ἐκείνων δρόμους ἔχων ἐπέλθῃς αὐτοὺς κατὰ πρῶτον· καὶ ἢ καθ' ἓνα ἢ κατὰ δύο ἐπάγῃς τοὺς σουὺς δρόμους τῷ ἐνὶ πλοίῳ τῶν πολέμων νικήσεις αὐτούς. Προσβάλλειν δὲ πολέμοις χρὴ ἐν ναυμαχίᾳ καὶ ὅταν τύχῃ αὐτοὺς ναυαγήσαι καὶ ὅταν ἀπὸ ζέλης διαταραχθέντες ἀταγῇ-σων, ἢ ἐν νυκτὶ ἐπελθόντα ἐμπρῆσαι τὰς ἐκείνων ναύς, ἢ ἐν τῇ χέρσῳ ἀσχυλομένον, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεια καλέσῃ καὶ αὐτὸς ἐπιτήρησις οὕτως καὶ ποιήσεις τὰς προσβολάς. Ποικίλης γὰρ οὕσης τῆς πᾶν ἀνθρώπων γνώμης ἀδυνάτον τινα τὰ μέλλοντα ἐπιπτεῖν ἐν ταῖς τοιαύταις παρατάξεσιν ἢ προγινώσκειν ἢ πολέμειν ἅπαντα· διὸ οὐδὲ τὰς κατ' αὐτῶν ἀντιπαρατάξεις ἐν τῷ παρόντι λόγῳ δυνάτον μεθοδεύειν, ἀλλ' εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν ἅπαντα ταῦτα ἀνατιθέναι καὶ δεσθαι τοῦ Θεοῦ ἵνα ἐν τοῖς τοιούτοις ὀξέσι καιροῖς δυνάται τις καὶ βουλευεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν τὰ δέοντα. Πολλὰ δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα τοὺς πλοῖαυς καὶ δὴ καὶ τοὺς νέους ἐπενοήθη κατὰ τῶν πολέμων πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολε-μούντων· οἷον τὸ τε σκευαστὸν πῦρ μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προπύρου διὰ τῶν σφάνων περριζόμενον καὶ κατακταῖον αὐτά.
507		
508		
509		
510		
511		
512		
513		
514		
515		
516		
517		
518		
519		
520		
521		
522		
523		
524		
525		
526		
527		
528		
529		
530		
531		
532		
533		
534		
535		
536		
537		
538		
539		
540		
541		
542		
543		
544		
545		
546		
547		
548		
549		
550		
551		
552		
553		
554		
555		
556		
557		
558		
559		
560		
561		
562		
563		
564		
565		
566		
567		
568		
569		
570		
571		
572		
573		
574		
575		
576		
577		
578		
579		
580		
581		
582		
583		
584		
585		
586		
587		
588		
589		
590		
591		
592		
593		
594		
595		
596		
597		
598		
599		
600		

⁴² ἀποπλέει MS. A. We amend to ἀποπλέει following Appendix Five, §52.

APPENDIX TWO

508

- ξ'. Καὶ τοξοβαλλίστραι δὲ ἐν τε ταῖς πρύμναις καὶ ταῖς πρῶταις καὶ κατὰ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ δρόμωνος ἐκπέμπονται σαγίτας μικρὰς τὰς λεγόμενας μινίας. Καὶ θηρία ἕτεροι ἐπενόησαν ἐν χύτραις κεκλεισμένα καὶ κατὰ τῶν πλοίων τῶν πολεμίων ριπτόμενα· οἷον ὄφεις καὶ ἐχίδνας καὶ σαύρας καὶ σκορπίους καὶ τὰ ὅμοια τούτων ἰοβάλα· ὧν συντριβομένων τὰ θηρία δάκνουσι καὶ συμβαθεύουσιν διὰ τοῦ τοῦ πολεμίων ἐσθθὲν τῶν πλοίων.
- ξα'. Καὶ χύτρας δὲ ὕλας ἀσβέστου πλήρεις ὧν ριπτομένων καὶ συντριβομένων ὁ τις ἀσβέστου ἀτμός συμπίπτει καὶ σκοτίζει τοὺς πολεμίους καὶ μέγα ἐμπόδιον γίνεται.
- ξβ'. Καὶ τριβόλοι δὲ σιδηρεῖ ριπτόμενοι ἐν ταῖς πλοίοις τῶν πολεμίων οὐ μικρὰ λυπήσουσιν αὐτοὺς καὶ ἐμποδίσουσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ὅραν ὀφείλοντα ἄρῳνα.
- ξγ'. Ἱμμεῖς δὲ κελευόμεν καὶ πυρὸς σκευαστοῦ γεγεμιο-μένας χύτρας ἐπιρρίπτεσθαι κατ' αὐτῶν κατὰ τὴν ὑποδείχθεισαν μέθοδον τῆς αὐτῶν σκευασίας· ὧν συντριβο-μένων εὐκόλως τὰ πλοία τῶν πολεμίων κατακαήσεται.
- ξδ'. Χρήσασθαι δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ μεθόδῳ πᾶν διὰ χειρὸς βαλλομένων μικρῶν σφόνων ὅστιθεν τῶν σιδηρῶν σκουταρίων παρὰ τῶν στρατιωτῶν κρατουμένων, ὅπερ χειροσίσθηνα λέγεται, παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας ὅρι κατασκευασμένα· ρίψουσι γὰρ καὶ αὐτὰ τὸ σκευαστὸν πῦρ κατὰ τῶν προσώπων τῶν πολεμίων.
- ξε'. Καὶ τριβόλοι δὲ μείζονες σιδηρεῖ ἢ ἐν σφαιρίοις ξυλίνοις ἦλοι ὀξεῖς ἐμπειρημένοι, στυπτοῖς δὲ καὶ ἑτέρῃ ὕλῃ ἐνελημμένοι⁴⁷. α3>⁴⁸ ἐμπυρρσθέντα καὶ κατὰ τῶν πολεμίων βαλλόμενα, εἴτα πλῆκοντα ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν μερῶν ἐμπρήσουσιν αὐτὰ.
- ξζ'. Ἀλλὰ εἰ καὶ τὸ σθέσαι οἱ πολέμιοι τὴν αὐτῶν φλόγα πατέουσιν αὐτὰ οἱ πλείστοι τοὺς πόδας πληγίσονται κατ' αὐτὴν τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου καὶ οὐ μικρὸν ἔσται τοῖς ἐναντίοις ἐμπόδιον.
- ξζ'. Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ τῶν γερανίων λεγόμενων ἢ τινων ὁμοίων Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ τῶν γερανίων λεγόμενων ἢ τινων ὁμοίων ἐπιπτερυμμάτων γαμματοειδῶν⁴⁹ κύκλῳ περιστρεφο-μένων ἢ πλοσσαν ὑγρὰν πεπυρωμένην ἢ σκευὴν ἢ τινα ὕλην ἑτέραν ἐπιχύσαι τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις διὰ τῶν δρομῶν δρομο-μένοις τοῦ μαγνήτου σφαιρομένου κατ' αὐτῶν.
- ξη'. Δυνατὸν δὲ καὶ ὁλόκληρον τὴν νατὸν ἀνατρέψαι τῶν πολε-

⁴⁷ ἐνελημμένοι, thus Dain: ἐνελημένα MS. A.⁴⁸ Thus Dain, as added to MS. A by Desrosseaux. MS. A does not have this.⁴⁹ γαμματοειδῶν, thus Dain: γαμματοειδῆς MS. A.

ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

507

- 54 able to overtake [those] in retreat, either when some of them are cut off from each other in the main [fleet], other fresh and rested dromons of yours, setting on the exhausted ships, will defeat them or, if some [dromon] is able to pass the powerful enemy ships, it should attack the weaker [ones].
- 55 Sometimes, when you have attacked and fought the opposing ships sufficiently at close quarters until the enemy are completely exhausted, you will disengage the dromons and send in other fresh [ones] against enemies who are weary and downcast from battle. And thus you will gain the victory over them. This can best be done when you have more dromons than the enemy.⁴³
- 56 Sometimes, when [you] are pretending to flee with fast dromons you may incite the enemy to pursuit, having them at your stern. They, having set off in pursuit, will break up their formation.⁴⁴ And so, turning round quickly, you should attack them at the prow as they pursue in disorder, especially having more dromons than they. And bringing up your dromons, either singly or in twos, against a single enemy ship, you will defeat them.
- 57 It is necessary to attack the enemy in battles at sea, both when they happen to be shipwrecked and whenever they are disheartened, having been scattered in a squall.⁴⁵ Either burn their ships, attacking by night or when they are occupied on shore, or you should make an attack when the need arises and when you can devise [it].
- 58 Since men's opinion is varied, it is impossible for anyone either to foresee or to foretell all that will take place in such formations. Thus it is not possible in the present discussion to deal with counter formations against them, but [one must] leave all this to divine providence and pray God that in such moments of acute crisis one is able to devise and invent and put into practice what is required.
- 59 Many devices have been invented by men of old and especially in recent times against enemy ships and those fighting in them; such as the processed fire, which is expelled from *siphonies* with thunder and *propyra**, forefire⁴⁶ smoke and sets them on fire.

⁴³ Cf. Appendix One, §9.27.⁴⁴ A standard battle tactic. See Pryor, "Roger of Lauria", p. 203.⁴⁵ Cf. Appendix Two [b], §5.⁴⁶ Cf. Appendix Five, §56.

510	APPENDIX TWO	
68	μίον ἔνν πλευράν παρά πλευράν δήσας αὐτήν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν πλεμίων ἐπὶ ἑν μέρος, ὡς ἔθος ἔχουσι, πρὸς τὴν ἐκ χειρὸς μάχην συνδραμόντων καὶ δοκούντων ἐπακουμίζειν τὸ ἐνντὼν πλοῦτον τῷ δρόμῳ, ἐπέλθῃ μὲν ἕτερος δρόμων κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐν τῇ πρῶμῃ τῆς πολεμίας καὶ ταύτην ἀθήσῃ σφοδρὸς τῇ συγκρούσει, καὶ ὁ μὲν δρόμων δυνήσῃ λύσας ἐνντὼν τὸν δεσμὸν ὑποχωρήσῃ μικρὸν ὥστε μὴ εἶναι ὡς ἀκούσιβημα τῆς πολεμίας, βαρήσῃ⁵¹ δὲ ὁ ἕτερος δρόμων πάσῃ δυνάμει, πάντως ἀναρῶναι σὺν αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι τὴν πολεμίαν ναῦν. Δεῖ δὲ κανονίσαι τὸν δεσμὸν μὴ πάντως κατ' ἰσότητά γένεσθαι, ἀλλὰ μικρὸν ἀφείναι γυνὰ ννα πλευρά κατὰ πρῶμῃαν τῆς πολεμίας, δι' ὃν ἐμπεσὼν ὁ δρόμων ἀθήσῃ πρὸς τὴν ἀναρροπὴν τῶν πολεμίων τὴν ναῦν.	ξθ'
ο'	Πρὸς τοῦτοίς καὶ τὸ νῦν ἡμῖν ἐπινοηθὲν, ὥστε ἀπὸ τῆς κἀτὰ τοῦ δρόμωνος ἑλκασίας διὰ τῶν ὁπῶν ἦτοι ἀπὸ τροχημάτων τῶν κοπίων ἐκφερόμενα μέναιλα κατασφάττειν τοὺς πολεμίους, τῶν πανὸ μοι ἀναγκαίων δοκεῖ.	ο'
οα'	Ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοῦτου ἀναγκαϊότερον, εἰ γε χειρῶν εὐρύων ἐπιτύχῃ, τὸ διὰ τῆς κἀτῶθεν τοῦ δρόμωνος ἑλκασίας τῇ ὑποδεικνύσει μεθόδῳ δι' ὅπης παρασκευάσει πληροθῆναι ὕδατος τὴν ναῦν τῶν πολεμίων.	οα'
οβ'	Εἰσι δὲ καὶ ἕτερα τοῖς ἀρχαίοις ἐπινοηθέντα ἐν τῷ πλοῦμῳ πολέμῳ ἐπιτροδύματα, καὶ ἔτι δὲ ἐπινοηθῆναι δυνάμενα, ἅπερ ἐν τῷ παρόντι γράψειν διὰ τὴν συντομίαν ἀνοίκειον ἡγησάμεθα, τινὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα διὰ τὸ μὴ φανλίζεσθαι τοῖς πολεμίοις καὶ μάλλον ἐκείνους⁵² χρήσθαι αὐτοῖς καθ' ἡμῶν. Τὰ γὰρ στρατήγηματα ἑατὰ κατανοηθέντα δύνανται ἀντιστρατηγεῖσθαι καὶ καταμεθοδεύεσθαι κατὰ τῶν πολεμίων ἄλλ' ἕκαστον τὸ ἐπινοηθὲν μέχρι τῆς πράξεως ἔχειν ἐν μυστηρίῳ.	οβ'
ογ'	Ἐν δὲ τῷ βιβλίῳ τῶν ἀρχαίων τακτικῶν καὶ στρατηγημάτων ζητῶν τις εὐρίσκει καὶ τὰ τούτων πλείονα· οὐ γὰρ δυνατόν, ὡς εἰρήται, πρὸς ἕκαστα τὰ ἐμπέττειν μέλλοντα διὰ τὸ ἀπειρον αὐτῶν γράφειν, ἀλλὰ τὰ ἱκανά.	ογ'
Πλὴν κεφαλαιῶν εἰπεῖν, ἕσσωσαν οἱ δρόμονες ἐξαπλισμένοι τελείως, ἀπὸ τοῦ στρατιωτῶν ἀνδρείων καὶ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι δυνάμενον καὶ τῷ τῆς ψυχῆς παραστήματι τολμῶν καὶ περαινευμένον καὶ γεγυμνασμένον· οὗτοι δὲ ἕστωσαν καθω-		
⁵¹ βαρήσει, thus Dain: βαρήσει MS. A. ⁵² ἐκείνους, thus Dain: ἐκείνους MS. A.		
60	ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ And there should be <i>toxoballistai</i>* (bow-ballistae)⁵⁰ at the sterns and the prows and along the two sides of the dromon to shoot the small arrows known as <i>mutai</i>* (flies). And others have thought of putting poisonous creatures into jars and throwing [them] into the ships of the enemy; such as snakes, vipers, lizards, scorpions and other such venomous [creatures]. When [the jars] break, the creatures bite and destroy with their venom the enemy in the ships.	509
61	And other jars full of unslaked lime; when thrown and broken, the fume from the lime chokes and kills the enemy and causes great confusion.	
62	Iron caltrops thrown into the ships of the enemy will cause them no little harm and will hinder [them] in the struggle in which they should be engaged at that time.	
63	We give instructions [that] jars full of processed fire, made according to the usual method of construction, are to be thrown at them. When they break, the ships of the enemy will easily be set on fire.	
64	You should also employ the other method, with small <i>siphones</i> throwing [i.e., the fire] by hand which are held behind iron <i>skoutaria</i>* (shields) by the soldiers. These are known as hand-<i>siphones</i> and were recently invented by our Majesty. They also throw processed fire into the faces of the enemy.	
65	Also larger iron caltrops or sharp nails embedded in wooden balls and wrapped round with tow and other matter, these when ignited and thrown against the enemies, and then landing on the ships, will set them on fire in many parts.	
66	If the enemies stamp on the flame to extinguish [it], most of them will injure their feet during the clash of battle and this will be no small nuisance for the opposition.	
67	It is also possible by means of some [things] called <i>gerania</i>* (cranes) or some similar contrivances, shaped like a [capital letter] gamma (i.e., a 'Γ' shape), turning in a circle, to pour either wet flaming pitch or the processed [fire] or anything else into the enemy ships when they are coupled to the dromons when the <i>manganon</i> is turning over them.	
68	It is also possible to capsize an entire enemy ship if – having	
⁵⁰ Cf. Maurice, <i>Ἔκ τοῦ Μανρικίου</i>, §3 (p. 41).		

APPENDIX TWO

512

πλισμένοι ὅπλοις ὁπλοῖς καὶ ὁ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατιώτης ὁπλισθῆναι διώρισται, δηλονότι κατὰφρακτος. Καὶ οὕτω πάντες οἱ τῆς ἀνω ἐκθρόνωσης ὁπλισθήσονται.

οδ' Ὅπως δὲ τὴν τῶν ἐχθρῶν πολέτητα τῶν ποσότητα τῶν πλοίων, καὶ αὐτὰς, ὡ στρατηγέ, διασκεύασεις τοὺς δρόμους καὶ καθόπλισαις ὅπως μὴ ἐλάττωτα στρατὸν ἔχῃ ὁ ἡμέτερος δρόμων τοῦ πολεμίου, ὅστις μάλατα εἰς ἴσην μάχην ἐλθεῖν ἐτοιμάζεται διὰ τοῦ εἰς ἀλλήλους δρομοῦ.⁵⁵ ἄλλ' εἰ δυνατόν καὶ πλείονα ἁμφοτέρων γὰρ ἀνδρείας μαχομένων, οἱ πλείονες ὑπερνικήσουσι.

οε' Ἐὰν γὰρ συνωρὸς ἔχῃν τοὺς πολεμίους πλοῖα πλείονα στρατὸν ὑποδεχόμενα, οὐσιώσεις καὶ αὐτὸς τοὺς ἴσους⁵⁶ δρόμους ἐν πλῆθει. Ἐκλέξῃ δὲ ἀπὸ πάντων τοὺς ὀρίστους καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοπλίσεις τὴν ἀρκούσαν δύναμιν διὰ δρομίων τελείων καὶ λοχυροτάτων ὥστε εἰ οὕτω τύχῃ ἡ τῶν δύο τῶν στρατῶν εἰς ἓνα ἐμβιβασθῇ ἢ ἐκ πάντων ἐπιλέξῃ τοὺς ὀρίστους, ὥς εἰρηται· καὶ γενήσονται ἄχρι καὶ διακοσίων στρατιωτῶν ἢ καὶ πλείονες κατὰ δρόμονα ἓνα, ὥς ἂν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μεγέθει τῶν δρομίων καὶ τῇ εὐνομίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπικρατέστερος τῶν πολεμικῶν πλοίων γενόμενος, σὺν θεῷ τὴν κατ' αὐτῶν νίκην ἀπολάβῃς.

ος' Δεῖ δὲ σε καὶ μικρότερου ἐξοπλίζειν δρόμονας καὶ ἐλαφροτέρους τῶν συνθηθῶν, ὥστε καὶ διώκοντας καταλαμβάνειν τοὺς πολεμίους καὶ διασκομένους μὴ καταλαμβάνεσθαι καὶ τοὐτοὺς ἔχειν ἐν καιρῷ τῆς ἀρμαζούσης αὐτοῦς χρείας, ὥστε δύνασθαι αὐτοὺς ἢ κακόν τι ποιῆσαι τοὺς ἐχθροὺς ἢ μὴ παθεῖν τι κακὸν παρ' αὐτῶν.

οζ' Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους δρόμους κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πολεμίων ἐθῶν κατασκευάσεις. Οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ἐστὶν στόλος τῶν πλοίων τῶν τε Σαρακηνῶν καὶ τῶν λεγομένων Ῥῶς βορείων Σκυθῶν. Οἱ μὲν γὰρ Σαρακηνοὶ κομβαρτίους χροῦνται μείζοσι καὶ ἀργότεροι, οἱ δὲ ὅλον ἀκαταίσις μικροῖς καὶ ἐλαφροτέροις

⁵⁵ δρομοῦ, thus Dain: δρόμων MS. A.

⁵⁶ ἴσους, thus Dain, following Desrousseaux: τοὺς MS. A.

ΝΑΥΤΑΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

511

68 coupled it side by side to the dromon, and the enemy rush to one side, as is their habit, to engage in hand-to-hand-fighting and expect their own ship to lay against the dromon – another dromon were then to run at the side of the enemy vessel towards the stern and strike it hard as they collide, and if the one (first) dromon should be able to free itself from the coupling and back off a little so that it is not laying against the enemy, and if the other (second) dromon were to weigh down with all vigour, it will capsize the enemy ship and her crew completely. You should organize the coupling so that it does not hold the [enemy] ship evenly but leaves at the enemy ship's stern some of the sides a little exposed, where the dromon will be able to attack and exert pressure to capsize the enemy ship.

69 In addition, [there is] the [technique] we have recently devised so that when pikes are thrust from the lower bank of the dromon through the holes or *trypanmata** (oarports) of the oars, they slaughter the enemy; this seems to me especially useful.⁵³

70 But there is another [technique] even more useful than this, if it falls to experienced hands, [and that is] when the enemies' ship is filled with water through a hole made by the dromon's lower oar-bank by the usual method.⁵⁴

71 There are other devices for naval warfare invented by the ancients and [others] that can still be invented, which we have considered it inappropriate to describe at present in summary. And [there are] some which are inadvisable [to mention] since they may be taken over by the enemy, and indeed they may use them against us. For once stratagems have been invented, a counter-stratagem and defence can be devised by the enemy. Every [scheme] once invented [should be] kept secret until it is carried out.

72 Anyone who looks into the book on ancient tactics and strategies will find more on these [matters]. For it is impossible, as has been said, to write about every future [event] that will happen, but [this is] sufficient.

73 But to mention the main point, the dromons should be completely armed, with brave soldiers capable of fighting at close quarters, and bold in their mental attitude, and trained and exercised. These should be armed with the weapons with which

⁵³ Cf above p. 405.

⁵⁴ Cf above pp. 405-6.

ΝΑΥΤΑΥΤΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

513

the land soldier is decreed to be armed, that is, [as a] *kataphraktos*. All those in the upper oar-bank should be armed like this.

74 You yourself, *stratēgos*, will equip the dromons to match the quality of the enemy and the quantity of [their] ships and will arm them so that our dromon has a *stratos* no less than [that of the dromon] of the enemy, [and], indeed, one that is prepared for an even fight when coupled to each other, but if possible greater; for, when both sides fight bravely, the greater will be victorious.⁵⁷

75 If you realize that the enemy has ships with a greater *stratos*, if you yourself will *oustia**, as an equivalent number of dromons. From all these [ships] you will select the best and from these you will arm an adequate force of effective and very strong dromons. Thus, if this is [what] happens, you either combine the crew from two [ships] into one or, as has been said, you select the best from all [the crews]. There should be up to two hundred, or more, soldiers in one dromon, so that, being superior to the enemy ships in both number and size of the dromons and in the good fortune of the soldiers, with God you will achieve victory over them.

76 You must also arm dromons [which are] smaller and lighter than the usual so that, when pursuing they overtake the enemy, or, when being pursued, they are not overtaken, and [you should] have these at a time of appropriate need for them, so that they can either inflict some damage on the enemy or not suffer damage from them.⁵⁹

77 You will equip small and large dromons according to the quality of the enemy nation. For the fleet of ships of the Saracens is not the same as that of the so-called Russians, northern Skythians.⁶⁰ The Saracens use larger and slower *koumbaria*,⁶¹ while the Skythians use *akatia**, which are small,

⁵⁷ Cf. Appendix One, §9.8.

⁵⁸ Note the verb *oúōō*

δωρεάς τὰς προσηκούσας, μὴ ψευδόμενος τὴν κλῆσιν, ἀλλ' ἀλαφρῆς στρατηγὸς καὶ ὦν καὶ καλούμενος. Τοιοῦτα καὶ περὶ ναυμαχίας ὅς ἐν συνῶψει μετρίως εἰρήσθω.

LEO VI, *EK TOY KYTOY ΛEONTOS TOY BΑΣIΛEΩΣ*
EDITION AND TRANSLATION⁶⁴

Ἐκ τοῦ Κύρου Λέοντος τοῦ βασιλέως

¹⁶⁵ Τοιοῦτος σοὶ εἶτι καὶ ἔτερον ναυτικοῦ στόλου στρατηγῆμα· ὅταν γὰρ εἰς πότους λιμένας μὴ ἔχοντας καὶ ψαμμοδεῖς τὴν ἀπόβασιν μέλλῃς ποιήσασθαι, ἐάν οὔτω τύγῃ ἐν καιρῷ ναυτικῆς στρατηγίας, σάκτους πολλοὺς γεμίσας ἄμμου καὶ τοὺς σχετίνους προσθήσῃς ἀπὸ ἐκάστου δρόμου ἐκκρεμάσεις τοὺς ἀρκούνας οἰονεὶ σιδηρὰς ἀγκύρας, καὶ οὕτως τὸν λεγόμενον πελαγολιμένα ποιήσας εὐκόλως κατὰ τὸν τόπον νυκτὸς ἐπελθὼν τὴν βεβουλημένην σοὶ καταδρομὴν ποιήσεις.

²⁶⁶ Πολεμίου ποτὲ ναυτικοῦ στόλου μετὰ οἰκείας δυνάμεως ναυτικῆς ὑποχωρῶν στρατηγὸς μηχανοειδῆ παράταξιν ποιούμενος ὑποστρεφέτω πλέων κατὰ πρῶμιναν καὶ οὕτως βουλευέσθω ἀποχωρίζεσθαι τὸν πολεμίων· καὶ γὰρ οὐ φεύγων, ἀλλὰ φονισαχῶν, ἐπώμιος ἔξει τὰς ναῦς καὶ πάλιν ἐπελθεῖν τοὺς πολεμίους κατὰ πρῶσαν. Εἰ γὰρ καὶ τοῦτου χρεία γένηται, τὰς πρῶρας ἔχειν πρὸς αὐτοὺς· καὶ γὰρ οὐδὲ θαρρήσουσιν ἐν τῷ κολώματι εἰσελθεῖν τὴν κύκλωσιν ὑπορούμενοι.

⁶⁴ Edited from a microfilm of folios 331r-v of the tenth-century manuscript Milan, Biblioteca Ambrosiana, MS. B. 119-sup. [gr. 139]. A text was published in Dain, *Naumachia*, pp. 35-8.

⁶⁵ Constitution XX, §196 of Leo VI, *Taktika* (PG).

We believe that we have translated the Greek accurately here; however, we have no idea what the emperor supposed this paragraph to mean. He appears to have thought that if a fleet made landfall on an open beach where there was no harbour into which to put, that one would then need to construct a "sea-harbour", *πελαγολιμέν* (*pelagolimen*), by lowering sandbags to the sea bed to hold the ships in position. Why one could not use for this purpose the multiple anchors that all medieval ships carried, escapes us. Then, the emperor appears here not to have appreciated that dromons could simply be beached, thus negating the need for any such "sea-harbour"; although, elsewhere he did appreciate that fleets could be beached. In any case, why constructing such a "sea-harbour" would contribute to making a raid successful appears to be entirely obscure.

⁶⁶ Constitution XX, §201 of Leo VI, *Taktika* (PG).

lighter, and fast, as they cannot have larger ships when raiding down rivers to the Black Sea.

78 That is enough about formations. When you wish to disengage from a battle, having, as has been said, drawn the formation of the dromons into a crescent, you will withdraw in this way since this arrangement is safe in advances and retreats of this kind,⁶⁵ as some of the ancients indicate [by their] having used this method.⁶⁶

79 When the engagement has ended, *strategos*, you should divide the spoils that have been acquired from the enemy as is usual equally among the soldiers and praise them and make much of them, and reward the outstanding soldiers with gifts and honours, and you should penalize accordingly those whose behaviour has been unbecoming to a soldier.

80 You should appreciate, *strategos*, that a number of dromons with cowardly soldiers achieves nothing, not even when fighting a few opponents [if these are] brave and of good heart; neither will a number of men achieve anything against a few unless they prove to be true soldiers in energy and arms. Will not a few wolves do great damage to many hundreds of thousands of sheep?

81 Therefore you should observe with great accuracy the enemy's situation and then prepare the equipment of the dromons, the armament of the soldiers, their number, the size [of the ships], and other needs in a manner appropriate to the opposition.

Equally, [there is] need to have small and fast dromons [which are] not armed for battle but can be used as scouts, for messages and other similar purposes. And also what are known as *monēreis* (monoremes) and also *galeai*, except that they should be armed against normal eventualities.

82 You should be keen, valiant, calm, and alert throughout everything, particularly in the inevitable conflicts and periods of action; thus you may be pleasing to God and serve our Majesty under God and be a renowned *strategos* and you will gain due recompense for your labours from both, an eternal reward from God for your struggles on behalf of his dominion, and honours and their attendant gifts from myself, when you

⁶⁵ Cf. Appendix Two [b], §2.

⁶⁶ See Thucydides, *Peloponnesian war*, III.78.3 (vol. 2, p. 136), and cf. VII.70.4 (vol. 4, p. 138).

ΝΑΥΜΑΧΙΚΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

517

have not fallen short of your calling but are a true *stratēgos* in both name and deed. Enough has now been said sufficiently on naval warfare in this brief survey.

APPENDIX TWO [b]

LEO VI, *FROM THE LORD LEO, THE EMPEROR*,
EDITION AND TRANSLATION

From the Lord Leo, the Emperor

- 1 I will tell you now of yet another stratagem for a naval fleet. When you intend to make a landing in sandy places which do not have harbours, should this happen during your period of naval command, having filled many sacks with sand and having tied [them] with ropes, you will hang a sufficient number like iron anchors from each dromon; and having in this way constructed what is known as a 'sea harbour', attacking the place by night, you will easily carry out your planned raid.
- 2 A *stratēgos* retiring on some occasion before an enemy fleet with his own naval force, making a crescent formation should withdraw, sailing by the stern [i.e., backing water], and should plan to disengage from the enemy in this way; for by not fleeing but making a fighting retreat, he will have his ships ready to attack the enemy once again from the prow. If there is need of this, [you should] have the prows towards them, for they will not have the courage to enter the hollow, suspecting encirclement.

Ek III: Grek Ateşi⁷⁴

Ek IV: Bizans'ın deniz filosu 941 yılında Rus donanmasını püskürtüyor. Bizans gemilerinin uç kısımlarındaki mahmuzlar illüstrasyonda açıkça görülmektedir. (Görseldeki gemiler Pryor ve Jeffreys (2006, 144) tarafından *dromon* olarak tanımlanır.)⁷⁵

⁷⁴ Joannis Scylitzae *Synopsis Historiarum: codex Matritensis graecus*, Biblioteca Nacional, Madrid, vitr. 26-2, fol. 34v.

⁷⁵ Joannis Scylitzae *Synopsis Historiarum: codex Matritensis graecus*, Biblioteca Nacional, Madrid, vitr. 26-2, fol. 130r.

